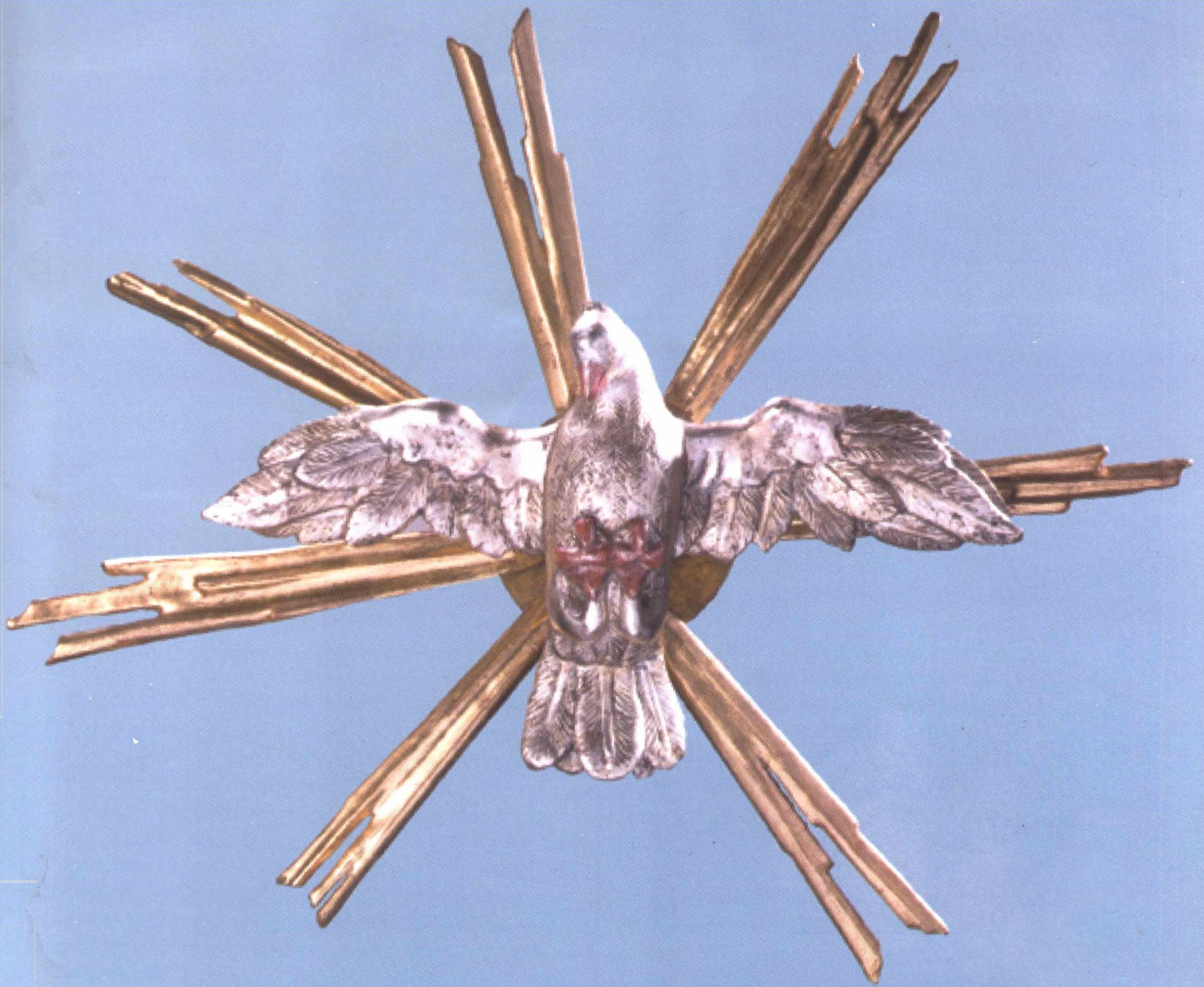

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkészi Szakfolyóirat
75. évfolyam
2000/12.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSSES A TE IGÉD

<i>Szabóné Mátrai Marianna</i> : De virradt a te fényed	441
---	-----

TANULMÁNYOK

<i>Friedrich Schweitzer</i> : Európa – kihívás a valláspedagógia számára	442
--	-----

KITEKINTÉS

<i>Nagy Gyula</i> : Egyházi Világhíradó XI. évfolyam 11-12. szám	448
A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa Elnökségének nyilatkozata a Dominus Iesus kezdetű dokumentumról	454
<i>Ishmael Noko</i> , a Lutheránus Világszövetség főtitkára (Genf) Nyilatkozat	454

FIGYELŐ

<i>Ittész János</i> : Püspöki székfoglaló	455
<i>Szebik Imre</i> : Beiktató igehirdetés a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület ünnepi istentiszteletén	460
<i>Ribár János</i> : Esperesi székfoglaló	462
<i>Kiss Miklós</i> : Könyvajánló: Tanúságtétel	463
<i>Bódi Emese</i> : Személyes búcsú Muntag Andortól	465
<i>Hausmann Jutta</i> : A teológus Muntag Andor	466
<i>Fabiny Tamás</i> : Józsa Márton éneke	467

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

<i>Bencéné Szabó Márta</i> : Ádvent 2. vasárnapja	468
<i>Johann Gyula</i> : Ádvent 3. vasárnapja	469
<i>Orosz Gábor Viktor</i> : Ádvent 4. vasárnapja	470
<i>Győri Gábor</i> : Karácsony este	472
<i>Krámer György</i> : Karácsony ünnepe	473
<i>Gáncs Péter</i> : Karácsony második napja	474
<i>Kondor Péter</i> : Óév este	476
<i>Bálintné Varsányi Vilma</i> : Újév ünnepe	478
<i>Gerőfi Gyuláné</i> : Vízkereszt ünnepe	479

December igéje: „Istenünk könyörülő irgalmáért, amellyel meglátogat minket a felkelő fény a magasságból.”
(Lk 1,78)

De virradt a te fényed

Műfények, műhó, műfenyő. Szirupos, édeskés, hamis karácsony. És persze üzlet. Rááll a szemünk, ki van hegyezve a fülünk, mozdul a nyelvünk – szószéken, ünnep előtti beszélgetésben, sőt hittanórán, mert a nevelést korán kell kezdeni. Jól tesszük. Ha van az egyháznak társadalmi feladata, az egyik éppen ez: ne engedjük, hogy az emberek kirabolják önmagukat, és hagyják meghamisítani azokat az egyetemes tartalmat hordozó ünnepeket, amelyek lelket ébresztő, regeneráló, helyreállító üzenetére minden ember rászorul, nemcsak a keresztyének. S tán esély is van ennek a hamisítatlan, eredeti üzenetnek a meghallására meglepően széles körben, ha el nem csúfítják különféle érdekek és szégyenletesen alacsonyra tett mércék. Ha az eredetinek legalább egy töredéke jut el emberek széles köréhez, nem pedig kiüresített és eltorzított változata. Ezért szabad és kell „rámozdulnunk” műfényekre, műhóra, műfenyőre.

Műmosoly, műbéke, műszeretet, művigasz. Rámozdulunk? Vagy itt már rég elfogyott az érzékenységünk? Pedig az eredeti kellene, legalább egy szelete, egy morzsája. Mindig a kényelem választja a pótlékot. Az utánzatot, azt, ami gyönyörűen van csomagolva, de csak *annak látszik*. Műfény és műfenyő. Szép szavak, sokan rábólintanak – csak épp tartóerejük nincs. Nem melegít a mosoly, nem szabadít fel a béke, kíméletlen a szeretet és valahogy nem terem vigasz. Műhó nem hoz karácsonyt. Kell az igazi!

Furcsa, természetellenes jelenséget lát Zakariás, a pap, azt jövendölve, Aki érkezik. Meglátogat minket a felkelő fény. Ám ez a fény a *magasból* jön. Felkelő fény a magasságból. Milyen furcsa. Hisz nem a magasban kel a fény, ott a csúcspontja, a zenitje van. Oda majd megérkezik. Lentről indul, mint minden, ami növekszik. Még ha ismerjük is e kép magyarázatát, még ha tudjuk is: a próféták által használt Messiás-nevet, a Sarjat (Jer 23,5; Zak 3,8; 6,12) fordította Napfelkelteként a Septuaginta, akkor is magával ragad ez a sajátos természetellenesség. Az a fény, aki életet hoz a világnak, a magasban kel. A magasságból érkezik. Meglátogat minket. *Forrása* az Atya könyörülő irgalma. Ez a megduplázott, megerősített szó kell ahhoz, hogy kifejezze, milyen irgalmas szeretettel, milyen fel-emelő, szánó, értő szeretettel jön közel hozzánk az Isten. *Célja* a vigasz és a béke. Hogy fényt hozzon azoknak, akik sötétben vannak, és a halál árnyékában lakoznak. A sötétben, ahol szorongás terem. Pánik és kilátástalanság éled. Uralmába kerít a hiábavalóság érzése, elfogy a hit az életértelemben, elbi-

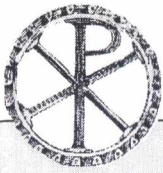
zonytalanodnak a lépések, elfogy a tájékozódási képesség és elpárolog a bizalom. Nyomában pedig nem marad semmi. Ez az a hely, amit hiába pásztáz műfény. Nem oszlatja a félelmet, és nem bátorítja a megrettent szívet. A műfény sokszor szebb, mint az igazi. Biztos ismertetőjele, hogy legfeljebb gyönyörködtet, de nem melegít, és nem segít ki a sötétből. Csak az a *naptámadat* segít, ami a magasból indul, és végtelen, irgalmas szeretettel látogat meg minket. Áthatol a legsűrűbb sötétben, bár jöttét nem ünnepli diadalmenet. Mégis megvigasztalt szív és erős lélek terem a nyomában. Ez az a fény, ami nem török meg a halál árnyéka völgyében sem. Hisz megint csak őt, a magasban támadó fényt hívjuk segítségül, amikor ki akarjuk fejezni, mi történt húsvétkor.

A magasban felkelő és karácsonykor szelíden közénk érkező fény járnai is tanít. Nemcsak irányt mutat, nemcsak megvilágítja előttünk az utat. Többet tesz. Olyat, amire nagy-nagy szükségünk van, ám megtenni csak az képes, aki csendben és alázatosan érkezik. Hősök ritkán kockáztatják meg, hogy lehajoljanak, és lábunkat rágazítsák a békesség útjára. Szeretet kell hozzá, olyan belső szabadság, ami megengedheti magának az alázatot. Csillogó, elkápráztató műfények legfőljebb azt hirdetik, hogy tudják a helyes irányt. A magasban kelő fény azonban *rágazítja lábunkat* a békesség útjára. Mert sosem akarunk magunktól arra menni. Van, hogy nem állhatjuk a többit. Van, hogy ellenállhatatlan kényszerűt érzünk arra, hogy belekössünk a másikba. És olyan is van, hogy magunkat, egyedül magunkat tudjuk az igazság birtokosainak. A fanatizmus pedig mindig üldözőbe veszi azt, aki másképp látja a dolgokat. Szent dühe – ami nem egyéb a szorongás egy sajátos fajtájánál – teremti a békétlenséget. A műfény ismét csak az eredményéről ismerzik meg. Elkápráztat, de nyomában nem nő a békesség. Nem is nőhet, mert béke csak önfeláldozó alázattal nő. Azzal, hogy valaki lehajol, és lábunkat rágazítja a békesség útjára.

Hozzánk jön, minket látogat meg ez a világosság. Mindnyájunkat. Üres szó helyett tartalmat kínál. Harsány ünneplés helyett igazi, szívet bátorító ünnepet. Hamis káprázat helyett vigasztaló, békét adó fényt. Csak az igazit keressük! Azt, aki a magasban támad, és hozzánk száll.

„A halál éje ráborult, De virradt a te fényed,
És messze űzött éjt, borút A béke, üdv és élet.
Most ragyog, éltet már a hit, Ó, áldom szép sugáraid,
Én lelkem napja, Jézus!” (Ékv. 161,3)

Szabóné Mátrai Marianna

Friedrich Schweitzer

Európa – kihívás a valláspedagógia számára¹

Témám veszélyes. Különösen is veszélyes itt, az Intereuropean Commission on Church and School tanácskozásán, illetve olyan valláspedagógusok számára, mint én, aki – mint tudják – érdeklődik az internacionalizálódás és a globalizáció kérdései iránt. A téma és az én perspektívám ugyanis könnyen elterelhetik a figyelmet arról, hogy sokak szemében Európa egyáltalán nem jelent kihívást a valláspedagógia számára.

Egyrészt manapság teljesen magától értetődik, hogy a valláspedagógiát is beállíthatjuk európai összefüggésekbe. Másrészt azonban pl. német nyelvterületen nem volt és jelenleg sincs folyamatos vita Európáról vagy nemzetközi kérdésekről. És hasonlóan az Európai Unió brüsszeli vagy strasbourg-i szervezeteire pillantva is állítható, hogy gyaníthatóan alig van másik olyan kérdés, amely távolabb esne ezektől a szervezetektől, mint a valláspedagógia.

Ebben a helyzetben nem elég, hogy a konferencia témájának megfelelően egy pluralista európai társadalom implikációit az egyház és iskola közötti együttműködésre való tekintettel vizsgáljuk. Először sokkal inkább azt a kérdést kell feltennünk, hogy jelent-e egyáltalán kihívást Európa a valláspedagógia számára, és ha igen, mennyiben. Végül azon kell elgondolkoznunk, hogy a valláspedagógia és Európa között fennálló általunk észrevett összefüggések hogyan lehetnek a valláspedagógiai gyakorlat részeivé úgy, hogy azt a gyerekek és a fiatalok is – mint a holnap Európájának felnőtt generációja – megérthessék.

Ezért gondolatmenetemet a következőkben három részre bontom: Azzal a kérdéssel kezdem, hogy egyáltalán beszélhetünk-e arról, hogy Európa kihívás a valláspedagógia számára. Második lépésben a pluralizmus témájához fordulok, annak az államhoz, egyházhoz és iskolához fűződő viszonyához, hogy végül a harmadik lépésben néhány valláspedagógiai következtetést mutassak fel.

1. Kihívást jelent-e Európa a valláspedagógia számára?

Ezt a szakaszt szeretném az Európai Unióval kezdeni, azonban a következő lépésben tudatosan kiszélesítem a látómezőt egész Európára.

Azért az Uniónál kezdek, mert különösen kérdésesnek tű-

nik, hogy felfoghatjuk-e a valláspedagógiát európai témaként. A kérdés elsősorban a Közösség politikai megbízatása, az egyes államok közötti szerződéses megállapodások miatt vetődik fel. Alapvető megállapítás, hogy ezek a megállapodások, illetve „szerződések a közösség tagjait semmiféle általános oktatás- és kultúrpolitikai illetékesség alá nem vonják.”² „Az Európai Törvényszék ismételtlen megállapította, hogy az oktatáspolitikai nem számít azon kritériumok közé, amelyeket a szerződés a közösség tagjainak illetékessége alá vetett.”³

Ezen a ponton mindenesetre a tendenciákra is rá kell mutatni. Már a '60-as évektől léteznek javaslatok arra nézve, hogy az európai oktatásügyi miniszterek rendszeresen találkozzanak egymással, ezenkívül alapjában véve állandóan fennáll a lehetőség, hogy az Európa Tanács és az egyes államok kultuszminiszterei közösen tevékenykedjenek. További, az oktatáspolitikára hatással lévő pontok még a lakóhely megválasztásának szabadsága, a *szolgáltatás és letelepedés szabadsága*, az oklevelek és diplomák elismerése, a foglalkoztatási lehetőségek támogatása stb.⁴ Egyébként szerződés mondja ki, hogy a Közösség a szakmai képzésben különösen illetékes.⁵

Ennyiben igaz, hogy – bár az Európai Közösség eredetileg nem illetékes oktatási kérdésekben – a képzés az egyes államok ügye marad, azonban nem kétséges, hogy Európa az Európai Unió formájában fontos hatást gyakorol a képzésre is, amibe beleértendő a vallási képzés és a valláspedagógia is. Ezen következmények közül szeretnék néhányat megmutatni három pontban, mielőtt két további pontban egész Európáról szólnék.

1. *Képzéértelmezés:* Az első átfogó következmény a képzés értelmezésével kapcsolatos. 1996-ban az Európai Bizottság „Tanítani és tanulni – Úton a kognitív társadalom felé” címmel kiadta az általános- és szakképzésről szóló Fehér Könyvét.⁶ Ezen a helyen nem akarok ezzel a kiadvánnyal részleteiben foglalkozni – bár egy ilyen írás igényt tartana erre. Mégis szeretnék rámutatni a mű világos súlypontjaira, amit így fogalmaztak meg: a munkára való alkalmasság fejlődése. Habár emellett létezik egy alapvetően üdvözlendő hangsúlyhelyezés, „az általános képzés felértékelődése”, ahogyan azon-

² I. Berggreen: Europa '92. Konsequenzen der Europaischen Einigung für den Kulturföderalismus in der Bundesrepublik Deutschland. In: Zeitschrift für Paedagogik 36 (1990), 831.

³ H. Müller-Sorger: Bildungspolitische Zusammenarbeit der Europaischen Gemeinschaft in Europa. In: Zeitschrift für Paedagogik 36 (1990), 808.

⁴ Berggreen, 831.

⁵ Müller-Sorger, 809.

⁶ Europaische Kommission, Luxemburg 1996.

¹ A következő szöveg az Intereuropean Commission on Church and School konferenciáján hangzott el, amelynek címe „The Pluralistic European Society: Opportunities for Cooperation Between Church and School?” volt. (2000. 06.28.-07.02.) Trondheim, Norvégia. (A szerző megjegyzése a Lelkipásztornak átadott szövegre vonatkozóan. /A szerk./)

ban a könyvben leírt „akcióprogram” világosan felismerni engedni, az általános képzésről itt kialakított elképzelések látszólag homályosak maradnak. A vallási képzés itt nem játszik szerepet, legalábbis explicite nem. Aggodalomra ad okot, hogy az Európai Közösség olyan befolyással van a képzésertelmezésre, amely a képzést leszűkíti a kvalifikációra, s így a vallási képzés jelentőségét alapjaiban kérdőjelezi meg.

2. *Jogi magyarázat:* Természetesen a képzéssel kapcsolatos jogi kérdésekre is vonatkozik, hogy az időközben befejezett jogharmonizáción túl a nemzeti jog európai összefüggésben is megőrizze érvényességét. Tudtommal eddig egyáltalán nem is létezik olyan direkt próbálkozás, amely az iskolai vagy gyülekezeti valláspedagógia számára jelentős jogi előírások európai normalizálására irányul. Mindazonáltal a jogi értelmezés nem marad érintetlen a mindenkorai európai szomszédos államok bíráskodásától és jogi helyzetétől. Pl. a minden államban biztosított vallás- és lelkiismereti szabadság igen különböző módokon érthető: néhány országban a *pozitív értelemben vett* vallásszabadságot értik alatta, amely azt jelenti, hogy az állam kötelessége az egyes állampolgárok számára – amennyiben ez mások jogait nem sérti – vallási céljainak megvalósítását lehetővé tenni, pl. az iskolában. Néhány más országban ezzel szemben úgy értelmezik a vallási- és lelkiismereti szabadságot, hogy az államnak *nem szabad* vallási vagy felekezeti különbségekre tekintettel lenni, mert az már az állam semlegességének alapelveibe ütközne. Ezzel a pozitív értelemben vett vallásszabadság gondolata eleve kizárt. Ily módon tud pl. a francia laicizmus a németországi bíráskodásra és végül a jogalkotásra is hatást gyakorolni, habár a német szituációban eddig fontos szerepet játszott a pozitív értelemben vett vallásszabadság. Ennek nagy jelentősége világhosszúvá válik, ha az iskolai hittanoktatásra tekintünk.

3. *Az iskolai hitoktatás vezérelvei.*⁷ Ha a hitoktatást európai perspektívában szemléljük, természetesen nehezen nézhetünk el a megnyilvánulási formák sokfélesége fölött. Itt is észrevehetőek a nemzeti adottságok a politika, a jog, az egyház és a pedagógia területein. Mégis bizonyos joggal képviselhetjük a tézist, hogy eddig két alapmodell játszott kiemelkedő szerepet: egyrészt a *felekezeti*, másrészt a *vallásismereti hitoktatás*.

A *felekezeti hitoktatás* ma legmarkánsabban Olaszországban, Ausztriában és Németországban létezik. Ezekben az országokban – ezt az újra és újra jelentkező félreértések miatt kell hangsúlyozni – a felekezeti hittan nem vagy legalábbis már nem az államegyház vagy a többségi vallás örököséként értendő. Sokkal inkább ellenkezőleg, az állam semlegessége és a személyes vallásszabadság megvalósulásaként tekinthetjük, hiszen mivel az államnak nem szükséges tartalmilag befolyásolni az oktatást, nem kérdőjeleződik meg a semlegessége. Aláhúzza ezt az Ausztriában különösen is szembevetendő sokféle hitoktatási kínálat egymás melletti megjelenése: a felekezeti hitoktatáshoz itt nemcsak a katolikus és az evangélikus hittan számít, hanem az ortodox, az új apostoli, a zsidó, a muzulmán, a buddhista stb. is.

A felekezeti hitoktatás ezen modelljével áll szemben másodikként a *vallásismereti hitoktatási modell*, amiben a vallási közösségek nem vállalnak szerepet. Legerősebb kisugárzása minden bizonnyal Angliában és Wales-ben érezhető. De hason-

lóan Svédországban is gyakorolják a vallásismereti oktatást, ahogy a hollandiai iskolák egy részében is. A hittan nem felekezeti jellegű, az oktatás elsősorban a vallástudományon, valamint a vallásfilozófián és a pedagógián alapul, nem pedig a teológián. A vallásismereti oktatási modell is az állam semlegességén valamint a személyes vallásszabadság kritériumainak kíván megfelelni, csak természetesen a felekezeti hitoktatáshoz képest éppen ellenkezőleg a *kizárólagos állami felelősségen* keresztül, ami ebben a fajta struktúrában adott. Eközben nem kell, hogy a vallásismereti oktatás „értéksemleges” legyen, azonban legyen – ahogyan az állam is – „világnézetileg semleges”. Ebből következik, hogy az oktatásnak minden felekezet és vallás által egyformán elfogadhatónak kell lennie. Az iskola általános képzési megbízásának ugyanis nem a vallási oktatás vagy a vallásban való nevelés a része, hanem a vallásról való tanítás.

A felekezeti és a vallásismereti hitoktatás két vezérelve mellett még legalább egy harmadik elvet említhetnénk, amelyet azonban másképp kell értelmeznünk. A francia laicizmusra gondolok, ami köztudottan oda vezetett, hogy az állami iskolákban eltörölték a hittanórákat. Ez esetben tehát az iskolai hittan teljesen kizárt, így tulajdonképpen nem beszélhetünk hitoktatási vezérelvről.

Az előttünk levő összefüggésben a kérdés arra irányul, hogy *mit jelent Európa az iskolai hitoktatás szempontjából*. Az előbb leírt vezérelvek közül melyik fog érvényesülni? Ha pl. ezzel a perspektívával nézzük az Európa Tanács 1999 januári legújabb ajánlását a „Vallás és demokrácia” témájában, úgy örülhetünk annak, hogy itt a korábbi állásfoglalásokhoz képest a vallás szerepét a demokráciában – és így Európában is – messzemenőkéig méltatják. Azonban ha a tagállamok kormányainak szóló ajánlásokat nézzük, akkor egyértelmű, hogy az állásfoglalás a francia felfogás tartós megerősödésévé, tehát az állam és az egyház szigorú szétválasztásaként is értelmezhető. Már a bevezetés hangsúlyozza a félelmet, miszerint a vallások kísérletet tehetnek arra, hogy „önmagukat helyezték a demokrácia helyére, és politikai hatalmat ragadjanak magukhoz.” Nem említik viszont ennek az ellenkezőjét, miszerint teljesen evidens, hogy egy demokráciában az egyháznak is rendelkeznie kell azzal a joggal és lehetőséggel, hogy – a demokrácia játékszabályainak figyelembe vételével – politikai témákban állást foglaljon és döntéseket befolyásoljon.

Az Európa Tanács ajánlása azt javasolja, hogy a „vallásról szóló tanítás” kapjon támogatást; ami alatt az értékrendi nevelés, az összehasonlító vallástörténet, a vallásfilozófia, az emberi jogokról szóló tanítás értendő. Ezenkívül elkerülendő az állam által biztosított vallásismereti oktatás és a családi vallássosság közötti esetleges konfliktus. Ha nem is tekintünk el attól, hogy az ajánlás tartalmaz olyan kijelentéseket is, amelyek az előbbiekkal ellentétes módon is interpretálhatóak, akkor is úgy tűnik, hogy az a *vallásismereti vezérelvet támogatja*. Ezért úgy tűnik, nem alaptalan a félelem, hogy az általános európai fejlődés éppen úgy, mint az Európai Közösség, végül – talán olyan országok erős befolyásának hatására, mint Franciaország és Nagy-Britannia – a felekezeti hitoktatás helyzetét gyengíti. Itt természetesen nem természet adta fejlődésről van szó. Sokkal inkább egy olyan – eddig figyelmen kívül hagyott – tendenciába ütközünk, amellyel ha akarunk, egyházi, politikai és valláspedagógiai szinten is találkozhatunk.

4. *Az európai identitás és a vallás:* A nagy megoldatlan kér-

⁷ A következőkhöz további irodalmi utalások találhatók: F. Schweitzer: Konfessioneller Religionsunterricht in ökumenischer Kooperation: Dritter Weg für die europäische Schule der Zukunft. In Theologischer Quartalschrift 179 (1999), 110-118.

dések közé tartozik, hogy milyen összefüggés van az európai identitás és a vallás között. A teológián és a valláspedagógián kívül is újra meg újra rámutatnak, hogy elsősorban Kelet-Európában – jelenleg éppúgy, mint ezt megelőzően –, érzékelhető egy határ létezése, amely éppen egybeesik a *keleti* és a *nyugati kereszténység* hagyományos választóvonalával. Ebből kiindulva feltételezik, hogy léteznie kell egy nyugat-európai és egy kelet-európai identitásnak, amelyet erősen befolyásolnak a vallási tradíciók és azok utóhatásai.

Az európai identitás és a vallás közötti összefüggés jelentősége még sokkal világosabban válik láthatóvá, ha a *nem keresztény* vallások kerülnek szóba. A politikában és a nyilvánosság előtt újra és újra felvetődik a kérdés, hogy pl. Törökország – lévén nem keresztény állam – egyáltalán tartozhat-e Európához. Ezt a kérdést felteszik az Európai Közösségen belül élő muzulmánokkal kapcsolatban is: valóban európai polgárok-e ők, vagy végül kívül rekednek-e a kulturális konszenzus által létrehozott európai identitáson.

Ezen kérdések hordereje evidens. Hogy itt valláspedagógiai szempontból nézve is kihívásokkal szembesülünk, szintén kézenfekvő. Hogy mindezt szem előtt tartva miként viszonyuljunk az államhoz és az iskolához, az a második részben fog minket foglalkoztatni. Előtte azonban még egy utolsó szempontot adok a témánkhoz, Európa mint kihívás a valláspedagógia számára.

5. *A társadalmi szolidaritás vallási alapjai*: Még mindig széles körben elfogadott az a meggyőződés, hogy bár a vallás nem ér véget a morálnál, az erkölcsi neveléshez való hozzájárulása fontos. Minden vallásnál következik a hitbeli meggyőződésből egy etika is, amely mindenekelőtt a kereszténység esetében messzemenően hatott az általános filozófiai és politikai etikára, valamint az emberi jogok megfogalmazására. Időközben persze sok etikai alapelv indoklása elszakadt vallási gyökereitől, és már vallási meggyőződéstől függetlenül érvényesek. Emellett nyitva marad, hogy az erkölcsi elveken tájékozódó nevelés honnan kapjon motivációt. Mivel éppen manapság úgy kell nevelési normákat és célokat indokolnunk, hogy azok vallási vagy világnézeti meggyőződéstől függetlenül elfogadhatóak legyenek, annál is inkább nyer jelentőséget a kérdés, hogyan bírhatnak még ezek a normák és célok meghatározó erővel a gyerekek, a fiatalok és a felnőttek életében és cselekvésében.

Az európai szolidaritásról szóló kérdés ezt példás módon szemlélteti. Ha Európa – akár az Európai Közösség, akár a nagy Európa – több akar lenni, mint elvont, kizárólag gazdasági érdekeken nyugvó építmény, akkor szüksége van olyan társadalmi erőkre, amelyek a tőlünk még nagyon távol lévő európai szolidaritás irányába hatnak. Ezért legalábbis megvizsgálandó, mit tud hozzátenni a valláspedagógia az európai szolidaritás felépítéséhez. Ez a kérdés aztán természetesen továbbvezet a pluralizmus és a pluralitás problémájához, mivel a valóság – ahogy az európai identitás problémájánál láttuk – semmiképp sem hozza magával az egységet vagy az európai összetartozás gondolatát.

2. Pluralizmus Európában – Állam, egyház és iskola perspektívái és kihívásai

Aligha lehet kétséges, hogy a sokféleség tapasztalata korunk legátfogóbb jellemzői közé tartozik. Sokféleségről ma már

messze nem csupán politikai áramlatokra és álláspontokra nézve beszélhetünk, hanem sokkal inkább kultúrákra, etnikumokra, világnézetekre és vallásokra tekintve. Mindannyiunk számára kihívás, hogy ezzel a sokféleséggel élni tudjunk – helyesebben: *megtanuljunk élni vele*. Hiszen ahogyan pl. Németországban az idegenek elleni halált okozó erőszakos fellépések szörnyű jelenségei mutatják, ez az együttélés eddig kevésbé sikeres.

Hogy a szituációt tisztábban lássuk, segítséget jelenthet, ha a *pluralitás* és a *pluralizmus* között konzekvensen különbséget teszünk. „Pluralitás” alatt azt a tényleges sokféleséget értem, amely az előbb megnevezett politikai, kulturális etnikai, világnézeti és vallási különbségekben ölt alakot. A „pluralizmust” annyiban kell megkülönböztetnünk a tényleges pluralitás ilyen szituációjától, hogy az a pluralitással szembeni reflektáló bánásmódként definiálható. Pluralitás már létezik, a pluralizmust – ami toleráns, demokratikus együttélést jelent – még el kell érünk!

Meggondolandó továbbá, hogy a plurális viszonyok időközben különböző szinteken jelentek meg: többé-kevésbé minden európai állam önmagán belül is egyre nagyobb mértékű pluralitást tapasztal. Magasabb szinten az Európai Unió dupla pluralitás kihívása előtt áll, hiszen olyan államok összessége, amelyek önmagukban hordozzák a sokféleséget. Végül pedig a nagy Európában, amely túlmutat az Európai Közösségen, a pluralitás még nagyobb mértékben van jelen.

A döntő kérdés a helyzetet tekintve, hogy hogyan élhetünk ezzel a sokféleséggel úgy, hogy a demokratikus pluralizmust, amire törekszünk, ténylegesen elérjük. Ez természetesen egy olyan átfogó kérdés, amelyben Európa egész belső és részben külső jövőjéről is szó van. Senki sem várja egyetlen hozzászólástól, hogy többet adhat, mint néhány felvázolt perspektívát. A következőkben a valláspedagógiára összpontosítok, és közben az államra, az iskolára és az egyházra való tekintettel mutatom meg, hogy léteznek a három területen egy irányba mutató tendenciák, amelyek lehetővé tehetnének egy új összefogást a hitoktatás területén. A különböző fejlődési tendenciák, amelyeket szeretnék felmutatni, abban az egyre gyakrabban hallható meggyőződésben metszik egymást, hogy a demokráciának csak akkor van jövője, ha a civil társadalom által létrehozott demokrácia alakját tudja fölvenni. Ezt a tézist a civil társadalom által létrehozott demokrácia jövőbeli jelentőségéről szeretném legalább néhány gondolattal megvilágítani az államra, az egyházra és az iskolára való tekintettel.

Először is az *állammal* kapcsolatos három megjegyzés:

– A nemzetközi irodalomban – véleményem szerint joggal – utalnak rá, hogy az új Európa, ahogyan az 1989 után létrejöhett, sok tekintetben a kelet-európai polgári mozgalmaknak köszönhető.⁸ Az államszocializmust nem egyszerűen állami reformok alapján vagy államközi tárgyalásokkal győzték le, hanem éppen azáltal, hogy a különböző országok polgárai összefogtak, és harcoltak a demokratikus reformokért. Példaként

⁸ Említhető pl. egy fontos tanulmány: J. L. Cohen/A. Arato: *Civil Society and Political Theory*, Cambridge/London 1992; saját munkáim közül említem – a további irodalmi utalások miatt is – F. Schweitzer: *Zivilgesellschaft – Schule – Religion. Welchen Religionsunterricht braucht eine zivilgesellschaftliche Demokratie?* In: C. T. Scheilke/F. Schweitzer (Hg.): *Religion, Ethik, Schule. Bildungspolitische Perspektiven in der pluralen Gesellschaft*, Münster u.a. 1999, 295-307.

hadd nevezzem meg itt csupán a lengyel Solidarnosc-ot és az NDK-beli lipcsei demonstrációkat. Természetesen megkérdezhethetjük, hogy ebből a történelmi tapasztalatból, ami nyilvánvalóan egészen konkrét szituációhoz kötődött, valóban levezethetünk-e ilyen messzemenő következtetéseket. Ezért is különösen jelentős egy második gondolat.

– Ahogyan az Egyesült Államok példájából is kiolvashatjuk, egészen sajátos kihívás egy hasonlóképpen az egész kontinensre kiterjedő demokrácia. Ugyanez már egy átlátható viszonyokkal rendelkező, kis országban is nagyarávagyó projekt, amely mindamelllett bizonyítottan megvalósítható. De még nyitott kérdés, hogy mi módon sikerülhet embereket arra indítani, hogy demokratikus módon felelősséget vállaljanak olyan fejlesztésekért, amelyek őket látszólag alig érintik, és amelyekben tőlük több ezer kilométer távolságra fekvő helyről döntenek. Ugyanezt olvasom ki pl. a német fiatalok körében az Európai Unió iránti érdeklődésről végzett közvéleménykutatás kijózanító és csalódást okozó eredményéből is:⁹ eddig még nem sikerült felébreszteni az érzést, hogy közösen tartozunk felelősséggel az államközösségért. Ezen a helyen lépnek színre azok a politika- és társadalomelméleti gondolatok, amelyek az ún. intermediáris, tehát az állam és az egyes polgárok között közvetítő intézmények jelentőségéről beszélnek. Csak ilyen intézményekkel és struktúrákkal valósítható meg a nagyközösségek demokratikus megszervezése. Ha Európa demokratikus akar lenni, többre van szüksége, mint demokratikus kormányzatra – szüksége van intézményekre, amelyek az európai demokrácia gondolatát az emberek hétköznapijában hatékonyan testesítik meg úgy, hogy eközben lehetőséget adnak az együttalkotásra.

– Emellett szól még a harmadik gondolat, amely ma különösen aktuális: Sok országban van szó arról, hogy elérték az állami tevékenység határait. Ennek először is belső okai vannak, amelyek a gazdasági lehetőségekkel állnak összefüggésben. Az egyedül állami támogatással működő szociális intézmények az eddigi mértékben nem finanszírozhatók tovább. Ebből következik, hogy nő a kereslet az önkéntes segítő tevékenység és az olyan egyesületek iránt, amelyek ilyen munkát szerveznek.

Ezenkívül például a demokrácia-elmélet oldaláról arra hívják fel a figyelmet, hogy a minden területen való túl erős állami részvétel sem kívánatos, mert túlságosan megerősíti az államot. Ehelyett ajánlatos a civil társadalmi szervezetek megerősítése a *szubszidiaritás* elve alapján. Ez azt jelenti, hogy az államnak csak ott kell és szabad aktívnak lenni, ahol nincs jelen más társadalmi erő az adott feladat megoldására. Például az állam ne végezzen ifjúsági munkát, ha más társadalmi szervezetek már végeznek ilyet.

Az állam cselekvési lehetőségeinek határaival kapcsolatban a belső okokon kívül külsők is megfontolandóak, amelyek az államot mint szerveződési formát egyre inkább szembesítik saját korlátaival. Elsősorban a globalizációra kell gondolnunk, amely azt hozta magával, hogy az állam élete számára fontos döntéseket, mint pl. munkabérek, szociális biztosítás stb. nemzetközi szinten hozzák.

Ezen fejlődésekről természetesen sokkal többet lehetne elmondani, mint erre itt mód van. Utalásaim legyenek elegendő-

⁹ R. Münchmeier: Europa – Fassade oder Chance? In: Deutsche Shell (Hg.): Jugend 2000. Bd. 1, Opladen 2000, 327-342.

ek ahhoz, hogy alátámasszák a civil szerveződésű demokrácia jövőbeli jelentőségéről szóló tézisemet – vagy legalább plauzibilissé tegyék azt. Az állam helyzetével kapcsolatban mindenestre egyre elfogadottabb ez a tézis. De mit jelent ez az egyházra nézve? Nyerhet-e új jelentőséget az egyház a civil társadalomban, vagy úgy alakul, hogy a vallási és a világnézeti pluralizmus folytán az egyház és a vallási közösségek egyre inkább a privát szférába szorulnak ki?

Ezzel kapcsolatban is három gondolat:

– Európában és Európán kívül is – nagyon leegyszerűsítve – két modell létezik az állam és az egyre növekvő vallási és világnézeti pluralizmus viszonyulásával kapcsolatban. Az első, ma egyre nagyobb teret hódító modell abból indul ki, hogy a vallási és világnézeti sokféleség felelős a társadalmi feszültségekért és szakadásokért, s ezek csak úgy győzhetők le, ha következetesen egyre nagyobb teret engedünk a világnézeti semlegességnek. Ezen modell szerint a nyilvánosságnak többé-kevésbé az egészét a vallási és világnézeti semlegesség elve alapján kellene strukturálni – nem utolsó sorban az állami iskolákat. Ebbe az összefüggésbe tartozik a franciaországi Creil-i diáklányok fejkendőjével kapcsolatos vita, amely néhány évvel ezelőtt a nyilvánosságra is ható konfliktusról gondoskodott. Bayron oktatásügyi miniszter egyik leiratában arra mutat rá, hogy az állami iskolában előnyt kell élveznie az állampolgárrá nevelésnek: „Az olyan jelek és viselkedési formák jelenléte, amelyek felismerni engedik, hogy viselőjük magát nem ugyanolyan kötelességeknek alávetve tudja, nem ugyanazokat a tanórákat látogatja, és nem ugyanazon tanterv alapján tanul, az iskola ezen feladatának megtagadása lenne.” Ezután következik a döntő mondat: „A különbözőség minden ismertetőjegyének vagy megjelölésének, legyen szó nemek közötti, kulturális vagy vallási különbségekről, az ajtó előtt kell maradnia.”¹⁰ – Nagyon világosan tapintható itt az elképzelés, miszerint demokratikusállampolgári viszonyok csak úgy érhetők el, hogy a vallási és kulturális különbségek: „az ajtó előtt” maradnak. A vallás így tisztán magánügygé lesz.

Ezzel szemben a pluralitáshoz való viszonyulás második modellje arra a feltételezésre alapoz, hogy vallási és világnézeti semlegesség csak nagyon korlátozott mértékben érhető el, és hogy éppen a nevelés számos befolyásoló lehetőséget veszít azzal, ha minden vallási és világnézeti adottságtól megpróbál elvonatkoztatni.¹¹ Például honnan kellene származni az etikus cselekvés motívumainak, ha nem nyúlhatunk vissza az erkölcsiség társadalomban megélt formáira? És hogyan tanulják meg a gyerekek és a fiatalok a vallási és világnézeti különbségekkel való bánásmódot, ha ezeknek az iskolában nem szabad láthatóvá válniuk? A vallási és világnézeti semlegesség további terjedésével szembeni alternatíva itt az egymás megértésére való törekvés – nem elnézve a világnézeti és vallási különbözőségek felett, hanem ezen különbségek megértés-orientált megvitatásán keresztül. Ebből a szempontból az egyház és más vallási közösségek közti különbségek nem adnak okot arra, hogy a nyilvános együttélés területéről kirekesszék őket, hanem éppen arra indítanak, hogy

¹⁰ M. Soetard: Die Gefährdung der Allgemeinbildung durch das Kopftuch. In: I. Gogolin u.a. (Hg.): Pluralität und Bildung, Opladen 1998, 46

¹¹ A különböző valláspedagógiai és teológiai utakról ld. K.E. Nipkow: Bildung in einer pluralen Welt. 2. Bde., Gütersloh 1998, E. Herms: Kirche für die Welt, Tübingen 1995.

megértés-orientált tevékenységükben, ahol csak lehet, segítséget kapjanak.

– Az egyházzal kapcsolatos második gondolatot csak felvilantom. A nemzetközi kutatásban léteznek arra vonatkozó empirikus utalások, hogy a működő civil társadalmi szerveződésű demokrácia és a vallási közösségek befolyása között összefüggés áll fenn. Példaként utalok az amerikai vallásszociológus, R. Wuthnow vizsgálataira, amelyek ezt az összefüggést – legalábbis az USA-ban – bizonyították.¹² Tanulságos természetesen Wuthnow megjegyzése, hogy a civil szerveződésű demokráciával való pozitív összefüggés csak azzal a feltétellel áll fenn, ha az egyházak és a vallási közösségek rátalálnak egy civil magatartásformára – amelynek pl. fundamentalista és más elkülönülést szorgalmazó tendenciákkal szembetalálkozva méltatandó a jelentősége.

– Ezért most az a fontos – és ez a harmadik megjegyzésem az egyházzal kapcsolatban –, hogy rámutassunk az egyház önértelmezésének megfelelő fejlődésére. Mert az egyházak kizárólag akkor lehetnek hatékonyak egy intermediáris struktúrában, ha ezt feladatukként ismerik fel. Ez feltételezi, hogy végérvényesen túllépjenek a múltban sok európai országot jellemző szoros államhoz való kapcsolódáson, és új, produktív egyházi célkitűzéseket találjanak a civil társadalomban. Erre a fejlődésre látok példát a nyilvános egyházzal (public church) szülő nemzetközi szinten is elismert vitában. Egy ilyen „nyilvános egyház” másokért élő egyház akar lenni, ahogyan azt Bonhoeffer szavait idézve mondják előszeretettel. Mint „másokért élő egyház” a nyilvánosság előtt is hatékony akar lenni, és semmiképp sem hagyja magát kiszorítani a magánéletbe.¹³

A második szakasz végén nézzük az *iskolát!* Mit jelentenek az állam és az egyház területén végbemenő fejlődések az iskola és a hitoktatás számára?

Itt is vissza kell fognom magam, és csak két tendenciát vázolok.

– Az iskola, illetve az oktatás, valamint a civil társadalom közötti összefüggésekre a jelenlegi a szociális állammal szülő vitában szoktak újra és újra rámutatni. A brit D. Green¹⁴ írásában, amely a szociális állam szükséges reformjairól mint a civil társadalom megújulásáról szól, felvázolja az oktatási rendszerről és annak civil társadalmi fejlődéséről szóló perspektívákat is. Következzék az állami oktatási rendszerről készített kritikai elemzése: számára nem kétséges a magániskolák hatékonysága szemben az állami iskolák „visszafogott standardjával”. Az eddigi rendszer, amelyben tisztán az állami iskolák játszottak szerepet, negatívan hat a „morális, intellektuális és aktív képességek fejlődésére”. Erre és más problémákra Green a szülői felelősség újbóli felélesztésében és megerősítésében látja a megoldást pl. adócsökkentéseken keresztül, vagy a kínálat korlátozásának megszüntetésében, hogy így bátorítsanak új iskolák alapítására, és megtörjék az állam helyi monopóliumainak hatalmát. A tisztán neoliberais felfogásokhoz képest itt abban látja a különbséget, hogy javaslatai az iskola civil társadalmi létét a való-

di decentralizálás értelmében véve erősítik, miközben a neoliberais oldal végül mégis a központi állami kontrollt élesíti ki.

– Az iskolával kapcsolatos második gondolat nem annyira politológiai, mint inkább iskolaelméleti-pedagógiai szempontokból adódik. Az iskolafejlődés sok országban megtalálható formájáról van szó, az egyes iskolák autonómiájának fejlődéséről. Anélkül, hogy a civil társadalom különösebb szerepet játszana benne, a pedagógia is támaszt igényeket az iskolaügy fejlődése felé: legyen sokféle iskola, valósuljon meg a decentralizálódás és az iskolai autonómia, és a szabályozások egy része szűnjön meg. Egy 1995-ben Bernben megrendezett Európai Kollokvium¹⁵ azt követeli, hogy az iskolákban legyen jelen a szubszidiaritás és a lehető legnagyobb mértékű autonómia. Valamint a decentralizálás elvének megfelelően az egyes iskolákért vállalt nyilvános felelősséget olyan szintre kellene áthelyezni, amelyet nevezhetünk területi, sőt akár helyi nyilvánosságnak is.

Így kétszeresen felismerhető az összefüggés az iskola és a civil társadalom között: először is az iskolákért való felelősség áthelyezése az államról a nyilvánosságra olyan civil társadalmi szervezetek létét feltételezi, amelyek ezt a felelősséget ténylegesen felismerik. Másrészt az iskoláért vállalt felelősség eltolódása az állami-központi szintről a decentralizált-regionális vagy lokális szintre felveti a kérdést, ki a legmegfelelőbb a régióban vagy a településen e funkció betöltésére. Elsősorban a szülőkre gondolunk ilyenkor vagy – ahogyan az iskolafejlesztési vitában is – a tanárookra. Nem szabad azonban, hogy csak az iskolához közvetlenül hozzátartozók körére korlátozódjon a nyilvános iskola iránti érdeklődés, mert ez a demokratizálást csak kis mértékben tenné lehetővé. Ezenkívül kívánatos és megkövetelendő minden fajta civil társadalmi szervezet osztózása a felelősségben.

Összefoglalom az eddigieket, még egyszer visszaillesztve az előbb leírt állami, egyházi és iskolai perspektívákra a pluralizmus horizontján. Az első gondolatmenet megvilágítja, hogy ma mindhárom szervezet – állam, egyház, iskola – belép, vagy legalábbis beléphetne egy civil társadalmi horizontba. Emellett különféle okok és indokok szólnak, amelyek azonban végül mind a civil társadalmi demokrácia felé mutatnak.

A második gondolatmenetet úgy érthetjük, hogy általa az iskolaügyben még azokban az országokban is, amelyekben ez korábban nem így volt, a nyilvános és társadalmi felelősség kezd áthárulni a településre vagy legalábbis a régióra. Éppen ezen a ponton lenne örvendetes egy újfajta kötődés egyház és iskola között – kötődés, amelynek már semmi köze nem lenne a túlhaladott államegyházisághoz vagy az iskola fölött elutasítandó módon uralkodó egyházzal. Sokkal inkább arról az egyházzal lenne szó, amely az iskola partnere a civil társadalomban, nem pedig uralkodik afölött. Ez mindenképp feltételezi, hogy az egyház és a vallási közösségek legyenek abban a helyzetben, hogy a civil társadalomban megfelelően tudjanak és akarjanak részfelelősséget vállalni az iskoláért. Ez a követelmény nem utolsó sorban a hitoktatásra való tekintettel is megvizsgálandó, amely témára a következő lépésben térek rá.

¹² R. Wuthnow: *Christianity and Civil Society: The Contemporary Debate*, Valley Forge 1996.

¹³ A témával kapcsolatos német vitából ld.: W. Huber: *Kirche in der Zeitenwende. Gesellschaftlicher Wandel und Erneuerung der Kirche*, Gütersloh, 1998.

¹⁴ D. Green: *Reinventing Civil Society: The Rediscovery of Welfare Without Politics*, London 1993, 138k.

¹⁵ *Empfachlungen des Europäischen Paedagogischen Kolloquiums zur Neuorientierung der Schulaufsicht*. In: H. Badertscher/H.-U. Grunder (Hg.): *Wieviel Staat braucht die Schule? Schulvielfalt und Autonomie im Bildungswesen*, Bern u.a. 1995, 153k.

3. Hitoktatás a nyilvános és civil társadalmi szerepvállalással működő iskolában

Az első részben az iskolai hitoktatás két különböző európai modelljéről beszéltem, a felekezeti és a vallásismereti oktatásról. Világos, hogy a nyilvános és civil társadalmi szerepvállalással működő iskolában a hitoktatásnak mindkét előbb vázolt modelltől különböznie kell. A hagyományos hitoktatással szemben sokkal nagyobb mértékben várható el, hogy a hitoktatás egymás megértését és a kommunikációt szolgálja, mint az eddig jellemző volt. Épp úgy kell gondolni a különböző keresztény egyházak és felekezetek közötti megértési törekvésekre, mint a vallások és világnézetek megértésére. Az elképzelés, hogy az iskolai hittanóra csupán arra szolgál, hogy a felnövő generációt mindössze egyetlen felekezet tradíciójával ismertesse meg, s ezáltal a saját tradíciójába bevezesse, kevesebbet győz meg, mint valaha.

A vallásismereti hitoktatás hivatkozhat arra, hogy kezdettől fogva a felekezetek, a vallások és a világnézetek szélesebb spektrumát tartotta szem előtt – hiszen a vallásösszehasonlító (fenomenológiai) módszer egyike volt a vallásismereti oktatás tájékoztató pontjainak. Ami a civil társadalom szempontjából mégis fogyatékosága e modellnek, az a társadalomban létező civil társadalmi szervezetekkel és intézményekkel való együttműködés hiánya. A hagyományos vallásismereti oktatás még teljes mértékben az állami iskola etatisztikus modelljét követi, amely a világnézeti semlegesség alapelvein tájékoztodik. Ezzel szemben azonban jelenleg döntő nyitásra van szükség a vallási közösségekkel való együttműködés új formái érdekében.

Meglátásom szerint ez a kihívás nem utópisztikus abban az értelemben, hogy ne létezne kapaszkodó a megvalósításához. A megértés-orientált hitoktatásra, amely emellett részben a vallási közösség felelősségi körébe is tartozik, példa lehet a németországi felekezeti-kooperatív hitoktatás. Ennél az oktatásnál a vallási közösségek összefognak egymással, hogy lehetővé tegyék a dialógus általi tanulást a vallási közösségek és az ezeknek megfelelő hitoktatási kínálatok között. Mindenhol látnak hasonló példákat ott, ahol a vallásismereti oktatás tudatosan próbál nyitni a hitközségekkel való együttműködés felé, és ebben tovább is eljut, mint egy-egy látogatás a vallás egyik ún. autentikus képviselőjénél – akárki legyen is az.

A végén még három követelést szeretnék megfogalmazni, amelyek számomra akkor adódnak, amikor megjelenik szemem előtt a hitoktatás új modellje a nyilvános és civil társadalmi szervezetek által hordozott iskolában.

– Az első követelmény az ilyen hitoktatás tartalmi aspektusát érinti. Az eddiginél sokkal határozottabban kellene témává tenni az oktatásban magát a civil társadalmi jellegű demokrácia szükségességét. Eközben fel kellene mutatni azt is, milyen kihívásokat és feladatokat jelent ez az egyházak és a vallási közösségek számára. Nem szabad, hogy a hitoktatás a civil társadalmi demokráciát csupán saját működési feltételeként igénybe vegye, hanem aktívan és kifejezetten vegyen is részt annak megvalósításában.

– A második követelmény a valláspedagógiával mint elmélettel és tudománnyal kapcsolatos. A hitoktatás új modellje nem csupán gyakorlati megvalósítás kérdése, hanem az azzal kapcsolatos képzés és a megfelelő elméleti koncepció kérdése is. Ez csak akkor érhető el, ha a valláspedagógia is – sokkal el-

szántabban, mint az eddig tapasztalható volt – megteszi a lépést az európaiság felé. Ehhez nem utolsó sorban hozzátartozik az európai valláspedagógia és hitoktatás összehasonlító kutatása, ahogy azt már más helyen is szorgalmaztam.¹⁶

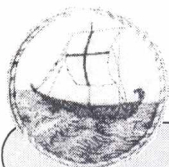
– Végül harmadszor – és ezzel kicsit messze kerülök az ICCS-től – a valláspedagógiának szüksége van Európában egy saját hangra. Meg kell hagyni, hogy mostanáig a valláspedagógia alig van abban a helyzetben, hogy nemzetközi politikai kérdésekkel hatékonyan foglalkozhatna. Bár létezik egy sor európai valláspedagógiai szervezet, de ezek közül egy sem tarthat igényt arra, hogy hivatalosan képviselje az európai valláspedagógiát, azaz hogy az európai professzionális valláspedagógusok vagy a szülők többségének nevében beszéljen. Fontos lépés lenne a civil társadalmi bázisú Európa felé vezető úton, ha igyekeznénk a későbbiekben egy reprezentatív európai valláspedagógiai egyesülést létrehozni.

Tudatosan zárok meredek témával: Aki Európába lelket akar lehelni, annak szüksége van a civil társadalomra épülő Európára a vallási közösségek részvételével. És aki szeretne egy ilyen Európát, annak szüksége van iskolákra és olyan hitoktatásra, amelyben a vallási közösségek is szerepet és felelősséget vállalnak. És végül aki komolyan akarja venni Európát mint kihívást a valláspedagógia számára, annak azon kell igyekezni, hogy az európai valláspedagógiának reprezentatív hangot adjon.

Fordította: Zsugyel Adél

¹⁶ F. Schweitzer: Towards Comparative Research on Religious Education in Europe: Reasons – Obstacles Methodological Considerations. In: *Informationes Theologiae Europae* 1998, 143-152.

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

2000. augusztus 21. – 2000. október 20.

Az őszi hónapoknak számunkra legkiemelkedőbb egyházi híre kétségtelenül a szeptember 5-én közzétett, „Dominus Iesus” kezdetű teológiai nyilatkozat volt a Vatikánból. Legújabb számunkban elsősorban ennek visszhangjáról tudósítunk a világ egyházai-
ban, elsősorban a reformáció egyházainak területén.

A mögöttünk lassan elmaradó 20. századot három jellegzetes ekkleziológiai tanítás jellemzi. Az első, a hagyományos és hosszú évszázadokon át uralkodó ekkleziológiai típus egyedül a saját egyházát tartja Krisztus igazi egyházának. A többi történelmi egyházra pedig úgy tekint, mint „elszakadt egyházi közösségekre”, amelyek nagyobb vagy kisebb mértékben őrizték meg a saját egyházban meglévő „igazi egyházat”. Ez a tradicionális felfogás a múltban, de a jelenben is, elsősorban a római katolikus és az ortodox egyházak területén és tanításban jelentkezett.

A második, meggyőződésünk szerint a leginkább Isten igéjén alapuló ekkleziológia szerint a történelmi egyházak nem kizárólagos megtestesülései, hanem csupán részei az egy, szent, egyetemes és apostoli egyháznak, kisebb vagy nagyobb távolságban a Krisztus-középponttól. Közös feladatuk, hogy szüntelenül keressék a Krisztussal és egymással való, minél teljesebb egységet az Isten igéjében, a hitben, teológiájukban és a krisztusi szeretet gyakorlásában. Minden öntelt, másokat kirekesztő vagy kisebbitő magatartás nélkül. „Egység az egymás iránt kiengesztelődött különbözőségben” – ahogyan ezt az ökumenikus keresztyénység ma vallja és keresi, elsősorban a reformáció egyházaiban.

A harmadik fő ekkleziológiai típus kétséggel tekint az egyházak teológiai dialógusára, a hit kérdéseiben való egység keresésére. Ehelyett az egyházak, a keresztyének egységének igazi útját elsősorban azok szeretetben való, közös cselekvésében keresi, az egyházak gyakorlati együttműködésében látja az emberi bűn, önzés és igazságtalanságok Istentől elszakadt világában. Ez a harmadik ekkleziológiai típus főleg a világ déli felében, a szegény és szenvedő népek „felszabadulás-teológiájában” jelentkezett, és erősödik ma is a világ egyházaiban.

Melyik e három közül a világkeresztyénység krisztusi „keskeny útja” a harmadik évezred küszöbén, a 21. században? Úgy látjuk, hogy az ekkleziológia más egyházakat kirekesztő, „konfesszionalista” típusa fölött végleg eljárt az idő! A történelmi egyházaknak igazi „testvéreként” együtt – a hitükben és teológiájukban már meglévő, lényeges egységük és a szeretet alapján – kell keresniük és hirdetniük az evangélium, az ige mai üzenetét, és gyakorolniuk a „szeretetben munkálkodó hit” aktivitását a családban, a gyülekezetben, népük és az embervilág mai gondjai és veszedelmei között. Csak ennek a saját szűk köreinken túl Krisztusra és egymásra tekintő „ökumenikus keresztyén-ségnek” van jövője az új keresztyén évezredben!

(A híryanag lezárása: 2000. október 20.)

EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

Az Egyesült Nemzetek Szervezete „vallási csúcstalálkozója” New Yorkban

Világszerte nagy érdeklődés kísérte nemcsak az egyházak, hanem a nemzetközi média részéről is az első ENSZ-világkonferenciát a vallások és az egyházak legfőbb vezetőinek részvételével augusztus 28. és 31. között, a New York-i ENSZ-központ nagy tanácstermében. Ez volt ugyanis a legelső alkalom, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete nevében *Kofi A. Annan* főtitkár – közvetlenül a világ állam- és kormányfőinek találkozója előtt – a világvallások és az egyházak legfőbb vezetőit hívta meg New Yorkba, az ENSZ világgözpontjába. A „vallások csúcstalálkozójának” célja – *Annan* főtitkárnak budapesti látogatása során tett nyilatkozata szerint – az volt, hogy megvitassák a vallások és az egyházak szerepét a 21. század világában (*Evangélikus Élet*, 2000/30. szám). A több mint ezer egyházi és vallási vezető közül hiányzott *II. János Pál* pápa, és *Kína* tiltakozása miatt nem vett részt a *Dalai láma* sem.

Az *Egyházak Világtanácsa* képviselőiben *Konrad Raiser* főtitkár arról szólt: olyan időkben találkoznak a világ vallási vezetői, amikor a hitet és a vallást megvető szekularizmus korszaka a világ nagy részében újra odafordul a spirituális értékek felé. Ugyanakkor bírálta a világ egyes országait és vezetőiket azért, mivel az Egyesült Nemzetek népeinek közös érdekei helyett gyakran csak a saját nemzeti vagy személyes érdekeikkel törődnek, az egész emberiséget fenyegető mai súlyos veszedelmek között. Az *Egyházak Világtanácsa* – jelentette ki a főtitkár – évtizedek óta sokoldalúan támogatja, és ezt kívánja tenni a jövőben is, az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapvető értékeit és céljait.

A világvallások „csúcstalálkozójának” résztvevői végül egy közösen aláírt dokumentumot fogadtak el, amely ezt a címet viseli: „*Elkötelezettség a globális béke iránt*”. Ebben kifejezik kölcsönös megbecsülésüket egymás hite és vallási tradíciói iránt. Elítélni és megszüntetni igyekeznek minden vallási erőszakot. Végül, közösen támogatják az emberi

jogokat, köztük a nők és férfiak közötti egyenjogúságot, a társadalom minden szintjén a világban.

Az ENSZ-tanácskozást követően *Genfben Raiser* főtitkár úgy nyilatkozott a világvallások négynapos találkozásáról, hogy „*az első, de mindenesetre jelentős és ígéretes lépést jelenti a világ vallásainak megbékélése és együttműködése igen nehéz útján*”. A New York-i tanácskozás ugyanis – nem is igen tehetett mást négy nap alatt – megmaradt az általános kijelentések szintjén, nélkülözve a konkrét, részletes vitát és határozatokat a legfontosabb mai kérdésekben. Az *Egyházak Világtanácsa* azonban továbbra is elkötelezettséget vállal a vallások közötti világméretű dialógusért és együttműködésé mellett – jelentette ki a főtitkár.

(WCC Press Update – ENI)

Szent István ezer évvel később is ökumenikus kapcsolatot épít a világkereszténységben

„Magyarország szent királya segít építeni az ökumenikus kapcsolatokat ezer év után is” – ezzel a feltűnő címmel számol be vezető helyen az *Egyházak Világtanácsa* genfi nemzetközi hírszolgálat a magyar egyházak és az állam közös, ökumenikus ünnepeiről augusztus hónapban Budapesten.

Az *Ecumenical News International* (ENI) részletes cikkében méltatja ezt az ökumenikus, rendkívüli eseményt, hogy a magyar kereszténység ezeréves jubileumának ünnepein részt vett *I. Bartholomeos* ortodox ökumenikus pátriárka és ott ünnepélyesen bejelentette: a világ ortodox egyházai – első alkalommal történetük során – *a saját szentjüként is elismerik a 11. század második felében Nyugaton szentté avatott magyar István királyt*, együtt a magyarok közt térítő *Hierotheos* ortodox püspökkel. Közli a beszámoló *Harmati Béla* evangélikus püspök felszólalását is, aki arra utalt: *Szent István király* uralkodása alatt még nem történt meg a Kelet és Nyugat közötti nagy egyházszakadás (1054). *Szent István királynak* ortodox szentként való elismerése, „ez az egyedülálló kiváltság, világos jelet küldött nemcsak Magyarországra, hanem a kereszténység többi része számára is”. Kiemeli a beszámoló, hogy a magyar kereszténység és állam millenniumi ünnepein valamennyi magyar történelmi egyház együtt volt jelen. Ezenkívül részt vettek

azon *Angelo Sodano* pápai bíboros-álamtitkár, valamint az *Evangélikus és a Református Világszövetség és az Anglikán Közösség* hivatalos képviselői is. A budapesti *Szent István-bazilikában* tartott ünnepi szentmisén pedig felolvasták *II. János Pál* pápa külön üzenetét. A pápa ebben hangsúlyozta a magyar népnek Rómával való ezeréves kapcsolatát, és ezzel együtt fölhívta a magyar katolikusokat az „*összinte ökumenizmus gyakorlására a többi keresztényen felekezettel*”.

Az ökumenikus millenniumi ünnepek végén, az ezeréves pannonhalmi bencés apátságban tartott ökumenikus istentiszteleten a konstantinápolyi ökumenikus pátriárka kijelentette: Magyarország hivatása az, hogy „*hid maradjon Kelet és Nyugat között*”. Egyúttal fölhívta a „nyílt, békés és intenzív dialógusra” a keresztény egyházak között.

(ENI)

EVANGÉLIKUS VILÁGSZÖVETSÉG

A Vatikán „Dominus Iesus” teológiai nyilatkozata és a Világszövetség válasza

Szeptember 5-én tette közzé a Vatikán Hittani Kongregációjának nevében *Joseph Ratzinger* bíboros, a Kongregáció elnöke a Vatikán legújabb teológiai nyilatkozatát a római katolikus egyház és a többi keresztény egyház viszonyáról. A dogmatikai kongregáció nyilatkozata ezt a címet viseli: „*Dominus Iesus – Jézus Krisztus és az egyház egyedülisége és üdvözítő egyetemessége*”.

Ezt megelőzően, június végén *Ratzinger* bíboros külön levélben figyelmeztette a világ római katolikus püspökeit, hogy ökumenikus kapcsolataikban óvakodjanak a „*testvér-egyházak*” kifejezés használatával és azt egyedül az ortodox egyházakra alkalmazzák. Mind a levél, mind a vatikáni teológiai nyilatkozat erős visszhangot, sok esetben megdöbbenést is váltott ki a világ-ökumenében.

Az új vatikáni teológiai nyilatkozat lényege ez: *Jézus Krisztus egy, szent, egyetemes és apostoli egyháza a maga teljessége szerint a kétezer éves római katolikus egyházban jelent meg és van jelen ebben a világban*. Az egyház az első évezredben Keleten még a nyugati egyházzal együtt őrizte az egyház egyetemességét és apostoli kontinuitását; a második évezred kezdetén azonban megtörte *Péter* apostol utódaival való kontinuitását, és egyes teológiai kérdésekben is

(Filioque-vita) elszakadt Róma egyházától. Lényeges egysége Krisztus egyházával azonban mégsem szakadt meg; ezért a római katolikus egyház az ortodox egyházakat továbbra is „testvér-egyházaknak” tekinti. De mivel később, a reformációban és utána elszakadt egyházak eltávolodtak az egyházi tanítás és az Eucharistia teljességétől, csupán „egyházi közösségek”, nem pedig „egyház” a szó teljes és igazi értelmében.

Az *Evangelikus Világszövetség* szeptember 8-án kiadott hivatalos nyilatkozatban válaszolt a Vatikán teológiai nyilatkozatára. Ebben kijelenti: *az evangélikus egyházak a reformáció más egyházaival együtt semmiképpen sem fogadják el az új vatikáni teológiai dokumentum egyházértelmezését.* „Csalódotnak vagyunk, hogy a katolikusok és evangélikusok között harmincöt éve tartó ökumenikus dialógus nyilvánvalóan figyelmen kívül maradt a Hittani Kongregáció által közzétett levél és a dokumentumok megfogalmazásában... Ezek megállapításainak a hatása annál is inkább fájdalmas, mivel más lelkületet tükröznek, mint amilyennel találkozunk sok más evangélikus-római katolikus kapcsolatban”. *„Az Evangelikus Világszövetség szilárdan kitart az ökumenikus párbeszéd iránti elkötelezettség mellett. Meg vagyunk győződve arról, hogy az ökumenizmus nem csupán az egyik választási lehetőség az egyház számára, hanem annak a lényegéhez tartozik.* Időleges visszalépéseknek nem szabad elhomályosítaniuk azt a látásunkat (vision) a keresztyén egységről, amelyet Krisztus maga akart és amelyért maga imádkozott.” Végül utal a Világszövetség állásfoglalására arra is, hogy e nélkül az ökumenikus látásmód nélkül nemcsak világvizsgonylatban, hanem a lelkészek és a hívő keresztyének között is súlyos nehézségek támadhatnak egymással való ökumenikus kapcsolataik építésében.

Hasonlóan reagált szeptember elején kiadott, legelső nyilatkozatában az *Egyházak Világtanácsa* is. Nagy veszélyt jelentene, ha a közös keresztyén hitvallás, bizonyágtétel és szolgálat, amely az ökumenikus világmozgalom elmúlt közel száz éve alatt az egyházak között kialakult, most háttérbe szorulna, mivel az egyházak a saját tekintélyük és helyzetük kérdéseivel lennének elfoglalva a világ mai súlyos szenvedései között – hangzik a Világtanács nyilatkozatában.

(ENI – LWI de – epd-w)

VATIKÁN

A „Dominus Iesus” vatikáni teológiai dokumentum világvisszhangja

A „Dominus Iesus” teológiai nyilatkozat rögtön a megjelenése után rendkívül széleskörű, erős hatást váltott ki a világ egyházaiban, de magában a római katolikus egyházban is. Ezt foglaljuk össze röviden a következőkben.

II. János Pál pápa ugyan jóváhagyta a dokumentum kibocsátását, de nem a saját aláírásával, tehát nem a pápai enciklikák legmagasabb szintjén. *Edward Cassidy* vatikáni bíboros, az ökumenikus kapcsolatok pápai bizottságának elnöke is úgy nyilatkozott, hogy az nem áll ugyanazon a szinten, mint II. János Pál ismert és világszerte sokat idézett „ut omnes unum sint” enciklikája. Ez a II. Vatikáni Zsinat ökumenikus határozatainak megerősítése volt, és ökumenikus nyitottságot sugárzott a többi egyház iránt. Bár az új vatikáni dokumentum a hagyományos, régebbi római katolikus tanításhoz viszonyítva nem mond semmi újat az egyházzal, egész nyelvezete könnyen félreérthető, és közzétételének időpontja sem volt a legmegfelelőbb – hangzott el a Vatikán ökumenikus kapcsolatainak felelős vezetője részéről egy ökumenikus egyházi találkozón, Kanadában.

A *Református Világszövetség* (WARC) először le akarta mondani a Református-Római Katolikus Dialógus Bizottság szeptember közepére összehívott, legelső ülését. A találkozás Rómában megtörtént ugyan, de azon a Világszövetség éles kritikát gyakorolt a „Ratzinger-dokumentum” fölött. *Dr. Setri Nyomi*, a Világszövetség új, afrikai főtitkára Cassidy bíboroshoz intézett levelében azt írta, hogy a vatikáni nyilatkozat „a katolikus konzervatív teológusok megújult erőfeszítéseinek a része”, és megkérdőjelezi, hogyan folytathatjuk a dialógust ezután, bízva és tiszteletben tartva egymást.

Az *Anglikán Világszövetség* vezetője, *George Care canterbury-i érsek* „egy pillanatra sem fogadja el”, hogy egyházának lelkészi szolgálata és úrvacsora-értelmezése kisebb értékű lenne a római katolikusokénál. „Az új teológiai dokumentum – jelenti ki – nem felel meg teljesen annak a mélyebb egyetértésnek, amelyet eddig már elértünk az elmúlt 30 év ökumenikus dialógusai és együttműködése révén”.

Az *ortodox egyházak* hivatalosan még nem foglaltak állást az új vatikáni teológiai dokumentum kérdésében. *De Olivier Clément*, neves párizsi ortodox teológus szerint „már IX. Piusnak – a pápai csalatkozhatatlanság és az I. Vatikáni Zsinat (1870) pápájának- XXIII. János pápával egyidejűleg történt nyári boldoggá avatása is igazi csapás volt az ortodoxok számára, mivel az említett dogma mérgezte meg a megosztott egyházak kapcsolatait egymással”. Az új vatikáni nyilatkozat szerinte „blaszfémiát jelentő cselekedet az egyház ellen, amikor kimondja, hogy az anglikánok és a protestánsok által celebrált úrvacsora üres (empty) cselekmény”.

A *Baptista Unió* világszervezete nevében *Myra Blyth* főtitkár így nyilatkozott a dokumentumról: „Mi valamennyien az egy, szent, egyetemes és apostoli egyház részei vagyunk. Krisztus egyháza egyik részének felsőbbiséget igényelni a többi fölött nem felel meg a mai időknek, és nem segíti a misszió ügyét sem”.

A *„Tablet”, London egyik vezető, független római katolikus folyóirata* még élesebben nyilatkozik: Ez a dokumentum „katasztrófa a közvélemény számára... Milyen szomorú, hogy olyan triumfalizmus hangjait szólaltatja meg, amelyet XXIII. János pápa akit nemrég avattak boldoggá, szimpatikus stílusa és cselekvési módja, örökre száműzni látszott”.

(ENI)

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

Az Európai Ökumenikus Csúcstalálkozó: 2001 tavaszán Strasbourgban

Az Európai Egyházak Konferenciája és Európa Katolikus Püspöki Konferenciájának Tanácsa 2001. április 17. és 22. között, tehát közvetlenül az új évezred első húsvétja után, Strasbourgba hívta össze kontinensünk római katolikus, ortodox, protestáns, anglikán és szabadegyházainak legközelebbi nagy találkozását. A kezdeti tervek szerint az ökumenikus találkozás színhelye Görögország lett volna. Mivel azonban ez a terv meghiúsult, a két szervezet elnökei bejelentették, hogy a közeljövőben várják *Strasbourg* protestáns és római katolikus egyházi vezetőinek meghívását az Európai Unió és az Európa Tanács székhelyére.

A legutóbbi ilyen ökumenikus találkozót Grazban (Ausztria) rendezték meg. Az újabb Ökumenikus Európai Ta-

lálkozás főtémája a tervek szerint ez lesz: „Íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.” (Mt 28,20) Reménység szerint a jövő évi nagy, ökumenikus tanácskozáson kerül sor annak az európai „*Charta Oecumenica*” teológiai dokumentumnak az aláírására is, amelynek tervezete jelenleg van megvitatás alatt Európa egyházaiban.

(CEC Monitor)

A VILÁG EGYHÁZAI

NÉMETORSZÁG

„*A Dominus Iesus*” vatikáni nyilatkozat német egyházi visszhangja

A Németországi Katolikus Püspöki Konferencia elnöke, Karl Lehmann mainzi püspök nem annyira a vatikáni teológiai dokumentum tartalma, mint inkább annak formája és időpontja fölött gyakorolt kritikát. Szerinte a „*Dominus Iesus*” teológiai nyilatkozat rövid állásfoglalása az egyházi „*meghívás a félreértésekre*”. Közzétételének időpontja pedig azért nem nevezhető jól megválasztottnak, mert elhomályosítja a lényegét: Jézus Krisztus egyedüli és egyetemes megváltói művének közös megvalósítását az egész keresztyénségben.

A Német Katolikusok Központi Bizottsága (ZdK – Zentral-Komitee der deutschen Katholiken) berlini nyilatkozata szerint a „*Dominus Iesus*” szövege a római katolikus egyházat Krisztus egyetlen igazi egyházaként jelöli meg. Ezzel annak elhatárolódását jelzi a többi egyháztól. A katolikusok és a protestánsok között meglévő különbségeket azonban úgy kellene megjelölni, mint amelyek nem elválasztják őket egymástól, hanem együtt megoldandó, közös feladatok számukra. Ezért a ZdK továbbra is szilárdan kitart a jó, bizalomteljes együttműködés mellett ökumenikus partnereivel.

A Német Protestáns Egyházzövetség (EKD) tanácselnöke, Manfred Kock Rajna-vidéki egyházelnök véleménye szerint a vatikáni dokumentum akadály az ökumenikus mozgalom számára. Megnehezíti azt az ökumenikus „nyitást”, amely a II. Vatikáni Zsinat (1962-1965) után végbement.

Az Egyesült Németországi Evangélikus Egyház (VELKD) részéről annak Catholica-megbízottja, Johannes Friedrich müncheni püspök szeptember 6-i

nyilatkozatában kijelentette: „Ennek a dokumentumnak a szövege sem nem (katolikus) dogma, sem nem enciklika, hanem a Hittani Kongregáció egyik nyilatkozata. Ezért nem kell túl magasra értékelnünk, és fölindultan reagálnunk rá.”

(ENI – LWI de – epd-w)

Az Egyesült Németországi Evangélikus Egyház (VELKD) harmadik női püspöke

Bärbel Wartenberg-Potter lelkésznőt (56), az Egyházak Világtanácsa volt neves főtitkára feleségét választotta meg 173:29 szavazataránnyal püspökévé szeptember 24-én az Észak-Elbai Evangélikus Tartományi Egyház Lübecki egyházkerülete. A jövő év tavaszán iktatják majd be a harmadik német evangélikus női püspököt Lübeckben. Előtte Maria Jepsent 1992-ben és Margot Kässmant 1999-ben választották meg püspökké a Német Evangélikus Egyházban.

A most megválasztott, harmadik püspököt 1980-ban avatták lelkésszé. Először Stuttgartban szolgált, majd Genfben, az Egyházak Világtanácsában mint a Nők az Egyházban és Társadalomban alosztály ismert vezetője. Jelenleg pedig a Németországi Keresztyén Egyházak Tanácsának elnöknője Frankfurtban.

Mint a német egyházi sajtószolgálat írja, megválasztása vitákat is kiváltott egyházában. Vannak, akik eddigi szolgálatában az „egyoldalú feminista nézetei” és a szociáletikai kérdések túlzott előtérbe helyezése miatt kritizálják. Bärbel Wartenberg-Potter ezekre a kritikákra így válaszolt: becsületes és nyílt dialógus indulhat meg minderről; „az egyházban kell, hogy helye legyen a különböző véleményeknek is”.

(ENI)

A KrisztusPavilon a hannoveri világkiállítás

A nyár végén közzétett adatok szerint a katolikus és protestáns egyházak közös, ökumenikus kiállítási csarnoka és temploma a nagy világkiállítás egyik leginkább látogatott épülete. Naponta átlagosan mintegy 12 ezer látogató kereste föl a KrisztusPavilont. Nemrég adták át Zeng Wen-Guang kínai diáklánynak, az ötszázezredik látogatónak a Pavilon ezüst emlékkeresztjét, aki tanárával és osztályával együtt kereste fel a világkiállítás ökumenikus egyházközponti épületét.

(epd-w)

Új, reprezentatív protestáns havi folyóirat Németországban

ZEITZEICHEN (Idők jelei) címmel és Evangelische Kommentare zu Religion und Gesellschaft (Evangélikus kommentárok a vallás és társadalom kérdéseiben) alcímmel új, nagyformátumú és magas színvonalú képes havi folyóirat indult meg október elején Berlinben.

A reprezentatív, csaknem százoldalas havi folyóirat szerkesztő és kiadó bizottságában olyan neveket olvashatunk, mint Johannes Rau államelnök, Manfred Kock, a Német Protestáns Egyházzövetség Tanácsának (EKD) elnöke, Margot Kässmann, Wolfgang Huber és H. C. Knuth püspökök, Eberhard Jüngel teológiai professzor és mások. A folyóirat első számának kifejezett célja az, hogy időszerű és érdekes tájékoztatást adjon olvasóinak a német protestáns egyházak életének területeiről, a legfontosabb mai teológiai, ökumenikus és etikai kérdésekben, a 21. század éveiben. Az első szám központi témája: A protestánsok Európában.

(ZdZ – Zeitzeichen)

NAGY-BRITANNIA

Millenniumi emlékkereszt a Westminster előtt

A nagy-britanniai egyházak ökumenikus közeledésének egyik nyilvánvaló jele lesz London római katolikus székesegyháza, a Westminster előtt felállítandó hatalmas millenniumi kereszt. A 15 méter magas, fából és acélból készült kereszt az évezredforduló egyik jelképe lesz majd London szívében.

Bár a millenniumi keresztet a 4 milliós római katolikus egyház állítja föl és Basil Hume érsek, nemrég elhunyt ökumenikus lelkületű vezetője emlékét is őrzi majd, II. Erzsébet királynő, az Anglikán Egyház feje hatalmas pénzbeli adományt küldött annak felállítására, és a királyi család képviselője is részt kíván venni a fölavatás egyházi ünnepségén. A millenniumi kereszt fölállításának szervezőbizottsága szerint az adakozók nagy többsége az anglikán államegyházhoz tartozik.

Az Anglikán Egyház nagy-britanniai fejének, II. Erzsébet királynőnek ökumenikus nyitottságát egyébként az is jelzi, hogy októberben Olaszországban tett általa látogatása közben hivatalos látogatást tett II. János Pál pápánál is a Vatikánban.

(ENI)

Éles viták a Norvég Egyházban Jens Olsen oslói lelkészi meghívása körül

Legújabbán rendkívül éles vita alakult ki a hitvallásos hűségéről ismert Norvég Evangélikus Egyházban. Ennek előzménye az volt, hogy Oslo főváros püspöki tanácsa heves viták után, 4:3 szavazatarányban megszavazta annak a *Jens Olsen* lelkésznek a főváros egyik külső kerületében történő alkalmazását, aki nyíltan megvallott, homoszexuális életközösségben él egy férfival. *Gunnar Stalsett*, Oslo püspöke elfogadta az említett többségi döntést. Ezt azazal indokolta, hogy Jézus szeretet-parancsolata minden más parancsolat fölött áll, és a Szentírás egészének a tanítása is; ezért nem állhat az oslói püspöki tanács döntése útjában. Ugyanakkor a *Norvég Egyház püspökeinek többsége* azon az állásponton van, hogy a homoszexuális kapcsolat ellenkezik Isten igéjével, a Szentírás számos igehelyével, ezért nem lehet csupán az „emberi jogok” kérdése.

A norvég világi sajtó és média egyik legtöbbet vitatott kérdése lett a Jens Olsen-vita az egyházban. Főleg a liberális világnézetet vallók támadják élesen az egyház „konzervatív nézeteit”. *Dag Stange*, a Norvég Egyház sajtófőnöke szerint viszont az egyházak különböző vezető testületei a püspökök többségének elutasító véleményét követik. „Még ha nőtt is a norvég egyházban a liberális nézeteket követők száma a legutóbbi évek során, a lakosság egésze általában inkább konzervatív álláspontot követ ebben a kérdésben.”

(ENI)

HOLLANDIA

A holland egyházak és a homoszexuális életközösség

Hasonlóan éles, sok éve tartó vitákról ad hírt a holland egyházakból is a genfi Ökumenikus Hírszolgálat (ENI). A holland társadalomban még elterjedtebbek a liberális nézetek ebben a kérdésben, mint Skandináviában.

A holland római katolikus egyház a leghatározottabban elutasítja a homoszexuális kapcsolatoknak a házassággal egy szintre helyezését és egyházi megáldását.

A protestáns egyházakban viszont

megosztott a lelkészek és a gyülekezetek véleménye. A jelenleg érvényes egyházi törvények itt sem ismerik el az egyenmük életközösségét. Egyes lelkészek azonban ennek ellenére elismerik és gyakorolják gyülekezeteikben annak egyházi megáldását.

(ENI)

OROSZORSZÁG

A Megváltó Krisztus székesegyház felszentelése Moszkvában

Augusztus 19-én egésznapos, hatalmas ünnepségek közepette szentelték föl az Orosz Ortodox Egyház romjaiból újjáépült új székesegyházát, a Megváltó Krisztusról elnevezett katedrális. A felszentelési szertartáson, amelyet *II. Alekszij* pátriárka vezetett, több mint ezer pap, püspök és metropolita, valamint 16 ezer ortodox hívő vett részt, közöttük a világ 14 ortodox egyházának küldötteivel. *A felavatás szertartása keretében avattak szentté több mint ezer, a kommunista uralom alatt kivégzett keresztyén mártírt*, köztük az egész meggyilkolt cári család tagjait. A felszentelési ünnepséget az orosz televízió teljes egészében közvetítette. Részt vettek azon az orosz állam és a főváros legfőbb vezetői is.

Az új székesegyház *elődjét* a múlt század végén, 43 évig tartó munkával építették, és 1883-ban szentelték fel a Napóleon hadserege fölött aratott győzelem emlékére. *Sztálin* parancsára a hatalmas ortodox székesegyházat 1931-ben felrobbantották. Romjain akarták megépíteni a Szovjetek Palotája nagy felhőkarcolóját a „kommunizmus dicsőségére”, ez azonban sohasem készült el.

A régi katedrálishoz hasonló, de annál négyszer nagyobb új székesegyház építése a 150 milliós orosz ortodox egyház híveinek adományából és az állam és külföldi ortodox egyházak hozzájárulásával, mintegy 150 millió dolláros költséggel történt 6 év alatt. A Megváltó Krisztus katedrális ma az orosz főváros egyik legfőbb nevezetessége a Kreml mellett, a főváros szívében. És – mint Alekszij pátriárka mondta a felszentelés alkalmával – a 70 évi szenvedés és véres üldöztetés után az oroszok ortodox egyháza újjászületésének legfőbb szimbóluma a harmadik évezred kezdetén.

(ENI)

Younan püspök Jeruzsálem és Palesztina jövőjéről.

Július 4-9. között *Betlehemben* tartották első közös konferenciájukat a közelkeleti kis arab evangélikus egyház (ELCJ) és az Egyesült Államok 5,2 milliós evangélikussága küldöttei. A konferencia fő célja az volt, hogy megismertesse az észak-amerikai evangélikusokkal a Közel-Keleten, elsősorban Palesztinában, Jeruzsálemben és Jordániában élő arab evangélikus kisebbség gondjait és mai helyzetét.

„Mi vagyunk a világ egyedüli evangélikus egyháza, amelynek hívei egy nyelvet beszélnek és együtt élnek az arab-izlám világgal” – mondta *dr. Mitri Raheb*, Betlehem arab evangélikus gyülekezeti lelkésze. A konferencia tanulsága: a lélekszámra kis arab evangélikus egyházak összekötő és hídépítő szerepet játszhatnak a nyugati evangélikus egyházak és a több százmillió arab-izlám tömb között.

A konferencia utáni sajtónyilatkozatban *Munib A. Younan*, Jordánia, Palesztina és Jeruzsálem kis evangélikus gyülekezeteinek püspöke arra kérte a világ kormányait: minden erővel segítsék a békés megoldást a háború szélére sodródott Közel-Keleten Jeruzsálemnek a zsidó, a keresztyén és a mohamedán világ közös szent városává nyilvánításával és a bibliai Szentföldnek Izrael és Palesztina közötti, tárgyalások útján való megosztásával. „Valamennyi ott élő egyház azon fáradozik – mondta Younan püspök –, hogy tartós és igazságos béke jöhessen létre a három világvallás hívei és országaik között”.

(LWI de)

KANADA

Római katolikus püspök a Kanadai Ökumenikus Egyháztanács elnöke

A Kanadai Egyházak Ökumenikus Tanácsa több mint félszázados története során első ízben választott római katolikus elnököt *André Vallée* katolikus püspök személyében.

Kanada római katolikus, lélekszámra legnagyobb (12 millió hívő) egyháza 1997 óta már teljes jogú tagja a Kanadai Egyházak Tanácsának, melynek 19 tag-egyháza van.

Az Egyháztanács új elnöke kijelentet-

te: „A nagy kihívás a mi számunkra az, hogy jobban megismerjük egymást a dialógus céljával. A végső cél pedig az egység elérése. Nem gondolom, hogy ezt már holnap elérjük, de lassanként már el kell indulnunk az egység felé”.

(ENI)

KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG

Kínában hatalmas keresztyén templomok épülnek

A legújabb hírek szerint az idei hívévkor szentelték föl a szárazföldi Kína legnagyobb protestáns templomát Huayin városában. A modern templomban 4100 ülőhely van a hívők számára, 2500 hely a földszinten és 1600 a karzatokon. A hatalmas, protestáns templomot a hitek öt év alatt építették fel.

Ugyancsak nemrég nyílt meg a szomszédos Huay-an városban egy nagyméretű, új, keresztyén templom. Ebben 3000 hívő számára van ülőhely. A „Spotlight on China” angol nyelvű missziói lap megragadó képet is közöl az ötemeletes, óriás fali kereszttel épült keresztyén templomról és az azt körülvevő hatalmas embertömegről felszentelése napján.

Kínai katolikus püspökök vatikáni elismeréssel

Arról érkeznek hírek Kínából, hogy a megegyezés körvonalai látszanak kialakulni a Vatikán és a Kínai Népköztársaság kormánya között a katolikus püspökök évtizedeken át vitatott vatikáni kinevezése, illetve elismerése kérdésében.

A *China Church Quarterly* most arról ad hírt, hogy az egyik kínai katolikus egyházmegye hozzájárulást kért és kapott a pápától új püspöke felszenteléséhez. A kínai kormány ezúttal nem avatkozott be a pápa által elismert és nem elismert püspökök körül kialakult régi, Kína és a Vatikán közt súlyos feszültségeket támasztó vitába. Az egyházi lap híradása szerint jelenleg a szárazföldi Kína katolikus püspökeinek kétharmada megkapta már a Vatikán megerősítését püspöki tisztségében.

(Spotlight on China)

AUSZTRÁLIA

Kiengesztelődési ünnep az őslakók és a bevándorolt fehér többség között

Az Evangélikus Világszövetség genfi sajtószolgálatára megragadó, részletes beszámolót közölt az Ausztráliai Evangéli-

kus Egyház (LCA) július 23-án tartott „kiengesztelődési ünnepéről” a bennszülött őslakos és a bevándorolt fehér egyháztagok között.

A „kiengesztelődési istentiszteletet” a zsinat közben, az ötödik világrész „leg-evangélikusabb részében”, a szépségéről messze földön ismert Barossa-völgyben tartották meg. Jelen voltak a fehér és az őslakos gyülekezetek delegált tagjai lelkészeikkel, valamint a 100 ezres lélekszámú egyház lelki vezetője, dr. Lance Steicke egyházi elnök (püspök) és a zsinat tagjai.

Az istentiszteleten Steicke egyházi elnök az egyház bennszülött eredetű lelkészeinek és híveinek a megbocsátását kérte azért, hogy a fehér bevándorlók és utódaik „közületek sokakat meggyilkoltak, sokakat elűzték szülőföldjükről és sokan közületek meghaltak a behurcolt betegségekben”. Mindez Ausztrália őslakosságának kultúrája és életstílusa súlyos károsodásával is járt, és ennek következményei ma is érezhetőek” – mondta a LCA egyházának lelki vezetője.

Válaszul erre George Rosendale őslakos-eredetű gyülekezeti lelkész hasonló lelkésztaarsaival és gyülekezeti tagokkal együtt a kölcsönös kiengesztelődésért imádkozott, és köszönetet mondott a be-

vándoroltaknak a keresztyénség, Krisztus evangéliuma hirdetéséért Ausztrália földjén. Az istentisztelet végén fehérek és bennszülöttek, lelkészek és gyülekezeti tagok átölelték egymást. A zsinat pedig ezt követően kijelentette és törvénybe iktatta: kölcsönösen megbecsül és tiszteletben tartják egymás nyelvét, szokásait, életstílusát és kultúráját, és a jövőben többet kívánnak tenni a bennszülött eredetű gyülekezetek szépségére leküzdéséért.

(LWI de)

JEGYZET

Az Egyházi Világhíradó a 2000. évi XI. évfolyamában felhasznált állandó forrásai és azok rövidítései:

Ecumenical World Information (ENI) – Egyházak Világtanácsa, Genf.

Lutheran World Information – Lutherische Weltinformation (LWI), angol (e) és német nyelvű (d) kiadása.

Monitor – Conference of European Churches (Monitor, CEC), Európai Egyházak Konferenciájának hírszolgálat, Genf.

Evangelischer Pressedienst (epd-w) heti kiadása, Frankfurt/M. NSZK.

Materialdienst (MD) – Konfessionskundliches Institut, Bensheim, NSZK.

Die Zeichen der Zeit (ZdZ), októbertől *Zeitzeichen (ZZ)* – Berlin-Leipzig-Hannover, NSZK.

Spotlight on China – Cleveland, USA.

Erős Vár – Cleveland, USA.

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa Elnökségének nyilatkozata a Dominus Iesus kezdetű dokumentumról

A Római Katolikus Egyház Hittani Kongregációja szeptember 5-én tette közzé a Vatikánban a Dominus Iesus kezdetű dokumentumot, amelyet sokfelé értetlenség és megütközés fogadott, különösen a protestáns egyházak körében.

Egyetértünk a dokumentummal abban, hogy a mai vallási és filozófiai pluralizmus világában fontos meghúzni azokat a határokat, melyek átlépése nem egyeztethető össze a keresztyén hittel. Ugyanakkor sajnálatosnak tartjuk, hogy a nyilatkozatban hangsúlyozottan megjelent több olyan gondolat, – mint „Krisztus egyetlen egyházat alapított, és ez az egyetlen egyház, a katolikus egyházban, élén a Péter-utód pápával és a vele egységben lévő püspökökkel áll fenn és létezik.” – melyek a Római Katolikus Egyháznak az utóbbi években gyakorolt ökumenikus elkötelezettségét és más keresztyén felekezetekkel folytatott dialógusának hitelességét kétségessé teszik. A nyilatkozat értelmében más egyházak és egyházi közösségek csak annyiban tekinthetők egyházaknak, amilyen mértékben követik a katolikus egyház által meghatározott igazságokat (az apostoli folytonosság, a püspökség és az eucharisztia helyes értelmezése).

Különösen aggodalomra okot adónak tartjuk a dokumentum záradékát, mely szerint II. János Pál pápa „biztos tudással és apostoli tekintélyével” érvényesítette és megerősítette a Kongregáció közgyűlése által elfogadott nyilatkozatot, és ezzel aláhúzta a tanítás definitív és kötelező erejét.

A sokak által az „ökumenizmus századának” nevezett 20. század végén mindezek ellenére az a reménységünk, hogy ez a dokumentum nem jelenti az ökumenikus párbeszéd és együttműködés végét. Az eddig elért eredményekre tekintve és az utóbbi időben a Magyar Katolikus Egyházzal elmélyült testvéri együttműködésre nézve abban bízunk, hogy folytatódni fognak az egymás jobb megismerésére és megbecsülésére irányuló törekvések. Az elmúlt évek hazai ökumenikus rendezvényeinek légköre és a krisztusi szeretetről való közös bizonyosságtételel megtapasztalt öröme adjon további lendületet az egyházaink közötti további párbeszédhez és közeledéshez. Javasoljuk, hogy a dokumentumot a magyarországi történelmi egyházak illetékes képviselői a közeli jövőben közösen tanulmányozzák.

Budapest, 2000. szeptember 14.

Dr. Ishmael Noko, a Lutheránus Világszövetség főtitkára (Genf)

Nyilatkozat

A Lutheránus Világszövetség értesült a „Dominus Iesus” dokumentumról, amit a Római Katolikus Egyház Hittani Kongregációja 2000. szeptember 5-én tette közzé Rómában. Címe: Jézus Krisztus és az egyház egységessége és kizárólagossága.

A dokumentum elsősorban a Római Katolikus Egyház felekezeti kapcsolataira vonatkozik, a világvallások széles keretein belül. A Lutheránus Világszövetség megismerte ezt a dokumentumot és gondosan tanulmányozni akarja azt, és annak egészében kívánja azt megvitatni római katolikus partnereivel.

A Lutheránus Világszövetség ismeri azt a levelet is, amit a Hittani Kongregáció 2000. június 30-án küldött el a Római Katolikus Püspöki Konferenciák vezetőihez szerte a világra. Ez a levél és az azt kísérő irat – megjegyzés a „testvéregyházak” kifejezéséről – azt mondja, hogy az „egyház” szót a Római Katolikus Egyháznak nem szabad használnia, amikor protestánsokat szólít meg.

Az a tény nem új számunkra, hogy a Római Katolikus Egyház eddig is csak az ortodox egyházakat nevezte testvéregyházaknak. A Római Katolikus Egyház felfogásának megfelelően az evangélikus egyházakat és a reformáció más egyházait nem tekinti egyházaknak, hanem csupán „egyházi közösségeknek”. Ez az elv az, ami most megerősítést nyert.

A „Dominus Iesus” dokumentum tartalmazza azt a megállapítást is, hogy azok „az egyházi közösségek, amelyek nem őrizték meg az érvényes püspökséget és az eucharisztia hit-titkának hiteles és teljes lényegét, nem tekinthetők sajátos értelemben vett egyházaknak”.

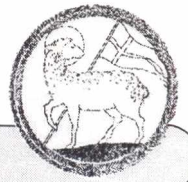
Az evangélikus egyházak a reformáció más egyházaival együtt nem hajlandók elfogadni azokat a kategóriákat, amelyeket most a Hittani Kongregáció hangsúlyoz, sem azokat a

meghatározásokat és ismertetőjeleket, amelyeket az előbbieken aláhúznak. Csalódottak vagyunk, mert úgy látszik, hogy a 35 éve folyó ökumenikus párbeszédet római katolikusok és evangélikusok között nem veszik figyelembe a levél szövegében és a Hittani Kongregáció most kiadott dokumentumában. Ezeknek a nyilatkozatoknak a hatása még kínosabb, mert más lelkületet tükröznek, mint amivel sok evangélikus-római katolikus kapcsolatunk során találkoztunk.

1999. október 31-én a Lutheránus Világszövetség és a Római Katolikus Egyház jelentős lépést tett, amikor aláírta a Közös Nyilatkozatot, amely megsemmisítette a több évszázados konfliktust egyházaink között a megigazulás tanítását illetően. A Közös Nyilatkozatban egy tisztázó megjegyzés azt állítja, hogy az „egyház” szót úgy használták a Nyilatkozatban „mint ami az egyes egyházak önértelmezésére vonatkozik, anélkül, hogy megoldani szándékoznának valamennyi idetartozó egyháztani, ekkleziológiai problémát. Ez a megközelítés segítő jellegű lehet az egyházak közötti szélesebb ökumenikus kapcsolatokban is. Enélkül problémák jelentkeznek, nem csupán világméretben az egyházak és közösségek szintjén, hanem helyi szinten is, ahol a lelkészek és a hívek már kapcsolatokat építettek ki, mint őszinte, ökumenikus partnerek, akik azt keresik, miként szolgálhatják hűségesen Istent gyülekezeteikben.

A Lutheránus Világszövetség továbbra is az ökumenikus dialógus elkötelezettje marad. Hisszük, hogy az ökumenizmus az egyházaknak nem esetleges, hanem lényeges eleme. Pillanatnyi hátráltatások nem ködösíthetik és sötétíthetik el keresztyén egységünk vízióját, amint azt Krisztus maga is akarta, és amiért maga is imádkozott.

Genf, 2000. szeptember 8.

Ittész János

Püspöki székfoglaló

Győr, Öregtemplom, 2000. szeptember 23.

„Rettenetes éjszakáim voltak! Álmatlanul, nyitott szemmel meredtem az éjszakai sötétségbe! – Temettem! – Napokon át mindig temettem. Mérheterlen nagy koporsóba helyeztem Dunántúli Egyházkerületemet. Összeszedtem minden gyülekezetét, iskoláját, intézményét, régi papok, tanítók, tanárok és világi vezetők seregét. Beléhelyeztem mindezt abba a mérheterlen nagy fakoporsóba. Azután le akartam zárni annak fedelét. – És ekkor egyszerre a négy égtáj felől nagy zúgás és zörgés hatolt lelkembe. Évszázados temetők megnyílt sírjaiból csontváz prédikátorok, hosszú feketekabátos oskolamesterek, Ógraduált cipelő emberek serege özönlik elő: a föld mélyén pihenő Dunántúl.

Eltörölhetők a föld felett levő történelmi Dunántúl, a temetők százaiból feltör a föld mélyén még mindig élő, halhatatlan Dunántúl! Politikai érdekből lehet új egyházi térképet rajzolni. Könnyű megriasztott papok szájára lakatot verni. Könnyű félreállítani régi, hú, rátermett vezéreket, és könnyű helyettük engedelmes bábokat, csinált nagyságokat vezető állásba helyezni! De a múltat nehéz legyőzni!

Hogyan helyezzem el mindezt abba a hatalmas fakoporsóba, melyet Dunántúl számára készítettek? Hiszen saját múltjával se bír az ember, hát még egy egységes történelmi személyiség múltjával! Nem lehet! Hiába, teljesen lehetetlenség! Végzek a meglévőkkel, újak jönnek helyettük. És a csontemberek kezében Biblia mozdul. És a csontemberek kezében a Bibliából örök isteni igazságok ereje sugárzik! És csontajkukat nem lehet lakattal lezárni! Szólnak. Beszélnek, vádolnak, ítéletet mondanak! Óh, a történelmi múlt félelmissé válik azokra, akik erőszakkal és hazugsággal meghamisítják a történelmi valóságot, és elárulják a történelem régi, hamisítatlan igazságait!

És akkor hirtelen világosság gyullad lelkem sötétjében. Nem lehet megsemmisíteni egy évszázados történelmi egységet, egy valóságos történelmi személyiséget, melynek létrehozásában Isten Lelke működött. Emberek lerombolhatják, de meg nem ölhetik! Isten nem engedi!

Az egyházkerület kivégzésekor nem adtak ki gyászjelentést. Pár soros zsinati határozat az egész, de a mondat végére Isten keze rájegyezte hívő szívek bizodalját: „A FELTÁMADÁS REMÉNYSÉGÉBEN!”¹ – Így búcsúztatta, bár reménységben, az 1952-ben lerombolt, szeretett egyházkerületét az azt öt évvel túlélő egykori főpásztor, Kapi Béla püspök.

*Főtiszteletű rendkívüli és ünnepi Egyházkerületi Közgyűlés!
Főtisztelendő Érsek és Püspök Urak!
Tisztelt Államtitkár, Képviselő és Polgármester Urak!
Kedves Vendégeink! Kedves Hittestvéreim! Szeretteim!*

Megrázó számomra ennek az órának az ünnepélyessége, bensőségessége, feszültsége, egyházi szolgálatom és életem hátralévő idejét meghatározó elkötelezése. Mert miközben újra átélem, hogy a saját sorsom alakulásáért mondott imádságaim nem hallgattak meg, és a meg nem hallgatott imádságok kérdései szívemre nehezednek, aközben tudnom kell, hogy sokak, ezrek és ezrek – már előrementek és még élők – imádságra mondott isteni „igen” ez az óra: a Dunántúli Egyházkerület – Kapi püspök úr által megpróbétált és sokak által remélt – feltámasztásának, verőfényes delet is ígérő hajnali derengése. Valami elkezdődik...

Hát még ha szívem kettős reménységének harcát feltárom itt! Hiszen magam is vártam, reméltem – már évtizede legalább – ezt az órát. A mögöttünk lévő esztendőben sokszor, álmatlan éjszakákon is imádkoztam azért, hogy jöjjön már ez a nap – de úgy jöjjön, hogy ne nekem kelljen itt közösen megállnom... Hát csoda-e, hogy magamra nézve módosítanom kell az előttem jártakra sokszor mondott szép *epitheton ornans*-t – és a *Dei gratia episcopus Transdanubiensis* (=Isten kegyelméből Dunántúl püspöke) helyett magamat *Dei voluntate* (=Isten akaratából való) püspöknek kell mondanom?!

Isten kegyelmének, irgalmának ígéretébe kapaszkodom, de akaratának kényszerítő szigorát és – miért is titkolnám – terhét is érzem most szívemen. Lám, itt a példa: aki kiszolgáltatja magát Istennek, annak számolnia is kell azzal, hogy ő él is hatalmával, és úgy fordítja életünk, szolgálatunk irányát, ahogy mi magunk inkább elkerülni szeretnénk volna...

Nem tagadhatom tehát: az Isten akaratának való engedelmesség szándéka hozott ebbe a helyzetbe. Ezért nem is mondhatok mást, mint azt, hogy az ő kezéből veszem püspöki szolgálatom megbízatását és felhatalmazását, méltóságát és terhét. Szeretett Lutherünkkel együtt mondom: „... használj eszközöddül, csak el ne hagyj, Uram, mert ha magamra maradok, hamarosan elrontok mindent.”

De hogy most már így feltártam szívem titkait, kényszerítő erő sarkall annak megvallására is, hogy a 2000. május 10-e (a választás eredményének kihirdetése) és a mai nap közötti időben hogyan körvonalazódott és kristályosodott ki bennem a rám várt szolgálat Istentől kapott napiparancsa.

Mert hogy minden szolgálatra elhívott kap ilyen parancsot, az nem kétséges. Legfeljebb nem mindenki ismeri fel vagy ismeri el, hogy Isten hatalma és szeretete birtokba akarja venni,

¹ D. Kapi Béla (1879-1957): Lámpás az oltár zsámolyán – élete utolsó éveiben írt emlékirata.

és eszközül akarja felhasználni. Éppen az a csodálatos, hogy Isten mindenkinek szán feladatot. Mindnyájunkat be akar vonni az üdvösség tervét céljához közelítő munkájába.

A nemzedékek és a szolgálatra elhívottak – Jézus Krisztus Urunk sóvárgó reménységgel várt visszajöveteléig tartó – láncolatában nekünk is van személyre szóló mandátumunk. Van elhívásunk és küldetésünk arra, hogy a hit és a kegyelem nekünk adott mértéke szerint szolgáljuk Isten országát.

Mindig tragédia, törés következik be ott Isten népe, az egyház történetében, ahol a feladatot nem ismerik fel, vagy ha felismerték, előle megfutamodnak. Ez akkor és ott történik, ahol Isten trónfosztottá lesz az emberek életében.

Milyen világossá is vált mára, hogy a mögöttünk lévő, de lelki-szellemi rombolásaival máig hatóan mérgező időben *Ordass Lajos* püspökünk volt az, aki ezt legvilágosabban felismerte. Itt most nincs idő és alkalom arra, hogy az ő életének tanulságait és üzenetét elemezzük, de egy mondatban mégis szeretném elmondani, hogy meghatározó és elkötelező számomra az ő megállásának és mártírúmának példája.

Nehéz évtizedek vannak mögöttünk. Mai nyomorúságaink, hiányaink nagyrészt tegnapi vétkeink keserű gyümölcsei. Ha csak a körülöttünk lévő világ hatásait látnánk meg, a valóság jelentős részét nem vennénk észre. Az életünk alakulásában, bajaiban kétségtelenül tetten érhető, sokat emlegetett világfolyamatok (szekularizáció, globalizáció, elvtelen liberalizmus) mellett nem feledkezhetünk el arról, hogy olyan – történelmi léptékekkel mérve – közelmúltból jövünk, amikor végzetes fordulat történt egyházunk életében is. Az egyházzellenes pártállami hatalom sikerrel tört ránk. Közöttünk partnereket is találva félreállította a törvényes egyházi vezetőket, lerombolta egyházunk évszázados rendjét és intézményeit, és a világi hatalmat is segítségül hívó és azt kiszolgáló sekélyes teológiával megroppantotta a hitvallásos lutheri teológia gerincét.

Magam úgy látom – és tudom, hogy véleményemmel nem állok egyedül –, hogy tíz évvel az ún. rendszerváltás, vagyis a „legvidámabb barakk” kinyílása után sem történt meg még az igazi áttörés, életújulás egyházunk, gyülekezeteink életében. Intézményeink, iskoláink számának – egyébként örvendetesnek is mondható – növekedése, az állammal kötött, számunkra előnyös megállapodások ellenére, tehát a kétségtelenül viszszenyert külső szabadságunk ellenére lelkileg mintha tovább csúsznánk lefelé.

Van-e még számunkra reménység? Hiszem, hogy van. És ezen az ünnepi órán, e hatalmas gyülekezet előtt számot is adok a bennem élő reménységről. (1Pt 3,15)

De van itt még valami, amit immár nem halogathatok tovább!

A ma rám bízott szolgálat és a szívemre helyezett felelősség indít arra, hogy mielőtt felvázolnám püspöki szolgálatom alapvetését és programját, megrendülten, de Isten bűnbocsátó kegyelmében bizakodva, megkövessék egyházunk népét, gyülekezeteink tagjait. Különösen is az azokból kiszakadt testvéreinket, a gondjaik súlya alatt magányosan roskadozókat, elárvult és magára hagyott értelmiségűket, a tanácsalanná lett fiatalokat, az emberhez méltó élet perifériájára szorultakat. Mindazokat, akik miattunk, Isten hivatalos szolgálói: püspökök és lelkészek miatt, erőtlenségeink miatt gondolhatták gyengének Istent. Hogy nem láthatták rajtunk, nem hallhatták tőlünk, hogy jobban szeretjük és féljük Istent, mint a nyíltan, majd a megszilárdított hatalmának biztonságában egyre taktikusabban egyházzrontásra törő hatalmat. Hogy nem látták rajtunk, hogy Isten a mi erős várunk és bizodalunk.

Személy szerint is bocsánatot kérek szolgatársaimtól, hitestvéreimtől, az egykori Takácsi-Gecsei Társgyülekezet és a Kőszegi Gyülekezet tagjaitól, a velem különféle alkalmakon kapcsolatba került más felekezetű keresztyén testvéreimtől és honfitársaimtól, hogy ha adósuk maradtam Krisztus-hitem megvallásának bátorságával, a jézusi szeretet tetteivel, az élő Isten megtapasztalt hatalmáról és erejéről való bizonyágtétel-lel, a vigasztaló, bátorító és irgalmas pásztori szóval.

Kyrie eleison!

Reménységem az az Úr, aki ma engem is meghívott asztalához, és akitől én is hallhatom: „... nem ítélek el téged, menj el, és mostantól fogva többé ne vétkezz!” (Jn 8,11)

Tisztelt Közgyűlés! Kedves Testvéreim!

1947-ben jelent meg az angol methodista Luther-kutató, Philip S. Watson nagyszerű könyve, amelyben reformátorunk teológiáját vizsgálja. E könyvet, pontosabban a címét hívom most segítségül, amikor szeretném egy mondatban megfogalmazni püspöki szolgálatom hitvallását. Kongeniális az a felismerés, amellyel a könyv írója a címbe sűrített rövid mondattal így összegzi reformátorunk teológiájának lényegét: Let God be God, – azaz: Legyen Isten Isten!² Igen, ez volt és ez marad mindig keresztyén életünk alapkérdése, és szolgálatunk megbízata is ez: legyen Isten Isten a mi életünkben is!

De ki ez az Isten? Hol van? Ki látta? Hiszen még a Biblia is azt mondja, hogy „Istent soha senki nem látta”. (Jn 1,18a) Van-e gúnyolódókat megszegyenítő, kétségeket oszlató, bizonyosságot adó, hitükben megfáradtakat, szegény szívünket vigasztaló ismeretünk róla?

Helyzetünk legalábbis kétséges. Hiszen éppen csak átlépni készülünk a dicsőséges és fertelmes, fényes és éjfekete 20. századból az új évezredbe, amikor világháborúk, országvesztés, Auschwitz és gulágok, barna és vörös diktatúra után, az éppen ránk virradó szabadságot új rabság fenyegeti. A koldust és királyt egyaránt táncra perdítő mefisztói szédület örvényében fuldoklunk. A pénzhajszó, az anyagiasság pusztító és önzestítő, maradandónak gondolt értékeket, erkölcsöt, hazaszeregetet, barátságokat, családi életet, egyházi közösségeinket romboló kavargása fölött egyre győzedelmesebb az aranyborjú bamba-diadalmas vigyora.

Isten? Ki ő? Van-e más, mint a szédült táncba vonó hatalom? – kérdezik aggódva, csüggedten, önmegadóan sokan. Kérdezik – és akinek van füle a hallásra, minden kérdés mélyéről hallja a sóvárgást: bárcsak lenne!

Mózesnek könnyű volt. Kétségeinek sziklahasadékából kikapislogva ő még legalább megpillanthatta a fenségében elvonuló Mindenható glória-visszfényes hátát.

Még a rászédettséget Istennek felhánytorgató Jeremiás próféta is irigylésre méltó lehet sok kortársunk szemében. Ő még hihette, hogy próbás, sok ellenséggel terhelt szolgálatának, sorsának sötétlő árnyai közt az Úr szent arca rejtezik.

De még a sötétnek mondott középkor misztikusai is! Ők még mondhatták, hogy lelkük mélyén vár rájuk az Istennel való találkozás, és leejtett szemhéjuk mögött tekintetük Isten létének mélységeit kutathatja. De mit lát a ma magába néző?!

Reformátorunk Istentől rettegő lelkiismerete felett sem volt üres a menny. Félelmek, aggodalmak között is jobb lehetett neki, mint ez a mai „gazdátlan” ég, a „semmi sem biztos”, „ki tudja, igaz-e?”, „mindegy, hogy miben, csak higgy valami-

² A német fordítás 1. kiadása 1952-ben jelent meg „Um Gottes Gottheit” címmel. Ford.: G. Gloege.

ben!” ingoványa. Meg egyébként is, hogyan keresse a bűnbocsánatot, az isteni kegyelem örömét az, aki még azt sem tudja, hogy van-e s mi a bűn.

Egyház? – Hát igen, az erkölcsnek még úgy-ahogy álló, bár egyre ingatagabb bástyája.

Vallás? – De melyik? Hát igen, mégiscsak szüksége van valamire az embernek. Persze, lehetőleg nem az életút közben, hanem majd a végén, hiszen hát az embert mégsem lehet csak úgy elföldelni...

És akkor most azt mondjuk: Legyen Isten Isten a mi életünkben!? Szép tanácsnak tűnik, álmódzó lélekre valló gondolatnak, akár még egy püspöki székfoglaló témája, címe is lehet... – de van-e ma értelme ezzel törődni? Ezért nem adnak semmit a nagy világgiacon.

Testvéreim! Remélem, érzik, szívük mélyén tapasztalják is, hogy minden aggódó, nyugtalan, kételkedő, de még a gúnyos kérdések mélyén is valami mégis-reménységre vágyódás, az „elatyátlanodott” emberszív fájdalom kiált. Hogy a magunk és kortársaink szívéből búvik elő a József Attila-i látomás „oly igen éhes, lompos, lucskos kutyája, – hogy istenhulladékot, istendarabkákat keresgéljen.”³

Mégis újra fel kell tennünk a kikerülhetetlen kérdést. A hamis hitek, a megszegyenült vallások, a kiábrándult tömegek, a szélsőségesen rajongó kevesek korában van-e még értelme a „Legyen Isten Isten a mi életünkben is!” jámbor óháját emlegetnünk?

Van, igen, van! De nemcsak értelme van, hanem ez a dolgunk is! Hát ne tudnánk, hogy ennek a mai világunknak, s benne nekünk magunknak is, nem divat-eszmékre, nem lelki tápszerekre, valláspótlékokra, hanem valóban Istenre, élő, igaz, szívünk bizalmára méltó Istenre van szükségünk! Ahogy egy 20. századi keresztyén testvérünk⁴ mondta: „Istenre van szüksége [a világnak], aki testté lett, köztünk ütötte fel sátorát, akinek dicsőségét naponta megújulva tapasztaljuk. Vagy a názáreti Jézus, az ács fia az Isten, vagy nem érdekes számunkra.”

Itt a válasz. Ki ez az Isten? Ő, aki Jézus Krisztusban emberre lett, közénk jött. Őt hirdetem, az ő szolgálatába hajlítom szívemet és számat, róla akarok tanúságot tenni. Hiszen 43 évvel ezelőtt megígérte nekem, a kiskamasznak, itt, ez előtt az oltár előtt, amikor konfirmációi áldó igémmel felvértezve indított útnak, hogy mindenre elég lesz az erő, amit tőle kaphatok. (Fil 4,13) Ő az egyetlen, akinek joga volt mondani: „aki engem lát, látja az Atyát.” (Jn 14,9)

Most ismét a már említett *Bovet*-t idézem: „Azt, hogy Jézus csakugyan »Isten Fia«, nem tudja nekünk egy tudós és egy filozófus sem bizonyítani, még egy teológusnak sem hihetjük el; ezt kizárólag saját életünkben tapasztalhatjuk meg. A vallások istenei nem tapasztalhatók meg az életben, nem találkoznak velük soha, mivel ők az égben vannak, mi viszont a földön. Ha ezzel szemben Isten testté lett Jézusban, ha az emberek közt járt, és megérintette őket húsból és csontból való kezével, és ha forró vére értük folyt a földre, akkor – igen, akkor nekünk is találkoznunk kell vele, meg kell tapasztalnunk őt, és mássá kell lennünk általa. – De hogyan mehet ez végbe?” – fogalmazza meg végül sokak vágyódó kérdését.

Eszközünk kevés, de mégsem vagyunk fegyvertelenek! Ő maga adta kezünkbe a legerősebb fegyvert, ő bizta ránk a legnagyobb kincset: „kegyelmének dicsőséges evangéliumát”.

S ahol Isten trónra ül emberek szívében, egyháza közössé-

gében, ott már nem lesz kétséges, hogy „mi dolgunk a világon”. Ott oszlik a „lelkek barna gyásza”, ott a Lélek frissítő szele fújja szét a lelki horizontot megülő ködöt, és a „tegyetek tanítvánnyá minden népet” (Mt 28,19) utat, feladatot kijelölő parancsa nem egy lesz az utasítások között, hanem az első és a legfontosabb. A misszió, a Jézushoz vezetés szolgálata, a róla tanuskodás, a parancsa szerinti kiszolgáltatása a szentségeknek lesz a feladat, ami létünknek értelmet ad. Minden ennek van alárendelve, és minden ezért van. Ahol Isten, Jézus Krisztus Urunk Atyja ül papi szívek trónusán, ott nincs tanácstalanság, bizonytalanság. Nem a hivatal, a cím, a nyakban hordott kereszt, hanem a szolgálat minden Jézus-tanítvány szívét ékesítő keresztye az egyetlen méltóságunk. És ha neki úgy tetszett, hogy az evangélium, „az igehirdetés bolondsága által üdvözítse a hívőket” (1Kor 1,21), hogyan jön bárki is ahhoz, hogy új ötletekkel álljon elő? A lehetőségek piaca ma óriási, állítják sokan, de nekünk csak egy portékánk van, „egy ügyük” vagyunk, vagyis inkább azzá kellene lennünk ismét. Boldog vagyok, és szívem hála tölti el, hogy reformátor őseink hitében felgyulladt Isten igéjének világossága, és azóta is tanítják nekünk: „Az egyház a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki.” (CA VII.) Nem kellene mást tennünk, csak újra hűséggel és a tanulás készségével fordulunk a reformatori – és nem félek kimondani: lutheri – örökségünkhöz. Eleget kísérleteztünk már mással, hagyjunk fel a hiábavaló próbálkozásokkal. Meg kell találnunk a módját és gyakorlati lehetőségeit annak, hogy a mögöttünk lévő idő teológiai-ideológiai örökségét a lutheri teológia mércéjéhez mérjük, és az eredményből levonjuk a szükséges következtetéseket.

Isten csak az evangéliumból és az evangéliumért élő egyházban nem trónfosztott!

Tisztelt ünnepi Közgyűlés!

Kedves Vendégeink! Kedves Testvéreim!

A régi mondás szerint „a könyveknek megvan a maguk sorsa”. Úgy gondolom azonban, hogy nemcsak a könyveknek, hanem az életújító igéknek és a fontos, szép, bölcs mondásoknak is megvan a maguk sorsa. Időnként a keresztye is... Néha örök paradigmává válnak, máskor meg üres mondatok, megjegyezni sem érdemes gondolatfoszlányok ugródeszkájává lesznek.

A tragikus sorsú Martin Luther King „I have a dream...”, „Van egy álmom” mondatát ki ne ismerné, ki ne idézné? Van egy álmom, mondjuk, és szárnyalni kezd a fantáziánk... Szinte divattá lett álmodni, vízióval rendelkezni, de legalábbis álmokról és jövő-víziókról beszélni. Nem is vehető igazán komolyan manapság, akinek nincs víziója a jövőről. Még az egyházi zsargonban is súlya van az így kezdődő mondatoknak. Be kell vallanom, nekem nincs vízióm a jövőről. Egyházaméról, egyházkerületeméről sem. Reménységem van, vízióm nincs. Miért is lenne? Van, aki jövőt álmodjon nekünk, és annak megvalósulásáért harcba is indítsa mennyei seregeit. Igen ő, az élő, az irtalmas, a velünk szolidáris, az értünk meghalt, az értünk győztes Úr!

Idézzük csak fel itt az örök-szép jézusi példázatot, a tékozló fiú történetét! (Lk 15,11-32) Csak nem gondoljuk azt, hogy az atyai házat elhagyó, a lecsúszott, az élet perifériájára került, a moslékos vödör után is hiába sóvárgó fiút álmai vagy akár korgó gyomra vitték volna vissza az elhagyott otthonba? Hát nincs ott a történetben a fia hazatérését naponta váró és remélő atya? Én nem tudom másként értelmezni az észre tért fiú fel-támadt sóvárgását, honvágyát, csak úgy, hogy az atya szerete-

³ József A.: A kutya.

⁴ Th. Bovet: Félelem és elrejtettség – A mai ember nagy kérdései.

tének titokzatos, de valóságos vonzása szülte gondolatát, mozdította lábát, győzte le szégyenkezését. És elindult, és Atyja a nyakába borult örömben, és hazafogadta...

Hogy Isten milyen reménységgel néz egyházára, mit tervez, gondol, „álmodik” felőlünk, ez a kérdés mindig. Mi az egyházat meg nem menthetjük, de hála Istennek, ez nem is a mi dolgunk. Ami a mi dolgunk, abban legyünk engedelmesek, hűségesek, kitartóak és bátrak, s akkor az elég. Az egyház engedelmisségével Isten álmait valósítja meg. De az Egyház Ura népe felőli reménységeit nem misztikus álmokban hozza tudomásunkra, hanem igéjében közli velünk. A „lelkiismeretem Isten igéjének foglya” lutheri vallomása ezért nemcsak akkor és ott, 1521-ben Wormsban, hanem mindig és mindenütt a legidősebb, az engedelmisség útját kijelölő, tennivalóinkat meghatározó mondat. És most ezzel az engedelmisségre való készséggel veszek sorra – a teljesség igénye nélkül – olyan kérdéseket, amelyeket egyházunk és minden gyülekezetünk életében fontosnak látok.

– A teológiai munka. Korrekt és tudományos, hittel végzett és hitvallásos, az egyház szolgálatát segítő kell, hogy legyen. Miért szégyelljük olyan sokszor, hogy a lutheri reformáció örökösei, hogy ágostai hitvallású evangélikusok vagyunk? Vagy már nem is olyan biztos az?!

– Igeszolgálatunk. Aggasztó a mai helyzetünk. Csak Isten a megmondhatója, mi minden hangzik el szószékeinken igehirdetés fedőnév alatt. Nagy ítélet lenne rajtunk, hogy ha magunknak kellene minden ilyen címen elmondott beszédünket végighallgatnunk.

– Hitoktatás és gyermekmunka. Égetően szükség lenne a hitoktatási anyag megújítására! Tudom, fárasztó, sok törődést, türelmet igénylő munka ez. Talán külön karizmák nélkül, kötelességtudatból végezni különösen is nehéz. De ez nem ment fel senkit sem a tisztesség mástól olyan pontosan megkövetelt minimum alá. Vigyázat, Testvérek, a becsülettel megtartott órákat és a hitoktatói óradíjakat angyalkezek is könnyvelik az ítélet napjait!

– Missziói szolgálatunk. A bőség zavarával küzdünk. Mennyi lehetőség, nem is tudunk minddel élni. E téren is érezzük, milyen veszteséget jelent a mögöttünk lévő 50 esztendő. S bár történtek, történnek ígéretes változások (többek között van már Missziói Központunk és a munkaágot rendező missziói törvényünk is), nagyon érezzük, „hogy az aratnivaló sok, a munkás kevés.” És kérnünk kell az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat aratásába. (Mt 9,38) Nagy tartalékaink is vannak azonban. Sok olyan hittestvérünk van, akiket be lehetne vonni családi, lakóközösségi gyülekezeti csoportok szervezésébe. Főként nagyvárosainkban, a nem ott élők számára szinte áttekinthetetlen lakótelepeken lenne hallatlan nagy jelentőségű e kisközösségeknek a létrejötte. Ezek semmiképpen nem jelentenének konkurenciát (az ördög nem alszik!) az adott gyülekezet és lelkesze számára, hiszen éppen azokat érhetnék el, akik a gyülekezet centripetális erejét nem, vagy már nem érzik, anélkül inkább belekerültek az ezernyi centrifugális erő egyik-másikának vonzásába. Ideálisnak azt tartanám, hogy a lelkészek és az illetékes presbitériumok tudtával és támogatásával, a munkatársak tudatos felkészítésével bontakozhatna ki ez a szolgálati ág.

Missziói munkánkról töprengve, a lehetőségek és a feladatok számba vétele mellett szeretném elmondani egy észrevételemet is. Vigyázzunk arra, hogy missziói munkánkat semmilyen vonatkozásban ne rendeljük alá a „piaci igényeknek”. Mondani- és tennivalónk csak szolgálatunk Gazdájától függhet.

Egyetlen kicsi, de sajnos jellemző példával szeretném megmutatni, hogy mire gondolok. A következtetések azonban messzire vezethetnek. Jó volt látni a sok fiatalat a debreceni Szézlőrzsza találkozón. Aratásra fehérülő mező hullámozott előttünk. Sok nagyszerű program is volt. De most mégis kérdezni szeretnék valamit. Vajon csak nekem volt hiányérzetem, és csak nekem okozott szomorúságot, hogy egy hangsúlyozottan evangélikusnak mondott, bár igaz, elsősorban fiatalokat megcélzó találkozón 2000. július 28-án, „az ötödik evangélista”⁵: J. S. Bach halálának 250. évfordulója napján egyetlen Bach-korál sem hangzik el az egyébként olyan bőséges, bár egyhangú zenei kínálatban? (Ha egy sátorban, egy szobában voltak esetleg, akik Bachot énekeltek, akkor tőlük bocsánatot kérek. Én nem hallottam őket.) Nem mondunk-e le valami nagyon fontosról, olyan értékről, amiről már sokszor bebizonyosodott, hogy valóban maradandó, közöttünk Isten országát építő kincsünk. Hogy sántít-e a példa, nem tudom, de hogy a jelenség – mutatis mutandis – meglehetősen általános egyházunkban, az talán nem vonható kétségbe.

– Most lelkésztestvéreim szolgálatának, életének sok-sok kérdése cikázik át szívemen. Mennyi túlterhelt, magát magányosnak érző testvérszív sóhaját kell meghallanom! Mennyi vita, küzdelem, testvérietlen harc nyomorítja gyülekezeteink életét?! Pattanásig feszült idegek, viták és sérelmek, félreértések, a testvéri intó szót elfogadni nem tudó és ezért végig sértődött lelkek. És akkor még nem is szóltunk a szándékkal bajt keverőkről, a meg nem értés felett kárörömöt érzőkről! Testvérek! Nem kellene ennek közöttünk így lennie! Reménységem az, hogy legfőbb Munkaadóm, aki ma a pásztorok pásztorának szolgálatába is beállított, megerősít és felkészít arra, hogy lelkésztestvéreim testvére, gondjaik és örömeik együtthordozója, de bizalmukra méltó tanácsolója is legyen. Imádságaimat, felelős együtt gondolkodásomat, testvéri szeretetemet felajánlom egyházkerületünk minden lelkészének, segédlelkészének, munkatársainknak, és minden gondjainkra bízott hittestvéreinknek is. Nemcsak szolgálatom elkötelezése indít erre, hanem az a reménység is, hogy a közöttünk romboló, szolgálatunkat hátráltató bizalmi válság így leküzdhető lesz. Isten adja meg mindnyájunknak az ehhez szükséges nem kevés bátorságot és tettekkészséget!

– Ha már itt tartunk, néhány gondolatot hadd fogalmazzak meg általában is egyházi közéletünkkel kapcsolatban. Ha az ünnepi alkalom miatt most hallgatnék ezekről, nem tennék jó szolgálatot senkinek sem. Törekednünk kell minden tekintetben az átláthatóságra, különösen pedig anyagi dolgainkban, kerületi, de országos szinten is. Nagyon sürgetően nehezedik rám is a lelkészi fizetések arányosításának kérdése. Támogatom, és a kibontakozás felé szeretném segíteni a jó megoldást kereső elgondolásokat.

Az őszinte, nyílt beszéd a legjobb fegyver a kisértő bizalmatlanság ellen. Nyomatékosan kérem szolgatársaimat és munkatársaimat, hogy ha észrevételük, kritikájuk, testvéri megjegyzéseik vannak munkámmal, egyházkerületünk életével kapcsolatban, azokat elmondani ne késlekedjenek. Az a reménységem, hogy a kölcsönös bizalomnak ez a friss szele kitakarítja közülünk a „jer, dicsérjük egymást” avitt, dohos levegőjét.

– Törvényesség. Nincs két egyházi törvényünk. Tarthatatlan az, hogy a törvény kardját nem egyformán forgatjuk mindannyiunk felé. Sapienti sat.

– Az egyházi nevelésügyünkkel kapcsolatosan formálódó

⁵ N. Söderblom svéd érsek nevezte így J. S. Bachot.

reménységemet is szeretném megosztani egyházkerületünk és egyházunk közvéleményével. Nagyon fontosnak látnám, hogy amint lehet, nekikezdjünk egyházkerületünkben egy diákotthonhálózat kiépítésének. Nem hiszem, hogy nagyon kellene magyaráznom, milyen jelentősége lenne annak, hogy a Dunántúl nagyobb iskolavárosaiban, ahol különféle kollégiumokban laknak evangélikus gyermekeink, összegyűjthetnénk őket családiás, lelki és hitbeli nevelésre is nagy súlyt helyező diákotthonokban. Csak néhány város nevét említem, bizonyára folytatható lenne a sor: Kaposvár, Székesfehérvár, Szombathely, Veszprém, Nagykanizsa, Zalaegerszeg. Vajon lesz-e majd, aki velem együtt kész élére állni ennek a munkának? Már előre biztosítom öt egyetértésemről és támogatásomról.

– Szórványhelyzetünkre és szórványgyülekezeteinkre is vessünk most egy – nem futó – pillantást. Fel kell mérnünk missziói felelősségünk és a lelkeszi munkaerővel való gazdálkodás lehetséges összhangjára törekedve, hogy mit tehetünk e téren. Vannak egyházkerületünkben olyan területek, ahol megint gondolkodnunk kellene missziói központok szervezéséről. Abban a reménységben, hogy lesznek erre a munkára elhívást is kapott szolgatársaink.

Itt kell megemlítenem a számomra már eddig ismerőssé vált kérdéseket és gondokat a Sopron és Győr környéki gyülekezeteinkre vonatkozóan is.

– A Dunántúli Egyházkerület egykor – ahogy Kapi püspök úr nevezte – „egységes történelmi személyiség volt”; sajátos, megtartó, kohéziós erővel. A fiatalok, de talán már a középkorúak is erről legfeljebb a szülők, nagyszülők nemzedékeitől hallottak. Vajon sikerül-e új életre kelteni ezt a szunnyadó erőt? A találgatások, közös alkalmak mellett sokat segíthetne ebben, és ezért lenne fontos egy – a Dunántúli Harangszóban és a gyülekezeti híradókban rejlő értékeket is felhasználó, integráló – kerületi néplap szolgálata. Közös ügyünk ez is, hordozzuk szívünkön!

És ezeken felül is még mennyi, megoldásra váró feladat tornyosul előttünk! De ki győzi ezt? Hogy a püspökök, esperesek, lelkészek magukban nem, az egészen bizonyos. A feladatok, tervek, reménységek számbavételekor hadd kiáltsam: segítsetek! Segítsetek, Testvéreink! – felügyelők, presbiterek, gyülekezeti munkások, hittestvéreink – mindenki, akinek fontos egyházkerületünk és egész egyházunk megújulásának ügye. Segítsetek! Osszuk meg egymással reménységünk titkait, támogassuk egymást, s főként pedig vegyük szívünkre a tetre is kész felelősséget közös ügyünkért, egyházunkért, az evangéliumért!

Kedves Testvéreik!

Ha mondanivalóm jelentősebb részében elsősorban egyházkerületünk és egész Magyarországi Evangélikus Egyházunk életének kérdéseire összpontosítottam is, most tágítani szeretném a kört. És el kell mondanom, hogy szeretettel és a közös hit melegeivel gondolunk a határainkon túl élő hittestvéreinkre. Azzal a szándékkal, hogy az egyházkerületünket körbefogó országok területén és Erdélyben élő magyar anyanyelvű testvéreinkkel különösképpen, de más nemzetiségű testvéreinkkel is szeretnénk a már meglévő kapcsolatokat tovább ápolni és azokat elmélyíteni.

Még szólnom kell röviden a testvéregyházakhoz való viszonyunkról. Közel 20 esztendő s kőszegi szolgálatom idejéből szívmengető élmények emlékét is őrzöm. S ezek öröme messze meghaladja a súrlódások, a már elvonult vagy éppen újabban jelentkező viharfelhők miatt érzett aggodalmaimat.

Engedtessek most meg nekem, hogy talán egy nagyon rövidnek tűnő, de szándékom szerint ezekben a hetekben nagyobb összefüggésekben is értelmezhető mondattal így fogalmazzam meg az ökumenikus kapcsolatainkra vonatkozó gondolataimat: reményem Dominus Iesus, az Úr Jézus, akinek egyedül van hatalma arra, hogy keresztáldozatának és győzelmes feltámadásának erejével hidat építsen közénk, eloszlassa félreértéseinket, késszé és alkalmassá tegyen a kölcsönös kiengesztelődésre. Tapasztalatainkra építő meggyőződése: minél közelebb vagyunk Jézus Krisztushoz, annál közelebb kerülünk egymáshoz is. Már előre örömmel és jó reménységgel gondolok a Győrött, de egyházkerületünkben másutt is ránk váró közös alkalmakra református, római katolikus és minden keresztyén testvérünkkel. Közös Megváltónk, az anyaszentegyház Ura tegye Szentlelkének erejével testvérivé egyházaink kapcsolatait!

Tisztelt Közgyűlés!

Amikor ebben a jeles esztendőben az Úr testlételének 2000. és magyar államiságunk 1000. évfordulóját ünnepeljük nemzetünk közösségében, hálát adunk Istennek azért, hogy szabaddá vált hazában élhetünk. Népünk életének, hazánk sorsának fontos gondjai a mi szívünket is terhelik, az országépítő munka sikereinek pedig együtt örülünk minden jószándékú honfitársunkkal. Lutheri teológiánk alapján állva számunkra egészen természetes, hogy a hazánk rendjét védő, nemzetünk jó előmenetelét szolgáló kormányzatban a gondviselő Istennek azt a munkatársát lássuk, amelyik tőle kapta megbízatását, és amelyik nemcsak a választók előtt, hanem a Mindenható előtt is számot ad majd megbízatása teljesítéséről. Mi pedig készek vagyunk arra, hogy nemzetünk életének fontos kérdéseiben, mintegy élő lelkiismeretként tanúságot tegyünk arról a rendről, amelyet a teremtő és gondviselő Isten nem az emberi élet megnyomorítására, hanem éppen megőrzésére és gazdagítására adott az emberiségnek. Isten áldása nyugodjék meg hazánkon, nemzetünkön!

Kedves Testvéreim!

Nagy munka vár ránk, emberi erőt meghaladó. Összeszorul a szívem, ha belegondolok. Hát még ha az előttem jártak alakja magasodik elém! Bár arcvonásaik eltűnnek a történelemmé lett évtizedek távolában, de szolgálatuk az az alap, amelyre most újra építkezni kezdünk. Emlékezzünk a Dunántúli Egyházkerület főpásztoraira hálás szeretettel! *Túróczy Zoltánra*, az Ige átütő erejű hirdetőjére, *Kapi Bélára*, a kerület lelki arcát meghatározó egyházkormányzóra, *Gyurátz Ferencre*, a testi gyengeségei ellenére fáradhatatlan pásztorra és iskola-alapítóra, *Karsay Sándorra*, aki csendesebb évtizedek püspöke volt, *Haubner Mátéra*, aki nemzetünkért dobogó szívvel még Kufstein várbörtönét is megjárta, *Kis Jánosra*, a tudósra, irodalmárra – és a többiekre. Legyen áldott Isten, aki őket egyházunknak adta, és rajtuk keresztül egyházkerületünket gazdagította.

És most itt állunk a rajtvonalon. Tekintetünket felemeljük, és Istentől erőt kérünk, áldásáért könyörgünk. Bölcsességnek, erőnek, szeretetnek Lelke, légy velünk!

Az Úr 2000. esztendejében, szeptember hó 23-án, lelkeszi ordinációm⁶ 30. évfordulója után három nappal, magamat boldogan Isten kegyelme koldusának vallva, egyházkerületünket az Úr oltalmába ajánlva, püspöki szolgálatomat megkezdem.

⁶ Ottlyk Ernő püspök avatott lelkésszé Győr-Nádorvárosban, 1970. szeptember 20-án. Ordinációs ígém: Zsid 4,12-13.

Beiktató igehirdetés a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület ünnepi istentiszteletén

Győr, Öregtemplom, 2000. szeptember 23.

Keresztény Gyülekezet, kedves Testvéreim, szeretett Püspök és Felügyelő Szolgatársaim!

Ünnepi az alkalom, áldott az óra, egyháztörténeti jelentőségű az esemény, amikor e jubileumi esztendőben, a Krisztus Urunk születése utáni 2000. év szeptember 23-án az újonnan alakuló Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület új püspökét és felügyelőjét beiktatjuk szent szolgálatukba. 1952-ben szűnt meg a régi Dunántúli Egyházkerület állami befolyásra, és a mai napon újra visszanyeri önállóságát.

Neves elődök nyomába lépsz, kedves Püspök Testvérem. Haubner Máté, az 1848-as szabadságharc lánglelkű püspöke állt hosszú ideig e szöszéken, szenvedett kufsteini rabságot meggyőződéséért. Isten- és egyházszeretete világító fáklya napjainkig. Kapi Béla 32 éven át kormányozta a dunántúli evangélikusságot egyházkerülete élén 1948-ig. Barokk egyéniségéből áradt csiszolt irodalmi műveltsége és az írott betű és szószóki beszéd míves kezelése. Turóczy Zoltán volt a dunántúli egyházkerület utolsó főpásztorja. Személyében az evangélikus mozgalom kiváló igehirdetője került a püspöki székbe. Lánglelkű Krisztus-apostol, akinek a prédikációi nyomán ezek kerültek közel a Megváltóhoz. Legyen emléküek és szolgálatuk áldott.

A dunántúli egyházkerület élén a paritas jegyében nem kevésbé jelentős felügyelők is szolgáltak. A Vidos és Mesterházy család, valamint a Berzsényiek több nemzedéken át adtak hűséges szolgálattévőket a Dunántúl evangélikusainak védelmére. Miként ma is szükséges, hogy gyülekezeteink életének külső feltételeit és jó rendjét odaadó, áldozatkész felügyelők előmozdítsák és biztosítsák.

Nagy elődök örökségét veszitek át, kedves Testvéreim, megváltozott történelmi és társadalmi körülmények között. Nem hallgathatjuk el, Isten történelemformáló ajándékának jele az a szabadság, amely lehetővé tette a zsinat döntését és az egyházkerület újraelakulását.

Kedves Testvéreim! Ezen az ünnepi órán hangzik Pál apostol igéje hozzánk: *Más fundamentumot senki sem vehet a meglevőn kívül, amely a Jézus Krisztus.* (1Kor 3,11)

Jézus Krisztus a fundamentum, őt kell hirdetniünk. Pál az egyházat ebben a levélben Isten szántóföldjének nevezi. A teremtett világ kincse, a termőföld azért adatott, hogy abba magot vessenek, a mag a mélyben kicsírázzék, szárba szökkenjen, kalászt érleljen és bőséges termést hozzon. Így végezzük mi is a magvetés munkáját, a földműves fáradozásához hasonlóan, szóljuk, hintjük az ige magvát, magát Jézus Krisztust.

Ő a tiszta emberség példája. Belőle árad jóság és szeretet, tisztaság és igazság, megbocsátás és az újrakezdés reménysége. Méltán mondja Renan, a 19. század filozófusa kereső nem hívőként is: Elbűvöl engem Jézus fényalakja. Weöres Sándor költőnk szerint egyedül ő méltó az ember névre.

Az sem kevés, ha valaki ennyit felfedez Jézus személyének titkából.

Ő azonban ennél is több.

Ő az igazság hirdetője. Ő mondta magáról: én vagyok az igazság. Küldött, aki az Atya megbízásából szól. Küldött, aki az igazságot közvetíti. Mindent elmond az Atyáról, az Istenről, amit szükséges tudnunk. Mindent elmond az életről, amit fontos ismernünk. Mindent elmond rólunk, amely nélkül nem ismerjük magunkat. Ő az isteni igazság egyedüli letéteményese.

Ő azonban ennél is több.

Ő az, aki meghalt és életét adta értünk. Ő az, akit Isten igazolt feltámasztásában. Halálával új emberségünket munkálva, feltámasztásával az örökkévalóság kapuit nyitotta meg. Ez az élő Jézus életünk alapja, megtartója, üdvözítője.

Kedves Püspök és Felügyelő Testvéreim! Tudom, hogy eddig is őt hirdettétek, immáron megbízástokká válik, hogy ez a Jézus hirdettessék továbbra is szerte a nyugati egyházkerület gyülekezeteiben.

Jézus Krisztus a fundamentum. Pál apostol úgy szól az egyházzal, mint Isten épületéről. A szükséges fundamentum adott. Aki látott már építkezés-kezdést – ahogy most épül a Bajcsy-Zsilinszky utcában az egyházkerület új székháza – tudja, milyen döntő az alap elhelyezése kellő szélességben és szükséges mélységben, hogy a reá tervezett épület szilárdan és rendületlenül álljon.

Pál munkatársaival együtt szolgál Korinthusban. Más-más adottságokkal, más-más felfogásban prédikálnak. Talán terveik is különböztek, más-más elképzelésük volt a jövőről. A fundamentum azonban nem lehet más, egyedül Jézus Krisztusra lehet építeni. S aztán összhangba kell hozni a tervezett épület jobb és bal szárnyát, földszintjét és emeletét, hogy a célnak megfelelően készüljön el, s szolgálja evangéliumi rendeltetését.

Jézus Krisztusra épült az egyház a történelem viharos évszázadaiban. Reá épült a protestantizmus is, benne evangélikus egyházunk. Ezért és csak ezért maradt fenn szenvedések tüzeiben, gályarabok megaláztatásában, hitviták hevében, az elmúlt fél évszázad hivatalos világnézetté emelt ateizmusa ellenére.

Nápolyban a tengeröböl partjain hatalmas, több méter magas homokkőfal találkozik a tengervíz hullámaival. Mély járatokat alakított ki a víz ereje a falazaton. De a kőfal rendületlenül áll. Sőt betonalapzattal több házat építettek fölé. Első pillanatra azt hinné az ember, a modern villa bármikor a tengerbe zuhanhat. A ház azonban rendületlenül áll.

Az egyház fundamentumát két évezred alatt sokszor akarták gyengíteni az elvilágiasodás hullámai, a szabadelvűség, a liberalizmus hullámai, az egymással való szembefordulás pusztító hullámai, a külső elnyomó hatalmak hullámai. Mégis rendületlenül áll. Nyaldossa partjait most csendesebb történelmi korszak

csobogó hulláma, hogy mikor szöknek magasba e hullámok, veszélyeztetve létünket és szolgálatunkat, nem tudhatjuk.

A Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület és minden gyülekezete egyedül Krisztusra építhet. Nem emberi bölcsességre, nem múltat visszahívó nosztalgia hangulatára, nem csoportérdek másokat háttérbe szorító szándékára, egyedül Krisztusra építhet. S akkor az épület bizton áll ezredfordulók viharában, sorsfordító idők történelmi tüzeiben is.

Áldjon meg Isten mindkettőtöket a lelki ház, az egyház háza építésének nehéz, de gyönyörűsége munkájában! Építsetek velünk együtt a közös fundamentumra, Jézus Krisztusra!

Jézus Krisztus a fundamentum, aki hídverővé lett köztünk. Pál apostol a Korinthusiakhoz írt levelében az egyházat Isten templomának nevezi. Gyönyörű kép. Templomaink pompájukkal vagy nemes egyszerűségükkel is hirdették, hogy Istennek a legszebbet szabad adnunk s építenünk. Időközben azonban túl sokféle templom épült, túl sok egyház is létrejött. Nem keressük ezen a helyen e folyamat eredőjét, inkább megvalljuk azt a hitünket, hogy Krisztus egy egyházat alapított, s ennek vagyunk részei mi is. Ő a pontifex maximus, a nagy hídverő, aki egybekapcsolja a felekezeteire tagolódott anyaszentegyházat. A tengerentúlon hallottam az alábbi megtörtént eseményt:

Kanadában egy farmer két fia örökölte a farmot, a földbirtokot. Sokáig békességben éltek és gazdálkodtak. S aztán egy napon feszültség támadt a két fiú között. A nagyobbik testvér ácsot hivatott, hogy építsen kerítést a birtok határán, a folyó mellett, amely természetes választóvonal volt a két farm között. Az ács azonban látva a feladatot, arra az elhatározásra jutott, hogy ő inkább hidat készít a folyó vize fölé. S este, ami-

kor a két fiú megérkezett, a híd egyik s másik végén megálltak, s aztán egymáshoz közeledvén megölelték egymást.

Evangélikusként tudatosan vállaljuk hídszerepünket a történelmi egyházak között, akik a folyó két partján élnek. Magunk is közeledni akarunk a hídverő Jézus hídján.

Lehet, hogy a magunk egyházában is hidat kell építeni a folyó két partján állók között? Lehet, hogy köztünk is választóvíz csordogál?

Ne feledjük, kedves Püspök és Felügyelő Testvéreim, egy az anyaszentegyház széttöredeztségében is. Az eltört váza darabjaiban is emlékeztet egész voltára. Egy a protestantizmus tradíciójának sokszínűségében is. Egy a Magyarországi Evangélikus Egyház három kerületében, több mint ötszáz templomában, háromszáz gyülekezetében, közel száz intézményében, mert a pontifex maximus, a hídverő Jézus összekapcsol minket. Jaj, ha neki nem engedelmességek!

Befejezésül egy norvégiai, ez évi pünkösdi élményemet hadd idézzem fel előttetek. A moldei stadionban közel 10 ezer ember együtt ünnepelt. Amíg a helyi püspök, Odd Bondevik prédikált, addig két lelkész-kolléga rakta a Szent Lélek tüzeit szimbolizáló rönkdarabokból összehordott farakást. A tűz nem aludt el, sokáig lángolt. – Nekem szimbolikusan prédikált.

Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület lelkészei és hívei! Olyan püspökötök és felügyelőtök lesz, amennyit s ameddig rakjátok a tüzet, amíg imádkoztok értük, amíg püspök és felügyelő megtelnek, telítettek maradnak Szent Lélekkel, a Szent Lélek tüzeivel.

Dunántúl népe! Evangélikusok! Vendégeink! Lobogjon a láng! Imádkozzunk!

Esperesi székfoglaló*

Nyugat-Békési Egyházmegye

Igen tisztelt Ünnepi Közgyűlés!

Kedves Püspök Úr! Kedves Szolgatársaim, és Kedves Vendégeink, Kedves Gyülekezet!

Érdekes képessége az újszövetségi görög nyelvnek különbséget tenni a *kronosz* és a *kairosz* között. Mind a két fogalom időkategória. A kronoszból képzett kronológia mindenki előtt ismert. Kronológia: a karóránkkal mért idő, a másodperctől az évezredig, és benne az események lexikonszerű sorrendje. Az idő természetes múlása. De ha azt mondjuk kairosz: valami nagyon különösét értünk alatta. Kairosz a kegyelem pillanata, vagy hete, vagy éve. Kairosz a nagy lehetőségek várt és váratlan ideje. Ha azt mondjuk kairosz, akkor azt értjük alatta: most történnie kell valaminek! Valami nagy fordulatnak.

Valami nagy fordulatnak: hazában, egyházban, gyülekezetben, életünkben! Politikában és egyházpolitikában, szellemi életben és hitéletben. Nemzettudatban és kultúrában, gazdálkodásunkban és viselkedésünkben.

Különös és elgondolkodtató, hogy kairosz időben élünk. Úgy is mondhatnám, hogy nagy időket élünk. Éppen egy évtizede. Rengeteg nehézséggel, akadállyal, küzelemmel, visszaseséssel, kínlódással, de mégis. Éppen 29 éve vagyok lelkész, tehát a 10-15 évvel ezelőtti eseményeket éber tudattal éltem át: de 12 éve még nem hittem volna, hogy jön kairosz. 1988 tavaszán még ÁEH-s hivatalnok csapkodta előttem az asztalt, és fogai közt sziszegte: mi baja van magának a szocializmussal? Remegő lélekkel, némán és megalázva ültem előtte: nem mondhattam neki, hogy 2000-ben, 12 év múlva kiadják „A kommunizmus fekete könyvét” 100 millió halottról. Pontosan 2 évvel később, 1990 májusában ugyanez az ember kedvesen és mosolyogva tegezést ajánlott, és úgy ölelte át a vállam, ahogy a barátomtól se várom el.

Nagy időket élünk. Most élni küldetés. Most végezni lelkészi, esperesi, felügyelői, presbiteri szolgálatot, most végezni egyházi szolgálatot: *kihívássá magasztosult küldetés*. Mindig küldetés, de most kihívássá magasztosult küldetés. Bár kockázatos küldetés. Mintha bizonyos erők nem akarnák, hogy ez a hitét veszített nemzet újra megtalálja nemzeti lelkének forrását. Kockázatos küldetés. Szószéken állni kockázatos küldetés: mert ha a Názáreti egyszer azt mondta, hogy minden kimondott hiábavaló szóért felelnünk kell egyszer az utolsó napon, akkor a szószéken ki nem mondott felelős szavak súlya betonként nehezedik ránk.

Nagy időket élünk. Most van szabad diagnosztikai lehetőségünk a Kárpát medencében, hazánkban. Időt veszünk, ha nem akarunk megrendítő jeleket látni.

* Elhangzott 2000. június 24-én Orosházán, az egyházmegyei közgyűlésen, az egyházmegye elnökségének megerősítése, illetve az egyházmegyei presbitérium új tagjainak eskütétele alkalmából.

Jean-Pierre Batut, egy francia katolikus teológus, nagyon nem valószínű, hogy ismeri magyar hazánk gondjait, és az sem valószínű, hogy ránk gondolt, amikor ezt a mondatot leírta az egyik tanulmányában: „A biológiai termékenység visszaesése soha nem jelentésküli, hanem a lelki irányítvesztés megnyilvánulása, ami az emberi közösséget belülről rombolja.” (Communio, Nemzetközi Katolikus Folyóirat, 1995. 3. old)

A régi Magyar Nemzet jeles kritikus, Lócsei Gabriella egy könyvismertetés kapcsán vetette papírra eme sorokat: „milyen messzire kerültünk mi, 20. századi emberek azoktól az eszmei és erkölcsi lehetőségektől, amelyek a 19. századi elődeinknek még magától értődő természetességgel a rendelkezésükre állt.” S azt teszi hozzá Lócsei Gabriella 1994-ben ehhez, hogy „ha korunk művészetét és világpolitikáját látjuk, valamint a tudományt”, naponta látjuk kicsinyességünket, vissza- vagy félrefejlődésünket, mert a fogyasztás és a szerzés, az önös érdekek röghöz tapadt materializmusa uralkodik mindenfelé.

S elgondolkodtató Nemeskürty tanár úr, millenniumi kormánybiztos minden könyve, de különösen is „A bibliai örökség” című. Aminek ez az alcíme: A magyar küldetéstudat története. Szívből örülök, hogy 2000. június 17-én Szarvas általam egyre jobban becsült városában, a Szent Korona emlékműtől az Ótemplomig tartó lassú vonulásunkon a tanár úrral ezekről a millenniumi eszméről beszélgethettünk. S ebben a könyvben, a 217. oldalon drámai sorok. „Ijesztő, hogy a »magyar« szó hovatovább becsmérő jelzővé, kedvezőtlen politikai minősítéssé válik. Aki magát magyarnak nevezi, gyanús, mintha eleve »nacionalizmussal« fertőzött lenne. Senkit sem hökkent meg, hogy aki a magyarságon gúnyolódik – azt magyar nyelven teszi. Ugyanez a helyzet a »keresztény« szóval is... sokak szemében »kurzussá« degradálódott; holott a kereszténység eszméje több mint ezer éven át határozta meg a magyarság szellemiségét és küldetéstudatát.”

Nagyon megtisztelő felkérést kaptam a Békéscsabai Önkormányzat Oktatási Osztályától: megtisztelő felkérésüknek köszönhetően millenniumi történelem órákat tarthattam és tarthatok még Békéscsabán a középiskolákban. Úgy fogalmazták meg a felkérést, hogy legyen mindebben benne a kereszténység hozadéka a múltban és lehetősége a jelenben jövőnkre illetően. Rendkívüli történelem óra keretében volt és van módom ezekről szólni. Tehát ezt az idői keretet kell fel- és kihasználnom.

S így alakult ki bennem a rövid, de áttekinthető vázlat: kimutatható, hogy történelmünk során a kereszténység kétszer mentette meg a nemzetet a végleges pusztulástól. 1000 évvel ezelőtt, amikor Vajkból István lett, majd Szent István. A kereszténység

felvétele életmentő volt. A nagyváradi Tempfli püspök úr is – járt többször Orosházán – nagyszerű előadást tartott erről Stuttgartban, ilyen címen: Mit adott a keresztyénség a magyar nemzetnek: kapaszkodót és így megmaradást.

A 16. században, a török veszedelem és hódoltság idején pedig a protestáns prédikátorok mentették meg a nemzetet, teremtették meg a magyar nyelvet a Vizsolyi Bibliával, igehirdetéseikkel. Most nem magyarázom ezt, csak annyit: a protestáns prédikátorok megmentették a nemzetet a végleges pusztulástól, vagy attól, hogy hitet cseréljenek, és Jézus Krisztus helyett Allahot kiáltssanak.

S itt a harmadik történelmi kairoosz: a kapott és Istentől kitüntetett idő! A kronoszban a kairoosz! A múlandó időben a fordulat ideje. A közönséges évek sorában itt van a millenniumi év. Menteni való ma különösen van. Szellemi helyzetünket látva, akiknek erre kicsiny rálátásuk van, tudják, miről beszélek. Fogyatközö nemzetünk, kesergő, pesszimista, örömtelen, mintha irányt tévesztett volna, s át akarná adni a helyét a Kárpát-medencében.

Itt élni és dolgozni küldetés: innen vagy túl az eszeveszett meggazdagodni akaráson, ami semmiféle eszköztől sem riad vissza. Korunk legborzasztóbb szellemi szörnyszülötte ez a

mondat: törvényes, de nem erkölcsös. Törvényes, de nem erkölcsös vagyonok.

Mint esperesnek tudnom kell, hogy fontos a hivatali rend. De alighanem mulasztást követnék el, ha nem gondolkodnék el a szellemi hivatal igazi tartalmán. S nemcsak magamtól, de minden munkatársamtól ezt várom el: mi a mi szellemi hivatalunk igazi tartalma. Gépkocsi-napló és anyakönyvek, lelkeszi napló és iktató, leltár és választói névjegyzék, pénztár és precíz pénzkezelés. Ez a dologi hivatal, ezért is felelősséggel tartozunk, de az igazi feladat: a nagybetűs Hivatal. Mert kairoosz-időt élünk. Válaszút van ezekben az időkben. Nekünk, Szentírással a kezünkben illene látni az út igazi célját. Az utolsó szó legyen Jézus Krisztusé: „*Én vagyok az út, az igazság és az élet.*”

Köszönettel tartozom a gyülekezetek közgyűléseinek, lelkeseknek, hogy bizalmuk felém fordult, köszönöm Püspök Úrnak a mindig testvéri támogatását. Isten áldása legyen a következő hat éven. Lelki készséggel fordulok a társadalmi élet képviselői felé is, közös ügyünk van, közös célunk. Van mit tenni fiatalokért, hogy ne a drog uralja őket, és felnőttekért, idősekért, de mindenkiért.

Jézus Krisztus mondja: „*Én vagyok az út, az igazság és az élet!*”

Kiss Miklós

Könyvajánló: Tanúságtétel

Hiánypótló mű hagyta el ez év tavaszán a So-Ma-Ker Bt. nyomdáját, mégpedig *Szebik Imre* püspök „Tanúságtétel” című könyve, ami a szerző magánkiadásában jelent meg. Ahogy *Szebik Imre* az előszóban megfogalmazza, „az írások többsége szolgatársai biztatására és tájékoztatására írtak”. A könyvben részben már különböző kiadványokban megjelent írások találhatók, jónéhány azonban most olvasható először a nyomtatott sajtóban. A könyv összeállítása és szerkesztése *Sárkány Tibor* megbízott püspöki titkár gondos és precíz munkáját dicséri, a mű megjelenetése pedig a Teológiai Irodalmi Egyesület érdeme.

A „Tanúságtétel” első részében a tízéves püspöki szolgálat alatt elhangzott *igehirdetésekből* válogatott *Szebik Imre*. Nyilvánvalóan csak töredékét lehetett közkinccsé tenni az elmondott prédikációknak, ezért próbált a szerző úgy válogatni, hogy minél szélesebb skáláját ölelje fel az igehirdetési alkalmaknak. Finnországban és Németországban elmondott prédikációk mellett olvashatók olyanok is, amelyek televízióban, rádióban hangzottak el, vagy éppen az első zsinati ciklus záró istentiszteletén. Hiánypótló a könyvnek ez a része, mert kevés olyan kiadványa van az evangélikus egyháznak, ami betegágyban fekvő, otthonhoz vagy kórházhoz kötött, istentiszteletre eljutni, így igehirdetést hallgatni nem tudó gyülekezeti taghoz elviszi az evangéliumot. Mert az ige a mindennapi életszükségletben kenyér, a sötétségben világosság, a tehetetlenségben erő, a

betegségben gyógyulás, a halálban élet. A könyvnek ez a része Istennek ezt az ígétét viszi az evangélium után szomjazó emberekhez. És bizonyára nem eredmény nélkül, mert „az én beszédem, amely számból kimegy, nem tér vissza hozzám üresen, hanem megcselekszi, amit akarok, és szerencsés lesz ott, a hová elküldöttem”. (Ézs 55,11)

A könyv második nagy egysége főképpen az Evangélikus Életben és a Lelkipásztorban megjelent írásokat tartalmazza. A „*Szolgálat a nyomtatott betűvel*” fejezetcím arra utal, hogy nemcsak a hirdetett ige formálja az emberek életét, hanem nagyszerű missziói lehetőséget nyújt a leírt és olvasható bizonyoságtétel is. Az irodalmi igényességgel megfogalmazott írások nagyon változatos témákat érintenek. A vegyesházasságot, sajtószabadságot, spiritualitást, igehirdetést, a konfirmándusok helyét és szerepét a jövő egyházának formálásában. Hitből fakadó, mély empátiával fordul *Szebik Imre* a sérült emberek felé abban a dolgozatában, amelynek megírására az *Universum* című német folyóiratban olvasott két cikk inspirálta. Mi a személyes feladatunk a sérült emberek között? – teszi fel a kérdést. Fogadjuk el a sérült embereket társainknak, segítsük őket sorsuk elfogadásában, életfeltételeik megteremtésében. Az egyház pedig Jézus ígéje és parancsa alapján kötelezve van a jó példaadásra és a közöttük végzett szolgálatvállalásra.

A szerző társadalmi kérdések iránti érzékenységét mutatja a

„Meditáció a sztrájkról”, valamint a „Társadalmunk segítségigénye és az egyház szeretetszolgálatát” című dolgozatok. A fejezet kellemes színfoltja az az élménybeszámoló, ami egy tizenhat napos amerikai látogatás gazdag élményanyagát próbálja átadni az olvasóknak. Szebik Imre feleségével együtt látogatott a tengerentúlra abból az alkalomból, hogy ötödik unokájuk megszületett. Az írást olvasva úgy érezni, mintha mi is ott járnánk Texas szövetségi állam legnagyobb metropolisában, Houstonban, és mintha távolban élő hittestvéreink nagyon közeliékké váltak volna.

A szóbeli bizonyágtételek, előadások sorát az Északi Evangélikus Egyházkerület ötödik püspökeként elmondott székfoglaló nyitja meg. Az ebben a fejezetben olvasható előadások részletesebb ismertetése szétfeszítené egy recenzió kereteit, ezért inkább csak jelzésszerűen utalok azokra a tanulmányokra, amelyek témáit tekintve mindegyike izgalmas olvasmány.

Szabik Imre evangélikus teológusként közelít korunk egzisztenciális és társadalmi kihívásai felé, amikor a szenvedélybetegségekről, a magzatvédelemről, a keresztyén család rehabilitálásáról, vagy az egyház értékteremtő szerepéről szól. Nagyívű történelmi áttekintéssel, nyolc korszak vonulatában mutatja be evangélikus egyházunk történetét, kezdve a reformáció korával, majd folytatva a protestantizmus legsötétebb napjaival, a gyászévtizeddel, gályarab prédikátorokkal, a törvényenkívüliség időszakával. A Türeلمي Rendelet teremt meg a hazai protestantizmus újjászervezésének jogi alapját, amelyet a századforduló idején az egyház szervezetének teljes kiépítése követ. A trianoni országcsontkítással egyházunkat újabb súlyos veszteség érte, amit csak fokozott a második világháború utáni időszak, amikor a bolsevista ateizmus lassú kihalásra ítélte az egyházat. A történelmet formáló Isten azonban

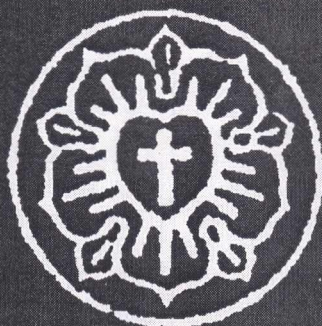
nem hagyta el népét, mert a rendszerváltozással a megújulás lehetőségét hozta el az evangélikus egyház számára is. Szabik Imre azonban nem elégszik meg csak a múlt felé fordulással, hanem következő írásában egyfajta víziót vázol fel egyházunk jövőjéről.

Gyakran előforduló hiba, hogy a tartalom érdekességét elfedi az előadás nehézsége. Örvendetes, hogy ebben az esetben, ezek a tanulmányok elkerülik ezt a hibát.

A kötet utolsó, negyedik fejezetében azokról az áldott emlékü elődökről olvashatunk megemlékezéseket, akiknek hite, egyházszeretete ragyogó példát hagyott az utódoknak, és akiknek életük, szolgálatuk maradandó értéket hordozott. „Arcok az anyaszentegyház vándorútján” címet viseli ez a rész, amelyben többek között a szerző megemlékezik nagy formátumú püspök elődeiről, Kis Jánosról, Gyurácz Ferencről, Geduly Henrikről és Kapi Béláról. Személyes hangvételű írásban emlíkezik Németh Károly egykori lébényi esperesről, aki őt pásztori szeretettel formálta, és aki nagy szerepet játszott abban, hogy Szabik Imre később a teológiát és a lelkesi hivatást választotta.

Mi is vándorok vagyunk az anyaszentegyház vándorútján, és a megemlékezések sorában bemutatott, előttünk járó nemzedékek hitvalló személyiségei segítenek nekünk is a helyes tájékozódásban, segítenek bennünket is múltunk helyesebb és pontosabb értelmezésében, ugyanakkor a tanulságok levonása pozitív irányba formálja a mi életünket és szolgálatunkat is.

A „Tanúságtétel” című könyv – azt gondolom – nem hiányozhat nemcsak egy lelkésznek, hanem egyházunk múltja, jelene és jövője iránt felelősséget érző és érdeklődést mutató emberek könyvespolcáról sem. Szabik Imre szavaival kívánom a könyv minden leendő olvasójának: „Kísérje áldás a könyvben megjelent írások olvasását”.

Szabik Imre

TANUSÁGTÉTEL

Személyes búcsú Muntag Andortól

Gimnazista voltam még, mikor az angyalföldi gyülekezet küldöttként ifjúsági konferencián vetem részt Gyenesdiáson. Itt találkoztam először dr. Muntag Andorral. Péter Cézarea-Filippinél történt nagy vallástételéről beszélt. Szelíden, de nagyon határozottan azt mondta nekünk, fiataloknak: arra a kérdésre, kicsoda nektek Jézus, válaszolnotok kell. Ez elől a kérdés elől semmiképpen sem térhettek ki. Akkor még nem sejtettem, hogy jó néhány év múlva együtt fogok dolgozni vele, együtt szolgáljuk a lelkeszképzés ügyét.

Gimnáziumi tanulmányaim befejeztével – súlyos látásgyengeségem ellenére – vállaltam, hogy a bölcsészkarra menjek, ahol meg is szereztem a történelem-latin szakos diplomámat, de sehol sem volt rám szükség. A sok megalázó elutasítás után végre révbe értem. Isten irántam való végtelen szeretete folytán, több jóakarató ember közreműködésével előbb a baptista teológia, majd teológiánk latin tanára lettem. Itt találkoztam ismét dr. Muntag Andorral. A tanári kar rögtön komoly feladattal bízott meg. Az első protestáns posztgraduális tanfolyamon latin nyelvi kurzust kellett tartanom egy héten keresztül. A második napon Bandi bácsi is beült a hallgatók közé. Ezen a napon szólítottam először Bandi bácsinak, az első tíz percen belül rájöttem, hogy őt mindenki így hívja. A tanfolyamon alázattal figyelt rám, ő, a professzor. Ha szükségét érezte, kérdéseket is feltett nekem. A tanfolyam végén csak annyit mondott, hogy szeptemberben nála jelentkezzek, mert ő állítja össze a teológia órarendjét. A jelentkezéskor örömmel láttam, hogy én másféle órarendet kaptam, mint a többiek, a lehető legnagyobb betűkkel nyomtatta ki az én példányomat. Nem szólt semmit, nem kommentálta a dolgot, csak átnyújtotta.

Elhatároztam, hogy két kötetes latin nyelvkönyvet írok hallgatóink számára. Bandi bácsi sokat segített ebben, régi nyelvtan könyveket nézegettünk, igyekeztünk olyan megfelelő táblázatokot választani, amelyeket könyvem végére függeléként illeszthetnénk. Ezeket a táblázatokat ugyancsak a lehető legnagyobb betűkkel nyomtatta ki.

Minden reggel, amikor munkahelyemre beérek, szokásom, hogy megnézem a polcomat, van-e rajta nekem szóló levél, vagy bármilyen irat. Ilyenkor sokszor állt mellettem Bandi bácsi. Felé nyújtottam a borítékot: legyen szíves megnézni, hogy az enyém-e. Amikor volt ideje, számtalan alkalommal kérdezte: felbontsam-e, megnézzem-e, hátha valami fontos, majd segíték.

Bandi bácsi gondoskodott arról is, hogy a hozzánk külföldről juttatásként érkező héber-, görög- és latin nyelvű Bibliákat, valamint szinopsziseket szétossza kollégáknak és diákoknak. Egyik hétfő délelőtt latin nyelvű Bibliát osztott. Én is ott álltam, mert nekem akkor ilyen nem volt. Kedvesen megszólalt: Emesének nem ilyen fogok adni, van nekem egy két kötetes, hatalmas nagy latin nyelvű Bibliám, az nagyobb betűs, azt adom oda, nekem pedig jó lesz ez a kisebb.

Bandi bácsival és több kollégával való beszélgetés során

merült fel bennem az igény, hogy bölcsészként alaposabb teológiai ismeretekre tegyek szert, annak érdekében, hogy munkámat eredményesebben végezhessem a teológián. Megbeszéltük, hogy ószövetségi bevezetésből, újszövetségi bevezetésből és dogmatikából vizsgát fogok tenni. Az ószövetségi vizsgára számomra nehéz körülmények között került sor. 1994-ben történt, hogy édesapámat a klinikai halálból hozták vissza. Hat hét múlva vizsgáztam Bandi bácsinál. Hangja biztató volt, számomra kedves témáról kérdezett, a Királyok első és második könyvéről beszélgettünk. Megérezte, hogy nem édesapám betegségéről akarok most beszélni, jól látta, hogy a bennem lévő iszonyú feszültséget azzal tudja feloldani, ha a számomra oly kedves történelemről folytatunk eszmecserét.

Lelkipásztorként állt mellettem Bandi bácsi édesapám 1997 elején bekövetkezett halálakor. Mikor részvétét nyilvánította, nem sokat beszélt, átöleltem őt, és ő átölelt engem, ekkor öleltük át egymást először. Végtelen nagy szeretettel megsimogatta a fejemet, ezt az érzést soha nem felejttem el, ez el fog kísérni életem végéig. Így lehet szavak nélkül is beszélni. Néhány hét múlva természetesen sokat beszélgettünk.

A kollégák és a tanítványok, akik jól ismernek engem, talán el se tudják képzelni, hogy gyenge vagyok, előttük mindig erőt mutatok, hangom is erőteljes. Bandi bácsi előtt megmutatkoztam olyannak, amilyen akkoriban voltam. Sokszor beszéltem neki arról, hogy nagyon félek a jövőtől édesapám halála után. Elmondtam, édesanyám sem egészséges, szívbeteg, nem tudom, meddig számíthatok rá, és ha nincs segítségem, nem tudom, meddig folytathatom teológiai tanári szolgálatomat. Nem egészen egy évvel édesapám halála után anyukám elesett az utcán, az arcára esett, megütötte a szemét, amúgy is gyenge látása még jobban megromlott. Akkor már zokogva kopogtam be Bandi bácsihoz. Tessék mondani, mi lesz velem? – nagyon-nagyon félek. Szelíden karomra tette a kezét és azt mondta: „azoknak, akik Istent szeretik, minden javukra van”. Úgy érzem, Bandi bácsi Isten jó eszközének bizonyult, töretlen lelkierővel folytatom teológiai tanári munkámat, kollégáim és tanítványaim szeretete kíséri mindig.

Bandi bácsihoz természetesen nemcsak fájdalommal és gondjaimmal mentem, sokszor örültünk is együtt. Szívesen emlékszem latin könyvem első kötetének megjelenésére, nagyon boldogok voltunk, amikor az első példányt – az első ki nyomtatott példányt – megláttuk. Kedves emlék számomra az általa vezetett aszódi teológusnap éppúgy, mint az a felemelő és szép ünnepség, amelyre együtt utaztunk, amikor a tolnai gimnáziumot Sztárai Mihályról nevezték el.

Most meg kell tanulnunk mindnyájunknak Bandi bácsi nélkül élni – ahogyan a temetési igehirdetésben is hallottuk –, el kellett engednünk Muntag Andor kezét. Arra kérem Istent, adja meg nekem, hogy tudjam elengedni.

A teológus Muntag Andor

Amikor végigtekintünk Muntag Andor teológiai munkásságán, életében és szolgálatában két nagy szakaszt különböztethetünk meg egymástól. A gyülekezeti lelkészként eltöltött 26 esztendő (1947-1949: Szeged, 1949-1953: Budapest-Rákoskeresztúr, 1953-1957: Budapest-Zugló, 1957-1973: Monor) után 27 év következett, 1973-2000-ig, az akkor még Evangélikus Teológiai Akadémián, mai nevén Evangélikus Hittudományi Egyetemen. Egész pályájáról összefoglalóan mondhatjuk, hogy *gyakorló teológus* volt. A hangsúly életének első szakaszában inkább az első szón, a „gyakorló”-n volt. Később, teológiai tanárként a hangsúly a második szóra tevődött át.

1. A gyakorló teológus

Már teológiai tanulmányai idején elkötelezte magát az Ószövetségnek. A téma iránti szeretete meghatározta egész lelkészi szolgálatát és a teológiai tanárként eltöltött hosszú évtizedeket is. A soproni evangélikus Teológia elvégzése után Szegeden kezdte lelkészi szolgálatát. Az itt töltött két esztendő alatt (1947-1949) körvonalazódni látszottak már teológiai munkásságának fő témái. Ekkor kezdett el behatóbban foglalkozni *Isten népe* gondolatával az Ószövetségben, valamint *Jób könyvének* magyarázatával. Nem csupán az Ószövetség iránt, de *Luther teológiai művei* iránt is nagy érdeklődést mutatott. Ezekben az években fordította le *W. von Loewenich: Luthers Theologia Crucis* c. művét. Sok évvel ezelőtt végzett munkája nem volt hiábavaló, mert az idén megjelent könyv megjelenítéséhez az ő egykori fordítását is alapul vették. Segédlelkészi éveiben részt vett már a *Magyar Protestáns Bibliafordító Bizottság* Ószövetségi Szakbizottságának munkájában.

Az az elkötelezettség és lelkesedés, amellyel pályakezdő lelkészként az ószövetségi teológia felé fordult, megmutatkozott későbbi lelkészi szolgálata során is. A gyülekezeti munka mellett mindig talált időt arra, hogy a szívügyének tekintett Ószövetség iránti szeretetét továbbadja publikációk, bibliaismereti előadások, bibliamagyarázatok révén.

A rákoskeresztúri gyülekezetben töltött idő alatt újra szorosabb kapcsolatba került a Teológiai Akadémia munkájával. Részt vett a Teológián folyó ószövetségi előadásokon, ill. a Rendszeres Teológiai Munkacsoportban tanulmányt készített Luther munkáiról.

Zuglói lelkészi szolgálata alatt belföldi ösztöndíj lehetőségét kapott, és megírta „Jób Istene” című tanulmányát. Ez alatt az idő alatt a qumráni kutatások irodalmának feldolgozásával is foglalkozott.

Monori szolgálata idején nagy hangsúlyt fektetett a bibliafordítás munkájára, és a Szakbizottságban evangélikus részről ő képviselte egyházunkat.

1973-ban megjelent az „Ótestamentum világa” címmel, Pálffy Miklóssal és Solymár Péterrel írt könyve. Ez a könyv hosszú évekre meghatározta mindazoknak a lelkészeknek és az Ószövetség iránt érdeklődőknek a látásmódját, akik evangélikus területen ószövetségi kortörténet tárgyköréből ismereteket szereztek.

2. A gyakorló teológus

1973 a „vízváltást” a két életkorszak között. Ebben az évben Muntag Andort megbízott ószövetségi tanszékvezetővé választották. Az előadások és jegyzetkészítés mellett készült fel a doktorátusra. A doktori értekezést 1974-ben fejezte be „*Ámós prófétai szolgálatának történelmi jelentősége*” címmel, és „*Magna cum laude*” minősítéssel doktorrá avatták a debreceni Református Teológiai Akadémián. Még ebben az esztendőben megválasztott és kinevezett teológiai tanár lett, az Ószövetségi Tanszék vezetője.

Ámós próféta könyvével való tudományos foglalkozása publikáció formájában 1978-ban jelent meg az Evangélikus Kommentár-sorozat részeként. Ez az Ámós könyvéhez írt kommentárja mind a mai napig segítséget jelent a kispróféták iránt érdeklődő laikusok és teológusok számára.

A *Levelező Teológiai Tanfolyam* szervezése és elindítása 1979-ben az ő nevéhez fűződik. A teológia iránt érdeklődő laikusok körében ez a kezdeményezése jó visszhangra talált.

Röviddel első kommentárjának megjelenése után a második könyve is napvilágot látott. A hosszú éveken át folyó kutatómunka eredményeként elkészült *Jób könyvének kommentárja*. Hasonlóan az első művéhez, ez a könyve is azok közé a munkái közé tartozik, amelyek az egyetemi hittudományi oktatásban, és a téma iránt érdeklődők körében is széles elfogadásra találtak. Talán nem túlzás azt állítanunk, hogy e kommentár Muntag Andor életének főműveként tartható számon. Ezt egyrészt azért is mondhatjuk, mivel ebben a könyvében korábbi kutatásainak eredményei mutatkoznak meg, másrészt pedig, mert Jób könyvének témája későbbi teológiai munkásságában is jelentkezik.

Teológiai tanárként nagy gondot fordított arra, hogy a teológus hallgatók számára folyamatosan kiadja *előadásainak jegyzeteit*, amelyek a kevés, magyar nyelven megjelent és elérhető irodalom mellett hiánypótló jelentőséggel bírtak. Az ószövetségi tudomány oktatásában igyekezett figyelemmel kísérni a külföldön és hazánkban megjelent könyveket, tanulmányokat, új kutatási eredményeket.

A nehéz esztendőben megtette mindazt, amire lehetőség adatott a teológiai képzésben. Munkájáért, elkötelezettségéért mindenképpen megbecsülés jár neki.

Muntag Andornak *nemzetközi kapcsolatai* is voltak. Az 1984-es evangélikus világgyűlés után az ott elhangzott előadások közül számosat ő fordított le, valamint tanulmányt jelentetett meg „*Property, Poverty and Wealth in Hungary*” címmel Genfben. 1987-ben a pozsonyi Evangélikus Teológiai Fakultáson a bibliafordításról, valamint az Ószövetség értelmezéséről tartott előadásokat, 1990-ben pedig a Helsinkii Egyetem Teológiai Fakultásán és a Helsinkii Teológiai Társaságban Luther Ószövetség-értelmezéséről. Felkérték a Bécsi Egyetem Evangélikus Teológiai Fakultásán is előadás megtartására „*Krise der Weisheit*” címmel.

Teológiai munkásságában Muntag Andor elkötelezte magát a bibliafordítás ügyének is. A bibliafordító szakbizottságban való részvétel mellett az 1975-ben megjelent új fordítású

Szentírás ószövetségi szövegének nyomdai korrekcióját végezte el. 1989-1990-ben folytatódott a bibliafordítás munkája az 1975-ös kiadás revíziójával. Az 1990. évi jubileumra való nyomdai előkészítés feladata ismét rá hárult. A fordítás munkája mellett tanulmányt írt a 400 éves magyar Bibliáról.

1993 óta többször vett részt és tartott előadásokat a *Keresztény-Zsidó Társaság* tanulmányi ülésein. A Deuteronomiumról, az Isten népe problémáiról, valamint az Ószövetség keresztény értelmezéséről adott elő. Munkája

megbecsüléseként a Keresztény-Zsidó Társaság emléklakettjében részesült.

A református egyházhoz, ill. a teológiai képzéshez fűződő jó kapcsolatai nemcsak abban nyilvánultak meg, hogy részt vállalt a református doktori kollégium munkájában, hanem abban is, hogy felkérték tanulmány megírására a Karasszon Dezső-émlékkönyvbe. „Gyakorló teológus”: ez a két szó jellemzi egész életét és szolgálatát egyházunkban és teológiánkon. Isten iránti hálával emlékezünk rá.

Fabiny Tamás

Józsa Márton éneke

„Uram Jézus, drága kincsem...”

Először csak a siófoki templomépítés himnusza volt az Evangélikus Énekeskönyv 380. éneke, aztán egyre inkább éreztük: Józsa Márton hitvallása is ez. Az építési évek alatt szinte minden látogatónak meg kellett állni a félig kész falak előtt álló egyszerű tábori oltárnál – amelynek keresztje ma is a gyülekezeti teremben áll –, hogy Marci bácsival együtt elénekelje ezt a himnuszt. A legegyszerűbb segédmunkásra is mély hatást gyakorolt egy-egy ilyen áhítat.

„Hozd idején segítséged...”

Józsa Márton sokszor elmondta, mennyire találónak érzi ezt az „idején” szót. Mindig a legjobbkor, sokszor az utolsó pillanatban, de annál nagyobb örömet szerezve érkezett a segítség. Ez lehetett egy Finnországból befutó, fával megrakott kamion, de lehetett egy emberi szó, a vigasztalás, bátorítás gesztusa is.

„Óvj meg minden csüggedéstől...”

Emberileg mennyiszor lett volna oka csüggedésre! Amikor bebörtönözték szeretett püspökét, Túróczy Zoltánt. Amikor a megszálló szovjet csapatok kis híján „málenkij robot”-ra vitték Munkácson. Amikor egyszercsak azt kellett látnia, hogy kárpátjai szórványgyülekezete négy ország területére (Magyarország, Csehszlovákia, Szovjetunió, Románia) esik. Amikor az evangélizációt, amely igazi szívügye volt, kezdték lehetetlenné tenni az állami hatóságok és a velük kollaboráló egyházi vezetők. Amikor a hivatal packázásait tapasztalta építkezései során. Jézusa mégis megóvta a csüggedéstől!

„Mi jobb a te kegyelmednél?”

Szeptember 30-án, a siófoki templomban, ahonnan temettük, a 63. zsoltár 4. verséről szólt az igehirdetés: „Kegyelmed jobb az életnél.” Tudtuk, teológus kora óta kedves igéje ez. A celldömlői gyülekezettől – 32 év szolgálat után, búcsúajándékként – kapott gyertyatartón is ez volt olvasható. A kötcsi és a siófoki gyülekezet templomi Bibliáját mindig erre az oldalra lapozta fel. Kegyelmed jobb az életnél... Pedig Józsa Márton nagyon szeretete ezt a földi életet. Utolsó hónapjait leszámítva duzzadt az élet-erőtől. Legendás kedélye és humorérzéke a legnehezebb helyzeteken is átsegítette. Tudván tudta azonban: Isten nagyobb a mi szívünkénél, s az ő kegyelme mindennél jobb. Földi értelemben vett sikerei csúcán is a kegyelem koldusa tudott maradni.

„Világ kincse nem kell nekem...”

Szegényen ment el közülünk. Sose vágyott gazdagságra, karri-

erre, világi sikerekre. A földön mindennél többre tartotta a személyes kapcsolatok ápolását, a beszélgetéseket, a kapcsolattartást. Az egyházban különösen sokat tett a lelkesi fraternitásért. „Szeretteim...” megszólítással írt körleveleit nemcsak szűkebb családjá tagjainak küldte el, hanem mindazoknak, akikkel közösséget érzett, akiket rendszeres imádságában hordozott. Boldog volt, ha családjá – három leánya, hét unokája, tíz dédunokája – körében lehetett.

„Nevedről elmélkedem...”

Akik közelebről ismerhettük, tudjuk: milyen fontos volt életében a „oratio – temptatio – meditatio” lutheri hármas egysége. Mindháromról részletesen lehetne szólni. Most csak annyit, hogy minden megszólalását: igehirdetését, beszélgetését, tárgyalását elmélkedés előzte meg. Ő, akit sokan az aktivizmus embereként láttak, naponta órákat töltött íróasztalánál ülve, elmélkedve, vívódva, imádkozva. Gyermeki hittel, ugyanakkor ötletgazdagon értelmezte a Szentírást, olvasta a segítséget jelentő magyarázatokat. Ezért és csak ezért lehetett igehirdetése egyszerre hitépítő és tanító. Nála e kettő soha nem zárta ki egymást.

„Betöltesz új reménységgel
túlradó örvendéssel...”

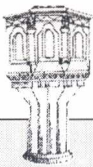
A reménység és az örvendezés embere volt. Anekdotázását, színes történetmondását is ez jellemezte, de azt is tapasztalhatuk sokszor, ahogy szorult helyzetéből egy frappáns mondattal, humoros utalással ki tudta magát vágni. Egy összevont szemöldökű vámtiszt azon kérdésére, hogy miért sokkal több a finnek által ténylegesen szállított fa mennyisége a papírokon feltüntetetté, azonnal tudott válaszolni: „Tudja, uram, mi köbre emeljük a reménységet!”

„(Szívem) ha itt nem dobog többé,
Ott éljek veled örökké...”

Készen állt az elmenetelre. Nála nem közhely: vágyott is arra, hogy Jézusával legyen. 83 év földi pályafutása, megannyi küzdelem és öröm után Józsa Márton átlépett az örökkévalóságba. Hiszem, hogy most már egészen közelről mondhatja annak, akit mindennél jobban szeretett:

„Ó, Jézusom, ó, Jézusom!”

„Velünk csak az lehet igazán, mindig, minden körülmény között, aki mindig volt és mindig van – a Feltámadott Jézus Krisztus!” (Józsa Márton)

Ádvent 2. vasárnapja

Jakab 5,7-11

Ádventi türelem

Jakab levelét Luther Márton véleménye nyomán nem szoktuk magas polcra helyezni. Még akkor sem, ha tudjuk, hogy az inkarnáció csodájához a jászolban lévő szalma is hozzátartozott. A kánon kialakulásáért imádkozó és tévő eleink azonban biztos jól tudták, hogy hol, miben van a lényege ennek a levélnek. Nem csupán az apostoliság elve segítette be ezt az „értéktelen levelet” a szent iratok gyűjteményébe. A levél tartalma gazdag segítséget nyújthat Krisztus földön vándorló népének, a két ádvent között élő egyháznak. Így ez az ige is. Hiszen éppen az igazi ádventi várakozáshoz adhat segítséget.

Érdekes az, hogy G. Voigt „Der zerriffene Vorhang” kötetében az „utolsóelőtti előtti” szentháromsági vasárnap ígéjeként dolgozza fel. Valóban ennek a két ünnepkörnek – az egyházi év utolsó szakaszának és ádventnek – egybe csendül az üzenete. Kinyílik a szemünk a tágabb horizontra. „Az egész keresztyén üzenetnek eszkatológus karaktere van” – írja Voigt, ezen a mondatán is érdemes elgondolkoznunk. Ezért minden ige hirdetésnek – legyen az akár etikai, s moralizáló törvényprédikáció, akár lelkesítő evangélizáció – csak úgy van értelme, ha az „Úr közel!” gondolat a látószögben marad.

Legyetek... A felszólítás eleve megszólítást jelent. Nem általánosít a szöveg, hisz valóságos, megszólító levélről – címzettekkel, olvasókkal rendelkező levélről – van szó. S azt is mondhatnánk, hogy ez számunkra is személyessé teszi a következő szavakat. Nem arról van szó, hogy „jó, ha az ember türelmes.” S nem is arról, hogy a türelem jó, értékes tulajdonság. Hanem arról, hogy *neked* – tehát a most ige hirdetésre készülő lelkésznek és a szószék előtt ülő hallgatónak – *neked* kell e szavak előtt a szívedet kitárni.

Türelem – „μακροθυμία” – széles indulat. Tehát a szívnek egy olyan állapota, amelyben nem a normál hullámhosszon rezegnek az érzületek. A földműves képével világítja meg a türelem igazi jelentését az igénk. Türelem: várni azt, ami tőlünk független. Várni azt, ami nem rajtuk múlik. A tettekben nyüzsgő embernek ez olykor hallatlan nehéz. Hisz még mi keresztyének is éppen abban látnánk a feladatunkat, hogy minél többet „nyüzsgjünk az Úrért”. A türelem ismételt hangsúlyozása azért is fontos, hogy meglássuk: Nem minden múlik rajtunk. Isten nálunk nagyobb cselekvő. A türelem – és a szív erőssége a teherhordozáshoz is segítséget jelent. Az üldözés, a próba, a megpróbáltatás hozzátartozik a Krisztust követő életéhez. S a várakozás is mindig feszültséggel, fájdalommal jár! Az

„örömteli várakozás” is. Tehát a nagyon vágyott személyekre és eseményekre az ember mindig epekedve vár, s ezért a várakozásában szenved. E feszültség hordozásához is erős szív és türelem szükséges.

Az ószövetségi példák említése mutatja, hogy a címzettek ismerhették az Ószövetség iratait. (S nem is csak a legfontosabbat, a Tórát!) Nekünk talán nem az ószövetségi prófétákkal, vagy Jóbbal kellene foglalkoznunk, – jobban mondva az ige hirdetésünkben csak épp annyi időt szánjunk rájuk, amennyi a megértéshez szükséges.

Úgy gondolom, hogy bár Jézus neve nincs az igében megemlítve, a „κύριος” kifejezés mégis megengedi, hogy krisztocentrikus legyen az ige hirdetésünk.

Krisztus eljövetele tőlünk független, de bennünket érintő valóság.

Várjuk tehát erős szívvel és türelemmel, úgy, hogy közben a hétköznapi kapcsolatainkról sem feledkezünk meg, úgy, hogy a helyzetünk miatt – s az olykor emberek okozta próbák miatt – sem panaszkodunk, s a hitben előttünk jártak példájáról sem feledkezünk meg.

Meditáció

A túrés és a várakozás nem a mai ember erénye. Nem is erény ma túrni és várakozni. A cselekvő, az önmagán segíteni tudó ember a nyerő, a győztes, a példa. Az, aki mindig talpra érkezik, mint a macska. Mindig, minden helyzetben feltalálja magát, mindig kivágja magát. Olyannak lenni, mint akinek hét élete van. Lehetőleg mindenütt feltűnni, ott lenni, ahol történnek az események. Akár több helyen egyszerre ott lenni, de legalábbis ezt szeretné az ember, ha erre fizikailag képes lenne. De várni?

Ádvent van. Illik várni az Urat. Alkalmazkodni kell a szokásokhoz. Megvesszük az ádventi koszorút, de gyertyát gyújtunk-e? Nehéz ma várakozó csendet teremteni. Sok a zajforrás. Sok az inger. Nehéz a családot összeterelni. Ádvent van, kicsit kényszerítő erővel hat ránk a várakozás. A gyerekek csoda- és ajándék-várása átragad a felnőttekre. De találkozni az Úrral csak a csendben lehet. Rohanva lehet, hogy belebotlunk, de az esetleg fájdalmas lesz. Illés próféta a Hórebbe sem a földrengésben, sem a szélviharban, sem a tűzvészben nem hallotta az Úr hangját, de meghallotta a csendben. Várni türelmesen.

Talán sokaknak ismerős az a kedves történet, amely egy türelmetlen fiúról szól. Egy gyermek az apja dinnyeföldjére járt ki dinnyeéréskor, és megdézsmálta az apja dinnyéit. Amikor az apa ezt észrevette, följánlotta neki, hogy ad egy kis darab földet, ahol saját dinnyéi lehetnek. A fiú örült nagyon. Mikor eljött az ültetés ideje, kijelöltek egy kis darabot, és elültették a

magokat. A fiú türelmetlenül kérdezte, hogy mikor történik már valami, mikor lesz dinnyéje. Az apa türelemre intette. A fiú úgy gondolta, hogy utána néz a dolognak, kikapar egy magot, megnézi, mi van már. A maggal nemigen történt semmi, legfeljebb egy kicsit megduzzadt. Néhány napig türelmes volt, de aztán elfogyott a türelem, s gondolta, megnéz még egy magot. Ez a mag már egy kicsit megrepedt. Újabb várakozás, de újra feltört a kíváncsiság, s egy újabb mag lett az áldozat. Ebből már hajszálvékony gyökerecske is elindult a föld felé. A következő magból – mert az is kikerült a földből – már fölfelé is elindult valami. Azonban így szép lassan elfogytak a magok, s a dinnyéérés idejére már nem volt egy mag se a földben.

Vámi a mai kíváncsi és hyperaktív embernek azt, ami nem rajta múlik, mint a magvető a tavaszi és őszi esőt – ezt kell újra tanulnunk. A magvető elveti a magot, s évszakokat vár. Elveti ősszel, s ahelyett, hogy jöjjön a kikelet, a hideg fagyos tél érkezik. De ez a szunnyadás áldott a magnak.

Az Úr közel. Ma sok kegyességi irányzat szánja ezt fenyegetésnek. Olyan fegyvernek, amivel gyors megtérést szeretnének kicsikarni. Ez is a magok kikapargatása a földből.

S a mi türelmetlenségünk, sokszor igazságtalan elégedetlenségünk gyülekezeteinkkel szemben nem erről szól-e? Szeretnénk, ha a mi szolgálatunk gyümölcse gyorsan beérne. Pedig más a vető és más az arató. Nem lehet a magokat sürgetni. Ne panaszkodjatok atyámfiaink egymásra. Nagyon régen egy kis broszúra akadt a kezembe, a gyermekneveléshez adott rövid útmutatást. Az volt a címe: Dicsérni, dicsérni, dicsérni! Természetesen arról szólt ez a kis írás, hogy a legjobb gyermeknevelési módszer a dicséret. Talán a pásztorolásban is eredményesebb a sok kesergés helyett. Ne panaszkodjatok egymásra atyámfiaink! Türelem a nevelésben, türelem a gyülekezet vezetésben. Eltűrni, elszenvedni egymást, erre nevelődni a Krisztusban, hogy igazi közösséggé legyünk, hogy együtt is tudjunk örülni, ez a cél.

Formálódásunk, nevelődésünk egyik eszköze a példa, a példakép is. Van-e a mai embernek példaképe? Lehet, hogy csak az óriásplakátok ragyogó fogú, tökéletes arcú, hibátlan mosolyú, csillogó hajú urai és hölgyei, akik egy kétes siker illúzióját csillogtatják előttünk? Ennél sokkal emberközelibb a próféták élete, még ha korban távolabb is vannak tőlünk. Vagy Jób, akiben itt-ott magunkra ismerhetünk. De itt van nekünk Krisztus, aki emberré lett, hogy az embernek ne csak elképzelni lehessen, de láthassa. Ő igazán közel van hozzánk. Nem fenyegető közelben, nem illúzióként, de valóságosan. De a vele való találkozáshoz csend, türelem és várakozni tudás kell.

Bencéné Szabó Márta

Advent 3. vasárnapja

2Tim 1,8-14

Egzegézis

Advent 3. vasárnapjának témája: *Senki meg ne tévesszen titeket! Lekciónk pedig Jn 5, 31-38, cselekedetei és az Atya tesz-*

nek bizonyosságot Jézusról és nem az önmagáról szóló bizonyágtétel.

Textusunkban a fogságban lévő idős Pál összefoglalja az általa hirdettetett evangéliumot, tanácsokat ad Timóteusnak, és bátorítja, hogy félelem nélkül fogadja el a rábízott feladatot. Töltse be az evangélium szolgáira bízott hármas követelményrendszert, legyen hírnök, apostol és tanító egyszerre. Mivel az erő, a szeretet és a józanság lelkét kapta, ezért nem szabad szégyellnie az evangéliumot, sem Pált (Krisztus követét), aki természetesen a börtön ellenére sem a császár, hanem Krisztus fogja. A „szeretett fiúnak” sem szabad félni a szenvedések vállalásától, hiszen nem a maga erejében kell bízni, nagyobb pártfogója van. Neki van hatalma és ereje ahhoz, hogy a szenvedések, nehézségek idején is megtartsa a benne bízókat. Isten ereje ugyanis nyilvánvalóvá lett: 1. megváltott, megszentelődésre elhívott, saját végzése alapján, abból az ingyen kegyelméből, amely nem a mi cselekedeteinkre épít. A korábbi levelekből már ismerős gondolatokat az evangélium összefoglalásaként a 10. versben olvashatjuk: 2. Isten megváltó műve Jézus Krisztus által, a Megváltó megjelenésével lett nyilvánvaló, bár „az idők kezdete előtt” rendelte el öbönné. Krisztus praexistenciája és vele az üdvösség javainak praexistenciája biztosítja a mi üdvösségünk alapjainak mozdíthatatlanságát (vö. Ef 1,4kk). 3. Jézus Krisztus úgy valósította meg Isten üdvözítő tervét, hogy elvette a halál erejét (καταργέω hatálytalanná tenni, megsemmisíteni, eltörölni) és megteremtette az örök élet valóságát és a halhatatlanságot. Az ἀφθαρσία halhatatlanság szó az Újszövetségben csak Krisztus üdvözítő művével kapcsolatban fordul elő. Az embernek csak Krisztus által lehet örök élete, önmagában erre nem képes. Természetesen az emberi léleknek sincs önmagában halhatatlansága. A halhatatlanság „természet szerint” egyedül Isten birtoka, tehát önmagában egyedül Isten halhatatlan (1Tim 1,17). Isten üdvözítő ereje az evangélium hirdetésében jut el az emberekhez, ezért rendelte Isten Pált hírnökkül, apostolul és tanítóul. Ez az, amit szeretne Timóteusnak is átadni. Ezért érdemes, lehet szenvedni, hiszen aki életében megtapasztalta Isten megbízhatóságát, az biztos abban, hogy az Ő segítségével, hatalmával megőrizheti a rábízott kincset „ama napra”. Ezt a hitet kell híresztelni, bizonyosságot tenni róla és tanítani.

Meditáció

A textusunk előtti 6-7. versben Pál bátorítja az ifjú tanítványt, hogy használja az Istentől kapott kegyelmi ajándékot, „mert nem a félelemnek lelkét adta nekünk az Isten, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét.” Tehát minden együtt van ahhoz, hogy ne szégyellje, hanem hirdesse az igét akár alkalmas, akár alkalmatlan időben. Ha elolvassuk mindkét Timóteushoz írt levelet (talán ezt most is megtehetnénk), hihetetlen dinamikus missziói lelkületet érezhetünk. Amennyiben elfogadjuk Pál összefoglalását az evangélium szolgálatáról, akkor meg kell állapítanunk, hogy ez a missziós lelkület alapjaiban kell hogy jellemezze az egyházat. Olyan hirdetni, mondani akarásról van elsősorban szó, amit a *hírnök* szó hűen kifejez. A hírnököt azért küldik, hogy a rá bízott hírt ne csak elvigye, hanem kézbesítse is, tehát mondja el. A hírnök, ha magának tartja meg a

hírt, akkor már nem teljesíti hivatását. Persze van úgy, hogy a hírnökök ezek a megfontolások nem nagyon érdeklik, mert azt gondolja, hogy ha a hírt – amely kétségtelenül mindig fontos, ha hírnökök küldenek – esetleg megtartja magának, többre mehet vele, hiszen a többiek nem tudják meg, csak az övé marad, neki több jut... Az evangélium hírnöke nem lehet senki, akiben nincs meg az ellenállhatatlan vágy a továbbadásra. Más szóval: küldetést nem lehet úgy teljesíteni, ha el sem indulunk. Persze meg kell fontolni az elindulás körülményeit, irányait, lehetőségeit, de a töprengés adta biztonságérzet – hiszen folyton foglalkozunk az üggyel – nem helyettesítheti az elindulást, a feladat végrehajtását. Pál apostol teológiájának alappillére a teljes Krisztusra hagyatkozás. Számára, a bármilyen emberi biztosíték nélküli Jézusra hagyatkozás alapállás. Így él, ezt hirdeti. Nem keres emberi fogódzókat, nem próbálja biztosítani önmagát, hátha mégsem jön be. Hogy miből táplálkozik ez az indulat? A tapasztalat bizonyosságából. Amit látott, amit hallott, amit megélt, arról tesz bizonyosságot. Ezért lehet Jézus Krisztus *apostola*. Belőle él és „él bennem a Krisztus” – mondja. A bizonyosságtétele azért hiteles, mert a küldetés számára személyes tapasztalat alapján realizálódott. Tehát a korábbi gondolatmenetnél maradva, tudja ki küldte. Ha ez a tudás már csak az emlékezetből vehető elő, ha le kell porolni, hogy azért csillogjon egy kicsit, ha a köntöst kell forgatni, hogy illő legyen az adott kor által szabott keretekhez, akkor hitelét veszti a bizonyosságtétel, a hirdető szó. A hiteles szóra viszont odafigyelnek, mert nem a küldöttet érzik benne, hanem a küldőt mögötte. Rossz lenne, ha az embereket magunkon keresztül elsősorban az egyházhoz vagy a gyülekezethez akarnánk kötni. Elsősorban Krisztusra kell mutatni... Nem lehet semmi csalétket felhasználni azzal a magyarázkodással, hogy ha már itt vannak, akkor majd megmutatjuk az Urat. Nincs erre idő, hiszen hirdetni kell, menni kell, küldetésben járunk. Várják a fejüket fölkapók a segítséget, a magyarázatot, a *tanítást*. A gyakorlatban is alkalmazni kell a meghallott és megélt „ismeretet”. Jó lenne, ha a kis gyülekezeti biblicsoportokban is és a nagy, világra szóló konferenciákon is a hangsúly a „hogyanra” kerülne. Mít jelent a Krisztusban való élet, van-e értelme a családnak, mikor minden pillanatban várjuk az Úr visszatérését, hogyan lehet folytatni a polgári hivatást... nem lehet a kérdések folyamát megállítani. Hihetetlen szükség van ma a διδάσκαλος munkájára. Itt kell maradnunk, élnünk, amíg ő eljön értünk. „*Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól.*” A küldetés teljesítésének teljességéhez hozzátartozik a tanítás szolgálata. A hírnök útjának mindig van célja, nem lehet az ember csak hírnök, ha odaér, hitelesen kell képviselni a küldőt, és segíteni, válaszolni, „*feddj, ints, biztass teljes türelemmel és tanítással*”.

Nehéz szolgálat, sok buktatóval, mellékúttal. Nem lehet emberi technikákkal végigjárni. Csak Krisztusra figyelve, őt hallgatva, az ő bizonyosságát komolyan véve, tőle tanulva. Csak az ő szeretete tehet alkalmassá erre a felfoghatatlanul megtisztelő szolgálatra. Csak az ő ereje őrizheti meg azokat az ajándékainkat, amelyeket küldetésünk teljesítéséhez kaptunk. Ha így indulunk, ebből élünk, akkor már nem kérdés a szegény, a szenvedés, a „szolga lét”, ami a mai világ számára talán boldonság, hiszen egy más országot képviselünk. A szeretet világát, ahol még mindenkit várnak...

Vázlat

Két ádvent között érezzük-e a felelősségünket – önmagunk és a világ irányába?

1. Emberi kötöttségeink a meghatározók számunkra (szégyen, rabság stb.) vagy az ő szeretete?

2. Személyiségem kiteljesítése – „...*rendeltem én hírnökül, apostolul, tanítóul*”

3. Szeretete megaláz, földre nyom, de felelem és új életet (életcél, életfeladatot) ad.

Fontos, hogy végiggondolva erre a vasárnapra küldetésünket, ne önmagunkról beszéljünk, hanem az ő szeretetéről, amely minket sem szégyell, hanem éltet.

Johann Gyula

Ádvent 4. vasárnapja

Jel 22,1-9

Egzegézis – „Manapság mindenki János könyvével (Jelenések) van elfoglalva.”

(Umberto Eco: A rózsza neve)

Az új ég és az új föld leírása után az angyal a mennyei Jeruzsálemet mutatja meg Jánosnak. Lélekben egy „nagy és magas hegyre” viszi fel, ahonnan belátható a „mennyei város” (21, 9-21). Mózes is a Sínai-hegyen kapta a kinyilatkoztatást, a Tízparancsolatot, Jézus is hegyen tanította az igazi élet etikáját, de a „kizökönt időkben” Jánosnak is szükséges egy magaslat, ahonnan ráláthat Isten célhoz érkezett világára. Az angyal vezeti János tekintetét: a város külsejének bemutatása után annak belső életét tárja elé.

A Jelenések könyvének központi képe Isten trónusa: „Aki győz, annak megadom, hogy velem együtt üljön az én trónusomon; mint ahogy én is győztem, és Atyámmal együtt ülök az ő trónusán.” (3,21) János látomásai a 4. részben ezzel a képpel indulnak, majd a 22. fejezetben ezzel a képpel fejeződnek be. De nem egyszerűen visszatér Isten trónusának motívuma, hiszen már nem a „mennyei ajtón” túl látható (4,1), hanem az „új földön” jelenik meg. Már nemcsak fényről és dicsőségről van szó, hanem belső jellemzőjéről is, az „életéről”. Az élet vizének folyójáról és az élet fájáról, a „visszaérkezett” paradicsomról.

Szentírási értelemben az élő víz forrása maga Isten, aki az életnek is forrása. Ezékiel könyve az új élet ígéretéről így ír: „Tiszta vizet hintek rátok, hogy megtisztuljatok. ... Az én lelkemet adom belétek...” (36, 25. 27.) Zakariásnál ezt olvassuk: „Azon a napon folyóvíz fakad Jeruzsálemből...” (14,8) Ézsaiás pedig így biztat: „Jöjjetek, akik szomszások vagytok, jöjjetek a vizekhez.” (55,1) Az újszövetségi iratokban egyedül Jánosnál található meg az „élő víz” kifejezés (Jn 4,10; 7,38). Szemben Ezékiel könyvével, ahol a „templom küszöbe alól” (47,1) fakad az élet vize, a mennyei Jeruzsálemben közvetlenül az „Isten és a Bárány trónusából ered”, ezért sokkal jobban táplálja az életet. Minden szomjazó meghívott arra, hogy ingyen

vegyen az élet vizének forrásából (21,6; 22,17). 7,17 arra mutat rá, hogy azokat, akik a „nyomorúságból jöttek” maga a Bárány vezeti az élet vizének forrásaihoz. Egyedül ő az út.

A folyó mindkét oldalán az élet fái állnak. Nem gyümölcsfaként, aminek szüksége van az emberi gondoskodásra, hanem mint Isten ajándékai és eszközei a tökéletes élet kialakítására. Míg a paradicsomban csupán egy fa állt, itt az élet fái sorakoznak, amelyek az év minden hónapjában termést hoznak. Az apostolok evangéliumhirdetésére utalva a 12-es szám itt is visszatér, hiszen az evangélium az élet hordozója, az örök élet forrása. A Barnabás levél szerzője tovább megy, ő az úrvacsorát azonosítja az élet fáinak gyümölcseivel. Nemcsak a fák termései gyógyítanak, hanem levelei is az élet szolgálatában állnak.

A 3. vers az átok megszűnéséről ír. A Paradicsomból küzött embert árnyékként kísérő átok eltűnik, mert a bűn az ördöggel együtt és a halál végérvényesen legyőzött. Többé nem a templom, hanem a Bárány és az Isten trónusa lesz az isteni jelenlét helye a mennyei Jeruzsálemben. Szolgái imádni fogják őt és teljes közösségekben lesznek Istennel és a Bárányal. Nem választja el őket többé sem az emberi életében rejlő mulandóság, sem Isten távolságának, idegenségének visszatérő megtapasztalása. A sötétben tapogatózó földi lét tisztánlátássá változik (4. v.) és a megváltottak homlokukon viselik az ő nevét. Isten tulajdonává lesznek, s mint ilyenek olyannak láthatják őt, amilyen valójában.

„Éjszaka sem lesz többé...” (5. v.) A gonoszság nem férközhet be az éj leple alatt a városba, és nem fejtheti ki többé hatását. Sötétség hatalmai számára érinthetlenné válik az élet érintésére vágyakozó ember. Nincs többé szükség teremtett fényforrásra, mert Isten „teremtetlen” világossága ragyogja be a várost, ő fénylik a megváltottak felett. Az ember küldetése, amit megteremtése után kapott a Paradicsomban (1Móz 1,28) itt beteljesül. Az Istenhez emelt ember teremtmény marad, és a benne kiteljesedett szeretetben szolgálni akar urának, de éppen a tökéletes szeretetben ezt uralomnak érzi.

A következő versekben maga Krisztus tanúsítja, hogy azok a beszédek, amiket a Jelenések könyve magában foglal igazak és megbízhatóak. Az angyal feladata volt leplezetlenül megmutatni azt, aminek „hamarosan” be kell következnie. Amit tőle kapott, azt János saját bizonyágtételén keresztül adja tovább. A hallottak nagysága leborulásra és imádatra kényszerítik, de rossz helyen teszi. Hiszen az angyal arra figyelmezteti, hogy ő csak Isten szolgája, az imádat nem neki, hanem Urának jár.

Meditáció – „Minden mondatom egyetlen változat a lehetségesből.” (Jász Attila)

A Jelenések könyve apokalipszis (re-velatio). A kortárs köztudatban ez a „műfaj” egy ideje reneszánszát éli, aktuális, beszélhetünk egyfajta „apokaliptikus életérzésről”, de mindenképpen lecsupaszított, megnyirbált, szinte csak negatív aspektusokat tartalmazó fogalomként cseng: talán rémkép. János apokalipszise nem ezért íródott, nem rémisztgetni akar, hanem éppen ellenkezőleg: azért, hogy boldog legyen, aki felolvassa, és boldogok legyenek, akik hallgatják (Jel 1,3).

Ami a keresztyén világnézetet megkülönbözteti az apokaliptikustól, az az, hogy a történelem kiszolgáltatottságát és a világ bezártságát már megtörte és átszakította az üdvösség evangéliuma. Jézus keresztyén és feltámadása a világot végérvényesen és alapvetően megváltoztatta. Kettős életérzés a „már most, még nem” hangulata. Egyrészt a világ az üdvösség színtere, másrészt a gyógyíthatatlannak tűnő betegségek csapdája. Ebből a kettősségből származik a keresztyén ember létmódja. Nem teljes félelemmentességben él, hanem bátorsága van félni. Nem tagadja az apokaliptikus világfélelmet, hanem abból merít bátorságot, hogy az általa leleplezett valóságot Jézus keresztyénre feszítette.

Az emberiségnek nincs garanciája a túlélésre a világ folyamatos fennmaradására. Ezt a Szentírás sem garantálja, sokkal inkább igazolja a világ elpusztulásának reális lehetőségét. Ezért a keresztyén ember reménysége sem jelent egyet a túléléssel, de egyet jelent az át-éléssel: „átélhet” Isten városába és átélheti annak boldogságát.

Gondolatok a prédikáció irányába – „...s mindig akad vasárnapi látogató, aki a jövőért kegyesen szomorú...”

(Horvát Elemér: Virginia Beach)

Bolyki János a Jelenések könyvének mennyei liturgiáját a császárkultusz szertartásainak paródiájaként nevezi. (Újszövetségi etika, 171. o.) Nekem erről Karinthynak ez a bölcs kijelentése jutott eszembe: „Humorban nem ismerem tréfát.” Ahogyan a jó humor megörvendeztet, úgy lelkesít, bátorít, kitartásra és Isten iránti hűségre indít a mennyei Jeruzsálem igérete.

Fontosnak érzem, hogy az angyal először az új Jeruzsálem külsejét mutatja meg Jánosnak, s csak azután belsejét. Kívülről befelé halad a tekintet, a gondolat. Egyre mélyebbre, egyre fontosabb mozzanatok felé, a Bárány és az Isten trónusához. Advent negyedik vasárnapja arany vasárnap lesz. Mit foglalunk mi aranyba?

Jel 4,5-ben villám és mennydörgés jött ki Isten trónusából, itt az ítélet befejeződött, és Isten életet áraszt a világba. Az élet vizének folyója egyik központi képe igénknek. A Bárány és az Isten trónusából ered. Ebben a képben együtt a Szentháromság! A Szentlélek az Atyától és a Fiútól jön. De az élet vizének forrásához a Bárány vezeti a „nyomorúságból jötteket”. Igazi adventi üzenet. Hiszen Jézus hozzánkhajlása, jövetele ma a róla szóló ígehirdetésben és a szentségek vételében (Barnabás levél) történik. „Mert az ígén és a szentségeken mint közvetítő eszközökön keresztül kapjuk a Szentlélek ajándékát.” (CA IV.)

„Reménység többé már nem a történelem céljából, hanem Isten adventusának megtapasztalásából ébred.” (U. Körtner: Weltangst und Weltende, 383. o.)

Az ígehirdetés szempontjából az eddig leírtakat hagyományosan a következő három kérdés köré csoportosítanám:

1. Mit tett értem az Isten?
2. Mit jelent mindez számomra?
3. Mit kell nekem tennem?

Orosz Gábor Viktor

Karácsony este

Jel 22,16-17.20

Egzegézés

Ἐγὼ Ἰησοῦς Különös akusztikája van Jézus szavainak, amikor önmagát néven nevezve, személyes közvetlenséggel szól önmagáról. (ApCsel 9,5 -ben található még ilyen szófordulat, amikor Sault elhívja az Úr: „Én vagyok Jézus, akit te üldözöl”)

τὸν ἄγγελόν μου Az angyalok, akik egykor egy gyámoltalan gyermek születésének hírért vitték a betlehemi pásztoroknak, itt már a „trónon ülőnek” (21,5) engedelmessé válnak, amikor feltárlják az apostol előtt a mennyi panorámát. Karácsony története és az apokalipszis látomásai szorosan összetartoznak, hiszen ugyanaz a Krisztus áll a középpontban mindkét esetben.

μαρτυρῆσαι, ὁ μαρτυρῶν A szó igei és participiumos alakja arra utal, hogy a „hű tanú” (Jel 1,5) aki eddig küldöttei által szólt, most személyesen is megszólal, megerősítve a róla mondottakat.

ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος Δαυὶδ – Egyértelmű utalás Ézs 11,1-re „Vesszőszál hajt ki Isai törzsökéről, hajtás sarjad gyökereiről.” Karácsony Izrael várakozásának beteljesedése.

ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός Egyértelmű utalás 4Móz 24,17-re: „Látom őt, de nem most, szemlélem, de nem közel. Csillag jön fel Jákóbból, királyi pálca támad Izráelből.” Különös párhuzamot vonhatunk az Eufrátesz vidékén élt Bálám és a jászolhoz zarándokló napkeleti mágusok között. Karácsony a pogányok várakozásának beteljesülése is.

ἕδωρ ζωῆς az élet vize, amit Jézus a szomjazóknak kínál fel (Jn 4, Jn 7 stb.) a szomjazás okát, jellegét és tartalmát is jelzi: az élvezetek, illetve vallási élmények „vedelése” nem vezet a nagy belső szomjúság megszűnéséhez.

δωρεάν ajándéku, minden ellenszolgáltatás nélkül. Karácsonyi ajándékozási szokásainkban éppen ez a momentum sérül, mert azokat lepjük meg, akiktől mi is kapunk, vagy várunk valamit. Isten „ingyenes” ajándéka fedezetét a Fiú önzetlen áldozata jelenti: „megüresítette önmagát, szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlónak lett” (Fil 2,7) Ez a karácsonyi történet lényege, ami egészen az apokalipszis beteljesedéséig érvényben van.

τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη A menyasszony Krisztus gyülekezetét jelképezi, akit a Lélek készít fel, és kíséri a vőlegényvel való találkozásra. (Jel 21,2 És a szent várost, az új Jeruzsálemet is láttam, amint alászáll a mennyből az Istentől, felkészítve, mint egy menyasszony, aki férje számára van felkészítve.) A pünkösdi Lélek egészen az apokalipszis beteljesüléséig pártfogója Krisztus ideiglenesen magára maradt menyasszonyának.

ἔρχου „Jöjj!” A várakozást, vágyakozást erőteljesen fejezi ki az ἐρχέσθω ige többször ismétlődő, különböző személyek ajkán megszólaló imperatívuszos alakja.

Gondolatok az ige nyomán

A „Karácsony a művészetben” című albumot lapozgatom. Meglepődve tapasztalom, hogy a művészek mennyire külön-

böző módon látják és láttatják ugyanazt az egyszerű eseményt. A színek és arányok sajátos alkalmazásával, a nézőpont eltérő megválasztásával Krisztus születésének más és más üzenetét tárják a nézők elé. Egyik- másik festő meglehetősen anakronisztikus elemeket visz a vászonra, és ezzel megzavarja a szemlélő lelki egyensúlyát (három királyok középkori öltözékben, spanyol tájba helyezett Betlehem...). Textusunk, amely első olvasásra cseppet sem emlékeztet a karácsonyi történetre, hasonlóképpen megzavarja megszokott ünnepi hangulatunkat. Igencsak szokatlan karácsonyt az apokalipszis felől megközelíteni, mégis van, ami a kettőt szorosan összekapcsolja: a inkarnatio arról szól, hogy az Úr belép a tér és idő korlátai közé, testbe öltözik. Az apokalipszis látomásaiban a tér és idő megszűnésével teljes dicsőségében látjuk őt, az Urat. A „hát-tér” változik: a betlehemi jászol deszkáit a mennyi trónus váltja fel, de a „főszereplő”, az Úr személye változatlan. Az apokalipszisben végső igazolást nyernek az ősi próféciák, melyek a születendő Gyermeket „Örökkévaló Atyának”, „Békeség Fejedelmének” nevezik, aki Dávid új hajtása, akinek uralma soha nem ér véget. Igazolódik a napkeleti bölcsek minden emberi logikával ellenkező viselkedése, amikor királyként hódolnak a Gyermek előtt, hiszen ő Bálám jóvendöléseinek fényes hajnalcsillaga.

Karácsony színjátékká vált az évszázadok során, amelyhez minden kor hozzátette a maga díszleteit, szereplőit, rendezői praktikáit, ami önmagában nem baj, sőt jelzi, hogy a „szerző” valóban maradandót alkotott, a „darabot” nem lehet levenni a műsorról. A probléma ott kezdődik, amikor a népi betlehemesek borissza, kolbászért kuncsorgó pásztorai eltakarják a főszereplőt, amikor a karácsonyi vásárok lenyűgöző díszletei elterelik a figyelmet a drámai cselekményről, amikor rafinált rendezők emberek millióival hitetik el, a régi szlogen – „Nincs karácsony Corvin nélkül” – újabb változatait.

Igénk erről a szappanoperásított karácsonyozásról irányítja figyelmünket a betlehemi dráma fináléjára. Ott, a nagy színpadon csak a hiteles szereplők vannak jelen: az Úr, a Lélek, a Menyasszony, az Angyalok és azok, akikhez ismételtelen szól a hívás: „jöjj!” A drámát ez a hívás teszi érdekessé minden korban, mert kilép a megszokott keretből és megszólítja a kívülállót. A karácsonyesti gyülekezetnek szól, melynek résztvevői lehetnek „törzstagok” vagy hangulat-élményre váró nagyünnepi templomozók, de mégis kívülállókként hallgatják az ünnep üzenetét, mert számukra az élet valahol máshol történik. Azoknak szól, akik eddig még nem tudták csillapítani magukban az ember nagy szomjúságát, ami éppen az ünnepek táján elemi erővel tör fel – Jöjj! Szól azoknak is, akik már átélték a megtalálás örömét, mint a napkeleti bölcsek, de még nem adták tovább, megtartották maguknak – Jöjj, és add tovább! Szól azoknak is, akik már átélték a pásztorok gyermeki örömét, amiből természetesen fakad a hír továbbadásának öröme.

Halld és mondd: Jöjj Jézushoz! Jöjj a jászol és a trónus Jézusához!

Az Igehirdetés kontúrjai (Vázlat helyett)

Én, Jézus... Én vagyok... Híres emberek, nagy egyéniségek neve kitörölhetetlenül belevésődik az emberiség emlékezeté-

be. Ez az emlékezet azonban nemcsak megőríz, hanem szelektál és hozzáad, ezáltal új alakot formálva az eredetiből. Krisztus személye sem kivétel, sőt talán mindenki másnál nagyobb torzításokat szenvedett az evangélium kétezer éves útja során. A 2000. év karácsonyán is ő maga akar megszólalni, ő akar önmagáról beszélni. Szavai nyomán a próféciákban még homályosan körvonalazott arc felismerhetővé válik. Ő az, akinek angyalok serege szolgál, ő az, akiben teljesültek Bálám és Ézsaiás próféciái. Ő az, aki neked is személyesen akar bemutatkozni, ő az, akit nem szabad csak „másodkézből”, a teológia, a filozófia, az irodalom, a művészet stb. torzító közvetítése által ismerni. Ő az, akinek nem oszthat szerepet a 3. évezred embere, mert ő önmagát alakítja: jászolban születik, közöttünk lakozik, kereszten hal meg, győztesen lép ki a sírból és mennybe megy, hogy dicsőségben térjen vissza – mert úgy tesz neki. Besorolhatják őt Buddha és Mohamed társaságába, sikerprédikátorok csinálhatnak karriert az ő nevével, de ő az ma is, aki volt és lesz. Kérdés: ő áll a te karácsonyod, sőt egész életed középpontjában is?

Jöjj és vedd – Halld és mondd!

Az egyház, a gyülekezetek és végső soron minden igazán keresztyén ember számára ez a kétezer éve változatlan program: Krisztushoz jönni, ajándékait elfogadni, vele feltöltődni, benne új életet nyerni. Enélkül az értelmetlen megajándékozottság nélkül senki sem lehet keresztyén. Aki nem érzi, tudja, vallja magát rászoruló koldusnak – legyen bár maga is gazdagon ajándékozó, mint a bölcsek – annak karácsony igazi ajándéka nem jelent értéket. Aki nem döbönt még rá szomjúsága valódi okára, annak lehet „kellemes” karácsonya, de belső vágyakozása kielégítetlen marad. *Jöjj és vedd!* Szóljanak, hívjanak gyülekezeteink soha nem szűnő igyekezettel mindenkit, aki a karácsonyi vásár színes forgatagában fölkeresi az egyházi „sátrat”, azaz betér a templomba. (Németországban a közép-kor óta szokásos karácsonyi vásárokat mindig a templomtéren tartják.) Halld és mondd! Szólaljon meg az örök evangélium. A szószekekről ne korszerű, eladható prédikációk hangozzanak! Ne vegyük elő az „akciós” ige hirdetési tónust az alkalmi „vásárlókra” tekintettel, ne vigyük le az „árát” annak, amit ingyen kaptunk! Kínáljuk azt, amink van, amit csak mi adhatunk, mert ezt bízta ránk Urunk. Szóljon a *Lélekkel együtt* a menyasszony! Mindenki, aki már meghallotta, adja tovább! Mit? A nagy örömhírt, hogy eljött és közöttünk lakozott, hogy eljön, és örökre Vele lehetünk. (*Isten sátora az emberekkel van.*)

Bizony hamar eljövök!

Gyermekkori karácsonyaink titokzatos szépségét az évről évre megújuló izgalmas várakozás adta meg. Várni valamire, ami érthetetlen módon történik, de a végén mindig ott az örömszerző meglepetés. Erre lenne szükségünk felnőtt fejjel is, de „kínövünk” a mesék, illúziók világából, már nem hisszük el a karácsonyi mítoszt, amit mi magunk rendezünk meg gyermekeinknek. Hogyan is lehetnének abban a Jézuskában, akit – a felvilágosítás prózai pillanatáig – mi helyettesítettünk. Bizony hamar eljövök! – Jézus, a valódi Jézus mondja ezt. Nem ünnepi

hangulatot akar ébreszteni bennünk, hanem őszinte vágyakozást. Őszinte vágyakozást a hazug valóságok rideg világában az egyetlen „igaz mese” iránt. Így születhet meg a mi ajunkon is a forró imádság: Ámen. Jöjj, Uram Jézus!

Győri Gábor

Karácsony ünnepe

Róm 5,18-21

Egzegézés

Fontos látnunk, hogy szövegrészünk hogyan illeszkedik a fejezet egészébe. A fejezet első 11 versében Pál tulajdonképpen összefoglalja a levélben eddig elhangzottakat: Hit által megigazulva, Krisztuson keresztül békében élhetünk Istennel. Ez az élet a kegyelem állapota, ami egyrésről még nem az eszkatológiai vég, de annak a megigazulás állapotában lévő várása (5,2). Másrésről pedig ez az élet, az időközben kényszerűen elszenvedett nehézségek által megerősített és megalapozott élet (5,3-4). Mert ha Isten szeretett bennünket már akkor, amikor bűnösök voltunk (5,8b), mennyivel nagyobb bizonyosságunk van most, amikor „vére által” megigazultunk (5,9). A megbékélés megvalósult (5,11), a megváltás, ami fizikai és lelki, még eljövendő. Az Ádám-Krisztus példa tehát ennek az eseménynek megvilágítására született. Azt azonban, hogy ez a tipológiai példa gyakorlatban mit jelent, az első 11 vers adja meg.

Arra is érdemes figyelni, hogy a 18. verssel kezdődő rész tulajdonképpen párja, vagy folytatása annak az összehasonlításnak, amelyik a 12. versben indul el. Azt, hogy a 18. vers első fele pontosan mit is jelent, a 12. versben olvashatjuk részletezve: „Ahogyan tehát egy ember által jött a bűn a világba, és a bűn által a halál, úgy minden emberre áterjedt a halál azáltal, hogy mindenki vétkezett.”

18. vers. Ahhoz, hogy az Ádám-Krisztus párhuzamot megértsük, a tipológikus értelmezés belső szabályaira kell figyelni. A párhuzam itt úgy működik, mint ahogyan a pecsét nyomot hagy a viaszban. A viaszban található kép utal arra, hogy létezik az azt kitöltő, „beteljesítő” pecsét is. Így érthetjük meg, hogy Jézus hogyan tölti be az Ószövetség figuráit, mint például a „próféta”, a „király”, a „főpap”, a „bárány”, vagy éppen az „ember” – „Ádám” figuráját. Jézus azáltal, hogy betölti, tulajdonképpen újjáteremti őket. Ebben az értelemben Ádám, mindenkire halált hozó tetteiben a típus, akinek beteljesítője, a mindenkinek életet hozó tetteiben Krisztus. Nem egyszerű párhuzamról van tehát szó, és nem is egyszerűen egy allegóriáról. (Figyeljünk például arra, hogy míg az üdvösség egyedüli oka Jézus, addig a bűnben mindannyian részt vállaltunk, „azáltal, hogy mindenki vétkezett.” 5,12) A párhuzam értelme tehát az, hogy Krisztus betöltötte, átformálta, újjáteremtette Ádámot, és benne az embert általában.

19. vers. A változás lényegét írja le ez a vers. Míg Ádám Isten előtt bűnös, addig a Krisztusban beteljesített, újjáteremtett

ember, igaz lehet, „igaznak nyilvánítatik” (Kärner) az Isten előtt. A miért is itt szerepel. Krisztus „üdvösséges cselekedete” által történik mindez.

20 vers. Pál egy pillanatra megtöri a gondolatmenetet, amikor a törvényt hozza elő. A megjelenő törvény nem képes arra, hogy megváltoztassa az ember kapcsolatát Istennel. Ebben a versben egy pillanatra felvillan Pálnak a törvényről kialakított, a levélben kifejtett állásfoglalása.

21. vers. Végül Jézus Krisztus személye kerül megint középpontba, mint aki ennek az alapvető változásnak oka. A változás az embert halottból élővé, Isten előtt pedig bűnösből igazzá teszi. Így lehetünk abban a kegyelemben, amely a bűntől és haláltól még meghatározott életünkben megtart azáltal, hogy tudjuk, az élet, az igazság már győzött, már uralkodik, várva ennek az uralkodásnak beteljesedését. Az uralkodás, a királyi hatalomra utalva a kizárólagosságot, a fenséget jeleníti meg.

Gondolatok

Mindannyian szenvedünk attól, hogy meghatároz minket Ádámotól való „származásunk”. Szendünk az önmagunkkal való meghasonlottságban. „Arra, hogy akarjam a jót, van lehetőségem, de arra, hogy megtegyem, nincs.” (7,18) „Nyomorult emberként” éljük át naponta, hogy a halál hogyan veszi körül életünket, szavainkat, tetteinket. Ádám bűne nem sorsként, nem adottságként határoz meg minket. Éreznünk kell, hogy személyes döntéseink felelősek azért a létállapotért, amiben vagyunk. A bűn a bűnöstől származik. Egyikünk sem magyarázhatja ki magát a felelősség vállalása alól.

Szendünk attól, hogy olyan emberi közösségekben élünk, amelyeket a bűn átjár. A nyomorult állapot nem csak személyenként érvényes ránk, hanem érvényes mindazokra a közösségekre is, amelyekben élünk. Talán a felelősségünk elveszik a tömegben, de éppen a közösségben elkövetett bűneink eredménye döbbsent rá minket felelősségünkre.

Átélik azt is, hogy az embervilágon túl, az „egész világ” szenved a halál uralmától. „A teremtett világ a hiábavalóságának vettetett alá...” (8,20).

Ezért várva várt örömhír, hogy megszületett a második Ádám. Aki születésével, életével, halálával és feltámadásával, egy új emberiséget teremt. Mert miközben elszendjük még a halál életünk minden területét átjáró hatalmát, nézhetünk Jézus születésére úgy, mint aki legyőzte a világ nyomorúságának okát, és uralkodik. Jézus születése, halála és feltámadása (ne válasszuk külön ezeket még karácsonykor sem) így egy egészen új életállapotot teremt. Nem egyszerűen egy új korról van szó, ne is hasonlítsuk ezt történelmi korok változásaihoz. A változás átfogóbb, a teremtés egészét érintő. Míg Betlehemben az új Ádám születik meg, addig bennünk a reménység joga születhet meg: nem csak Ádám bűne határoz meg minket, de meghatároz Krisztus is. Sőt most már ő az, aki lényegileg meghatároz minket.

Jézus egy új ember, egy új emberiség kezdete. Igaz ez általában a teremtett világra nézve, igaz ez az emberi közösségre nézve, és igaz ez az egyén személyes életére is. A „vétek” és „kárhózat” helyett az „igazsága minden ember számára az élet

megigazulásává” lett. Így lehet igaz az, hogy „békességünk van Istennel a mi Urunk Jézus Krisztus által”. (5,1) „Ezért ha valaki Krisztusban van, új teremtés az: a régi elmúlt, és íme: új jött létre.” (2Kor 5,17)

A prédikációhoz

Karácsony napján feladatunk abban van, hogy az ünnep szinte felfoghatatlan tartalmi mélységét átadjuk a gyülekezetnek. Vegyük a fáradságot, és lépünk túl a karácsonyi ünnep hangulati elemein, hogy az életünk egészét érintő örömet hirdethessünk. Oda kellene eljutnunk, hogy a Jézusban megszületett reménységbe bevonjuk azokat, akik a nyomorúságban élnek. Jézus születésekor egy új világ született. A régit a bűn, a halál, a nyomorúság határozza meg, az újat az igazság, az élet, a békesség. Krisztus az új Ádám egy új világban. Aki benne hisz, részese ennek a világnak. Nem csak tud róla, de életét átalakítóan részese már most. Mindezt a karácsonyi születés tényén kívül a beteljesedésre való várakozás határozza meg. Krisztusban lenni azt jelenti, hogy részesei vagyunk ennek az elkezdődött és beteljesedésében közelgő új teremtésnek.

Voltak korok, amikor az emberek részletesen elképzelték az örök életet. Kiszínezték, részleteiben is kidolgozták, írásban vagy képben meg is jelenítették. Így áll egy német bányászfaluban az a barokk templom, amelynek építői azt akarták elérni, hogy ha valaki beül a padokba és körbenéz, a mennyeorszámban érezze magát. Bányászoknak épült, akik a szűk, sötét tárnákból, a templom lenyűgöző színei, képei, fényei közé érkeztek meg. Ahogyan a barokk a szemnek akarta megmutatni a különbséget, úgy nekünk karácsony ünnepén a szívnek kellene megmutatnunk az új teremtés, az új világ valóságát. Karácsony öröme kézzelfogható, átélhető. Különösen egy olyan korban, ahol már leszoktunk arról, hogy foglalkozzunk azzal, milyen is ez az eljövendő világ. Úgy kell hirdetnünk az igét, hogy ennek a Krisztusban elkezdődött, egyszer majd beteljesedő új világnak részesei legyének hallgatónk.

Krámer György

Karácsony második napja

1Jn 4,9-16

Második ünnep – „lerombolt híd”?

Sátoros ünnepeink második napja, különösen is karácsony második napja egyfajta átvezető híd szerepet tölthetne be az ünnepek és hétköznapok között tátongó szakadék fölött. De sajnos legtöbb gyülekezetünkben elég romos állapotban van már ez a „híd”. Pedig jól tudjuk, hogy a hidaknak milyen nélkülözhetetlenül fontos stratégiai jelentősége van. Gondoljunk a viszonylag közeli múlt szomorú illusztrációjára, a lebombázott délvidéki hidakra, melyeknek romjai egyes helyeken még ma is megbénítják a szárazföldi és a vízi közlekedést...

S ez átvitt, szimbolikus értelemben is szomorú valóság. Az

ateista diktatúra első éveiben egyenesen meg is szüntették a második ünnepnapot, amit később ugyan visszakaptunk, de napjainkra a szekularizáció már szinte teljesen lerombolta ennek a napnak az igazi jelentőségét és tartalmát. Ennek alig tagadható bizonyítéka, hogy legtöbb gyülekezetünkben a másodnapos igehallgatók létszáma csupán töredéke a szentesti, illetve első napi ünnepi tömegnek. Így aztán féltő, hogy megmarad a szakadék ünnep és hétköznap között, nincs tudatos visszavezetés az ünnep pozitív töltésével, fényével és színével a hétköznapok szürkébb, de nem kötelezően és negatívan szürke világába.

Sajnos ehhez a töréshez, akaratlanul, talán mi, igehirdető lelkészek is hozzásegítettünk, hiszen általában a második napra már igencsak fogytán van a lelki muníció. Különösen is ott, ahol csak egy lelkész szolgál, s gyülekezeteink zöme ilyen. Ebben az esztendőben még az is fokozza ezt a veszélyt, hogy szenteste napja egyben advent 4. vasárnapja, így a legtöbb helyen délelőtt és este is igehirdető szolgálat vár ránk, majd szinte átmenet nélkül jön az első napi ünnepi szolgálat nem kis kihívása. Mi maradhat még a második napra? Csak az előző napok maradéka, akárcsak az ünnepi étkezési rendben? Kísért, hogy már csak ismételni tudjuk önmagunkat, összefoglalva az eddig hallottakat...

Az ünnepi csömör és megfáradás, a lelki „tületetés” (van ilyen is!) veszélyét csak akkor kerülhetjük ki, ha felfedezzük ennek a második napnak igazi értelmét, sajátos üzenetét, nélkülözhetetlen, továbbsegítő szolgálatát. Erre a napra nekünk legalább annyira szükségünk van, mint a felületes ünnepi hangulatnál többre vágyó, valóban igehallgatásra éhes gyülekezetnek.

Az új életre indító szeretet

Agendánk így határozza meg a második nap szkopuszát. Nem az ünnep lecsengéséről van tehát szó, hanem valóban egy új életbe átvezető híd lehetne ez a nap számunkra. Nem lezárása egy talán hosszú és fárasztó ünneplésnek, hanem sokkal inkább nyitánya valami újnak, aminek alapja nem a mi nagyszerűen szervezett ünneplésünk, hanem Isten meglepetése, szeretetének Jézus Krisztusban a hétköznapokra is kiáradó világossága.

Talán nem felesleges megemlíteni, hiszen egy katolikus többségű országban élünk, hogy sokak számára ez a nap az első vértanú, István ünnepe is. Ez nem idegen az evangélikus hagyománytól sem, hiszen például szarvasi énekeskönyvünk még külön éneket is szentel ennek az összefüggésnek. *Jánossy Lajos* professzornak még ma is sokak által forgatott liturgikai vezérfonala (*Az egyházi év útmutatása*) így ír erről: „Amióta csak megüli az egyház a mennyei Király földi születésének ünnepét, kezdettől fogva odatartozik ehhez, hogy megemlékezik az Újszületett Király első vértanú követőjének mennyei születéséről. A jászolbölcső mögött már meglátszik a kereszt. Karácsony második napjának ilyen megülése annak bizonyossága, hogy az egyház a karácsonyi öröm túlradása közben sem feledi el, hogy útját itt a földön a mártírok vére jelöli, mert mindenre, ami onnan felülről való, üldöztetés és kereszt vár ezen a világon. A mennyei békesség Királyának népe itt a földön a küzdő egyházban él és nem a diadalmaskodóban... Erre az

üzenetre ugyancsak nagy szükség van gyülekezeteinkben!” Ez a ma is valóban fontos üzenet jelenlegi gyakorlatunkban szinte teljesen elsovdadt. Talán nem járok messze az igazságtól, ha úgy sejtem, agendánk szerkesztői annak idején egyházpolitikai kényszerpályára kerülve tompították és szürkítették el ennek az ünnepnek ezt a sajátos üzenetét. Csak remélni tudom, hogy a jelenleg folyó liturgikai reform, a várva-várt új agenda, visszaadja majd ennek az ünnepnapnak is a teljes mélységét és gazdagságát.

Természetesen nekünk már most is szabadságunkban áll, sőt talán kötelességünk is, alapigénk üzenetét ebben az összefüggésben is megszólaltatunk.

A szószerk felé

Tekintettel arra, hogy *Veöreös Imre: János levelei* kommentárjában mindenki számára elérhető részletes egzegézist találunk (237kk), inkább az igehirdetés lehetséges gondolatmenetéhez, vázlatához szeretnék néhány impulzust adni.

Remélem, nem csupán a missziói lelkész „együgyűsége” miatt tekintem alapigénket alapnak arra, hogy ezen az ünnepen valóban missziói töltésű, a hétköznapok felé tovább lendítő, küldő igehirdetéssel szólíthatjuk meg a második napon is tartó, hűséges törzsgyülekezetet.

Már textusunk első mondatában (9. vers) erről a küldetésről hallunk, melynek alapja Isten missziója, mert „*egyszülött Fiát küldte el Isten a világba, hogy éljünk őáltala.*” Ma szinte divatos lett újra az egyház missziói felelősségéről és feladatáról beszélni. De mindez gyökértelen, levegőben lógó, üres propaganda szólam, ha nem abból és attól indulunk ki, akit az Atya küldött el hozzánk, hogy „*éljünk őáltala.*” A vele való találkozás adott erőt és lendületet az egykori betlehemi pásztoroknak, hogy Istent dicsőítve és magasztalva térjenek vissza a hétköznapokba. A vele való találkozás indította „*más úton*” tovább a világmisszió szimbólumaivá vált bölcseket. Ebben az összefüggésben talán szabad lenne, már ezen az ünnepen is, akár igehirdetés után, vagy kimenő énekként *Lönnrot Illés* csodálatos mélységű és távlatú missziói énekét énekeltetni, a 185. énekünket...

Alapigénk következő mondata tovább mélyíti ennek a küldetésnek a tartalmát: „*elküldte a Fiát engesztelő áldozatul bűneinkért.*” Íme, a Jánossy professzor által is említett, valóban stratégiai fontosságú, a hétköznapok realitásába átvezető „híd”, a kereszt, amely már ott magasodik a jászolbölcső mögött. Nemcsak költői fantázia szüleménye, hanem teológiailag is helytálló, szimbolikus igazság, hogy a jászolbölcső és a kereszt ugyanabból a fából készült...

Jézus küldetése, missziója a keresztút vállalását jelenti. Tehát az „*élni őáltala*” nem kevesebbre hív el, mint felvállalni, ha kell, a halálba menő szeretetétáldozatot is. A jánosi levelekben szereplő ismételt felhívás egymás szeretetére nem a negédes slágerszöveg „*szeressük egymást gyerekek*” mindent elnéző, langyos sziruposága, hanem határozott, konkrét, áldozatkész szeretet. Mindezzel „*tartozunk*” (11. vers), tehát nem magunkból kell kipréselnünk valami emberfeletti teljesítményt, hanem csupán azt a szeretet kell továbbadnunk, amit mi is kaptunk ahogyan Isten szeretett és szeret minket.

Sokan éppen azért fáradnak ki az ünnepek során, mert valami olyasmit próbálnak magukra erőltetni, illetve magukból kicsiholni, ami az év többi 360 napján teljesen idegen tőlük. Az ilyen kényszeredett „műszeretet” valóban kiszedi, kiégeti az embert. A karácsonyi felszabadító örömmüzenet éppen abban rejlik, hogy nem én vagyok a szeretet forrása, nem nekem kell először adnom, hanem ellenkezőleg. Mindenek előtt én vagyok a megajándékozott, aki először elfogadhat, hogy aztán legyen mit továbbadnia...

Textusunkban, a 14. versben, harmadszor is megszólal Isten missziójának tartalma és célja: „*elküldte a Fiát a világ üdvözítőjéül*”. Talán még a második napon sem felesleges a már szenteste felhangzó karácsonyi evangélium egyik kulcsszavának, a *szótér* kifejezésnek gazdag tartalmát ismételtelen kibontani. Ehhez is jól használhatjuk a már említett kommentár 245. oldalán található szómagyarázatot.

Végül vegyük észre, hogy ez a fontos mondat, milyen összefüggésben hangzik el. János nem egy elvont dogmatikai tételt rögzít írásban, hanem bizonyágtételünk, tanúskodásunk, misszióink központi üzenetét foglalja össze: „*mi teszünk bizonyosságot arról, hogy az Atya elküldte a Fiát a világ üdvözítőjéül*.” S itt újra csak érdemes, akár a szószéken is, az eredeti görög kifejezést, a *μαρτυρέω*-t idézni. Ez adhat igazi súlyt és felelősséget küldetésünknek. A Jézusról való beszéd nem üres „sztorizás”, hanem tanúskodás szóval és léttel, bizonyos történelmi helyzetben, akár életünkkel és vérünkkel. S ezen a ponton, talán különösebb erőltetés nélkül, felidézhetjük az első keresztyén mártír, István vértanú alakját is. Nem egyszerűen azért, hogy a karácsony második napjához kapcsolódó ősi keresztyén hagyományt felelevenítsük, hanem sokkal inkább azért, hogy hiteles bibliai példával illusztráljuk: a Krisztusról való tanúskodás nem játék, nem könnyed szellemi agytorna, nem evilági sikertörténet. Ne tévesszen meg minket, hogy karácsonykor, egy-két órára mindenki „elviseli” a Jézuskáról szóló bájos kis történeteket. De a miattunk és értünk megfeszített és feltámadott Úrról szóló bizonyágtételre, a hétköznapi világában ma is, gyakran adnak kövekkel választ a még kőszívek...

Mindezek ellenére, mégis, akkor és csak úgy szeretjük őket igazán, ha nem hallgatunk róla, akinek általunk is tovább sugározható szeretete a kőszíveket is új életre keltheti. Ezzel a reménységgel indulhatunk és indíthatjuk a ránk bízottakat a karácsony utáni, de nem karácsony nélküli hétköznapi világába felé.

Gáncs Péter

Év este

2Kor 5,9-10

Hídverés

Az esztendő utolsó óráiban két rövid vers áll előttünk. Az ötödik fejezet elejétől ez a szakasz úgy áll előttünk, mint tanítás

az örök élet reményéről. Az apostol igazolja saját viselkedését és lelkiismeretét, s egyben figyelmezteti olvasóit, hogy mire kell törekedniük. Az örök életet nem áskálódással érdemlik ki, hanem igazi hittel és belőle fakadó cselekedetekkel a Krisztusban. Így beszél az Isten előtti készenlétről, elköltözésről, számadásról, ítéletről. Ki ne ismerné Michelangelo híres Utolsó ítéletét a sixtusi kápolna hátsó falán: középpontban Jézus, a haragvó bíró, kemény, eltaszító mozdulattal fordul a kárhozottak felé, akik a kétségbeeséstől eltorzult arccal hevernek a lábai előtt. A mártírok pedig, akik körülveszik Krisztus alakját, szinte biztatják, hogy álljon csak boszszút rajtuk. Mária pedig iszonyodva fordul el a szörnyű jelemtől. Hát valóban így kell elképzelnünk ezt a végső nagy ítéletet? Nem hiszem!

Isten igazságot szolgáltat mindazoknak, akikkel itt valamilyen fájdalmas igazságtalanság történt, érvényesíti a jogait azoknak, akiket valamilyen jogtalan sérelem ért, örök vigasztalásban részesíti azokat, akik mások gonoszsága miatt valami módon szenvedtek, – röviden: helyreállítja azt a jogrendet és igazságosságot, amit itt a földön mindig újra megsért és fölborít a bűn. Ott teljesedik majd be, amit Jézus ígért. Akkor lesznek majd igazán boldogok mindazok, akik hittek, túrtak, szenvedtek, nélkülöztek, szerettek, áldoztak, mert kiderül végérvényesen, hogy valóban az volt a helyes, nekik volt minden látogatás ellenére is igazuk. Az isteni igazságszolgáltatás igazolja őket.

Jézus végső megjelenésével lelepleződik az Isten, láthatóvá válik, hogy Isten valóban az igazságnak, a békességnek, az örömmek, a szeretetnek, a tisztaságnak, az irgalmasságnak az Istene, és mindazokat, akiknek a cselekedeteiben átsugárzott valami az Isten igazságából, békességéből, örömet okozó szeretetéből, irgalmas jóságából, azokat Jézus, mint egy hatalmas lelki mágnes magához vonzza, be az ő mennyei dicsőségébe, mint akik őhozzá tartoznak. Akiknek az embertársaikkal szemben való magatartásukban ez a jézusi lelkület, ez a krisztusi könyörülő szeretet már eddig is élt, működött, azok örökölni fogják azt az országot, azaz örökre részesei lesznek annak a világnak, amelyikben az örök szeretet, az örök békesség, az örök jóság: Jézus, az Isten uralkodik!

Ebből viszont természetesen következik, hogy akik számára idegen volt az a jézusi lelkület, amelyik megkönyörül a másikon, segítő szeretettel hajlik le az elesetthez, aki számára ez a krisztusi magatartás idegen vagy ismeretlen volt: azt pedig ugyanez a hatalmas lelki mágnes mint tőle idegen elemet eltaszítja... Mit is keresnének az ő irgalmas szeretetének a világában azok, akiknek a számára ez a világ mindig is idegen volt?!

Nos tehát, hogy kiket fog majd magához vonzani, és kiket fog majd magától eltaszítani ugyanaz az örök irgalmas szeretet: ez derül ki majd azon az ítéleten, amikor ez az örök szeretet megjelenik. Ezért mondja Pál, hogy „nekünk mindnyájunknak leplezetlenül kell odaállnunk a Krisztus ítélőszéke elé”. Odaállni, ez nemcsak ennyit jelent az eredeti szöveg értelmében, hanem sokkal többet. A szó igazi értelme szerint itt arról van szó, hogy ott a Krisztus ítélőszéke előtt fogunk mindnyájan majd igazán ismertté lenni, a magunk igazi valójában megmutatkozni, a legbensőbb énünkben, a leg-

titkosabb lényegünkben nyilvánvalóvá válni, lelepleződni, igazi mivoltunkban láthatóvá válni... Mert most egyikőnk se mutatja magát annak, vagy látszik annak, ami az igazi valója. Most még csalhatjuk a világot, sőt magunkat is a látszattal. De ott minden mutató, minden álarc, minden látszat, minden szerep lehull rólunk és a magunk meztelen valójában állunk meg a Krisztus előtt. Ott fog majd végérvényesen és visszavonhatatlanul kiderülni, mi volt a jó és mi volt a rossz, mi az igaz és mi a hamis, – még az is ott fog majd kiderülni, amiről nem is tudtunk. „Uram, mikor láttuk volna, hogy éheztlél és enned adtunk volna, vagy nem adtunk volna enned?” Ámulva látjuk majd, hogy nem is tudtuk, mikor tettünk valakivel valami jót, vagy mikor nem tettünk valakivel valami jót! Ott derül fény majd a szívünknek még a gondolataira is, a legféltebbben őrzött titkainkra is. Ott lesz majd nyilvánvaló, hogy nincs oly titok, mely ki ne tudódnék. Ott derül ki majd, hogy mi minden lapult meg egy kedves, barátságos arc mögött. Ott történik meg majd a nagy, végső szétválás a konkoly és a búza között, ami itt sokszor olyan fölismerhetetlenül összekeveredve van egymással... Igen, ez is hozzátartozik az ítélethez, ez a nagy leleplezés, „megjelenés” a Krisztus előtt!

De még itt is előbb az evangélium vigasztalása szól, hiszen annak a Krisztusnak a megjelenése leplezi majd le az igazi, csupasz énünket, aki itt a földön előbb értem maga állt oda Isten ítélőszéke elé, és vett le rólam minden kárhóztatást... Ott fogja majd megtudni az egyik ember, mit jelentett számára a bűnei bocsánata, mert ott fog majd lelepleződni minden bűne, titka a maga igazi valóságában, még az is, amiről nem tudott... De ugyanúgy: ott fogja megtudni a másik ember, hogy mit jelent számára a felkínált bűnbocsánat el nem fogadása, komolyan nem vétele, mert ő is ott látja meg majd minden bűnét, titkát a maga szörnyű valóságában, még azt is, amiről nem tudott.

Tehát az ítélet nemcsak felmentést, hanem elmarasztalást is jelenthet. Mint ahogyan a mágnes nemcsak vonz, hanem taszít is. Az a hatalmas Valaki, aki elé odagyűjtetnek majd mind a népek, nemcsak azt mondja majd, hogy „Gyertek Atyámnak választottai...”, hanem azt is, hogy „Távozzatok tőlem!” Tehát abban az ítéletben nemcsak üdvösség van, hanem kárhozat is.

Az igehirdetés felé

Isten most bennünket is ilyen számadásra hív. Amikor egy esztendő utolsó napján összegyűlünk az istentiszteletre, önkéntelenül is azt érezzük, hogy az ilyen estének számadás jellege van. Bár csak egy naptári adat az, hogy most megint vége egy évnek, de ilyenkor érezzük át teljes valóságában, hogy múlik az idő, és egyszer az életünk is úgy elfogy, mint ez a 2000-es esztendő. Eljön majd a nagy számadás az Isten ítélőszéke előtt. Jó az, ha nem az élet végén, hanem már előbb számadásra állunk az Isten elé. Nem lehet régi szívvel igazán újat kezdeni. Akkor van értelme az óév estének és a másnap kezdődő új évnek, ha a régi terheket hátrahagyva igazán újat kezdetünk. Az Isten nem akar látszatnyugalomban hagyni bennünket. A rohanó idő megéreztetésével nem csak figyelmeztet, hogy egyszer elkerülhetetlen számadásra kell állni,

hanem számonkér azzal a pusztta ténnyel, hogy ismét elmúlt életünk utolsó 365 napja. Ami megtörtént, megtörtént. Amit elmulasztottunk, az hiány marad. Mintha Isten szólna: lásd, esztendeidhez megint adtam egyet! Hogyan használtad fel? Ha az Isten elkezd elszámolni, ha az Isten számon kér valakit, akkor egyre több részlete lelepleződik le az ember életének, és rémülve kezdi látni: itt is hibáztam, ott is mulasztás terhel, elrontottam valamit, azt sem úgy kellett volna. Emlékek törnek elő a múltból: néha olyan világosan, érthetően szólított az Isten, és elengedtem fülem mellett a szavát. Hiába beszélt az Isten! Valaki csalódva, szomorúan ment el tőlem. Nem kapta meg azt a szeretetet, azt a segítséget, amit Isten rajtam keresztül akart adni neki. Mindig rohantunk, nem volt időnk egymásra, pedig mennyivel jobban kihasznált lehetett volna az élet. Így állunk Isten előtt, olyan valaki előtt, aki mindent tud rólunk: minden titkot, minden kimondott szót, minden álmunkat, egész énünket ismeri, amit a külsőnk kulisszái takarnak.

Bár egyik nap éppen olyan, mint a másik, s látszólag ez a mai sem különbözik a tegnaptól, mégis van benne valami halálosan komoly figyelmeztetés. Olyan figyelmeztetés, ami az embert önkéntelenül is bizonyos mérleg készítésére ösztönzi. Persze nem pénzügyi mérlegre gondolok most, hanem valami egészen másfélre, olyanra, mintha az az angyal, aki egyszer Hágárnak megjelent a pusztában, itt állna a hátunk mögött, és mindig újra csak ezt kérdezné: „Honnan jössz és hová mész?” Igen, így az év utolsó napján nagyon jól érezzük, hogy nemcsak felsőbbrendű állat vagyunk mi emberek, hanem olyan lények, akik kapcsolatban vagyunk egy olyan világgal, amelyiket nem lehet az öt érzékszervünkkel tudomásul venni.

Talán azt érzi ilyenkor az ember, hogy így száll el majd egyszer maga az élet is, mint ez az elmúló esztendő. Igen: az borzongatja át ilyenkor a szívünket, hogy egyszer egészen bizonyosan aktuálisává válik számunkra az üzenet: „Még az éjjel elkéri a te lelkedet!” Nincs semmi a világon, amit olyan biztosan tudhatnánk, mint ezt! Így válik számunkra is újra olyan megdöbbentő valósággá, hogy igazában csak egyetlen egzisztenciális kérdés van, az, hogy ha van örök élet, számíthatok-e rá. Más szóval: kész vagy-e, ha Isten hív, menni és az ő ítélőszéke elé odaállni? Lehet, hogy azt mondja most erre valaki, micsoda szentimentális kérdés ez! Nos, akárminek minősítjük is, Isten igéje mégis felteszi a kérdést: tudod-e, hogy mi lesz veled, ha innen távozol? Ha itt kell hagynod mindent, amiért éltél? Ha elkéri a te lelkedet? Akármilyen szentimentálisan hangzik is, igaz, hogy útban vagyunk az örökkévalóság felé. Isten igéje így mondja ezt egy helyen: „elrendeltetett dolog, hogy az emberek egyszer meghaljanak és azután az ítélet következik,” (Zsid 9,27). Tehát a halál az életünk végén nem befejezés, nem olyan, mint a mondat végén a pont, ami lezárja a sort, hanem olyan, mint a mondat végén a kettőspont, ami azt jelenti, hogy folytatódik életünk mondata, és a folytatását éppen az határozza meg, ami a kettőspont előtt elhangzott. Isten igéje a leghatározottabban beszél arról, hogy a kettőspont után két irányban folytatódik tovább az élet: fölfelé vagy lefelé, világosságban vagy sötétségben, Isten dicsőségébe befogadva, vagy onnan kirekesztve, üdvösségben vagy kárhozatban. És

hogy az én számomra melyik irányban fog majd folytatódni, az a Jézus Krisztushoz való mostani hitbeli viszonyulásomtól függ.

Ilyen határozott kijelentések vannak erre vonatkozólag a Szentírásban: „Aki hisz őbenne (a Krisztusban), az nem jut ítéletre, aki pedig nem hisz, már ítélet alatt van, mert nem hitt az Isten egyszülött Fiának nevében.” (Jn 3,18). És „Aki hisz a Fiában, annak örök élete van, aki pedig nem engedelmeskedik a Fiúnak, nem lát majd életet, hanem az Isten haragja marad rajta”. (Jn 3,36). Ennyire szorosan, ennyire komolyan veszi ezt az evangélium.

Az üdvösségünk attól függ, hogy milyen kapcsolatban vagyunk Jézus Krisztussal, szeretjük-e igazán, mint a mi megváltó Urunkat. Ő mondta egyszer: „Aki ismeri az én parancsolataimat és megtartja azokat, az szeret engem!” (Jn 14,21) „Nem mindenki, aki ezt mondja nekem Uram, Uram, megy be a mennyek országába, hanem aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát.” (Mt 7,21) Vajon mennyiben bizonyult igaznak az elmúlt évben a Krisztusban való hitünk a cselekedeteinkből?

Kondor Péter

Újév ünnepe

Ef 2,8-10

Egzegézis

1. σωζω: sértetlenül megtartani, életben tartani, megmenteni, megőrizni, veszélyből, ítéletből kimenteni, kiszabadítani, üdvözíteni, megváltani, meggyógyítani, meggyógyulni, üdvözülni, megmentetni.

Az ige perf. part. pass.-ban szerepel. Rajtunk kívül álló erők véghezvitték, véglegesítették a jelzett cselekvést.

Üdv, üdvösség a bibliai szótár szerint zavartalanul békés, beteljesedett, boldog élet. „Minden ember szeretne zavartalan békében, boldogan élni. Ez a vágyunk azonban szinte sohasem teljesül, vagy ha igen, akkor is csak nagyon ritkán és rövid időre. A tökéletes, a zavartalan boldogságot hiába keressük. A Biblia szerint Isten megígérte, hogy megadja az embernek a zavartalanul békés, beteljesedett, boldog életet. Az üdvösséget az Újszövetség szerint Jézus által valósítja meg Isten. Ezért nevezik Jézust Üdvözítőnek”. (Ábel – Zsuzsanna Képes Bibliai Lexikon)

Isten határozta el az ember felől, hogy megmenti, kiszabadítja, meggyógyítja. Különség nélkül minden ember életmentő segítségre szorul, mert ugyanabban a tehetetlen, elveszett állapotban volt/van. Nem akadt senki, próféták, királyok, apostolok, hadvezérek, politikusok, modern uralkodók, akik képesek lettek volna, hogy ilyen csodával ajándékozzák meg az emberiséget, vagy akár az egyes embert. Nem is gondolhattott rá senki, mert Istentől függetlenül önmagára utalva eszköztelenné vált saját sorsával szemben. Sorsa felől nézve meg-

változtathatatlan az élete. Végleges. Mérheterlen hiányokat hordoz. Ezek a hiányok emberi dimenziókban nem szűnnek meg.

Isten cselekvése ezért meglepetésszerű és ajándék jellegű, mert nem lehetett számítani rá az ismert ígéretek ellenére sem.

Nézzünk néhány Újszövetségi igehelyet az üdvösség szó összefüggésének értelmezésére:

Lk 1,47: ... lelkem ujjong Istenben, az én Üdvözítőmben. Jézus születését munkálva Isten egészen közel hozta a szabaddítást, az ő országát. Isten a lehetetlenség ellenére munkálkodik. Hatalmát az eszkatonban kiteljesítő Úr földi relációkban, történelmi helyzetekben is ment, gyógyít, véd, megújít.

Lk 1,77: ... megtanítsd népét az üdvösség ismeretére, bűneik bocsánata által. (Zakariás éneke) rámutat Isten egészen újat teremtő munkájára.

Lk 2,30: ... meglátták szemeim üdvösségedet (Simeon éneke) – akin keresztül elvégzi a megváltást.

ApCsel 13,47: ... pogányok világosságává teszek, hogy üdvösséggé légy a föld végső határáig. A Jézus Krisztusról tanuskodó igehirdetés által végzi Isten a szabaddítást, megmentést.

2Kor 6,2: A kegyelem idején meghallgattalak, és az üdvösség napján megsegítettelek. Íme most van a kegyelem ideje! Íme most van az üdvösség napja! Az Ézsaiástól vett idézet előkészített, de még be nem következett cselekvésre utal, ami a fogságban lévőknek teljesen elképzelhetetlen.

A felsorolás nem teljes, de azt látni engedi, hogy nem embertől távoli, elérhetetlen messzeségben megvalósuló cselekvésről van szó. Sőt Jézus Krisztus által elkezdett és szüntelenül folytatott és mindmáig meg nem szűnt, az emberért való tevékenysége ez Istennek.

2. χάρις: kedvesség, jóakarát, kegyelem, kegyelmi ajándék, kegy, kedvezés, kegyes gondoskodás. Benne van Isten hatalma, hogy tud kegyelmet gyakorolni, és irgalmas szeretete, hogy akar is. Ellentéte a jognak és érdemnek. Isten szuverén cselekvése, amely nem önkényes, hanem önkéntes. (Újszövetségi Görög – Magyar szótár)

Isten gyógyító, mentő, zavartalan harmóniát munkáló cselekvésének egyetlen indítéka az ember iránti jószándék, kedvesség, irgalom.

Gondolatok az ige és az ünnep kapcsán

Nagy mér földköhöz értünk. A mi időtagolásunk szerint egy nagy ajtót nyithatunk ki 2001 Újév napján. Mit hozunk a második évezredből, és mit akarunk átvinni a harmadikba is. Mi az, amit nem tudunk letenni, elhagyni, pedig szívesen megtennénk? Mi van a kezünkben, szívünkben, ami időtálló?

Nyomasztólag hat ránk, hogy most nem egyszerűen évet váltunk, nem is csak új évszázadba lépünk, most a 3. évezred anyakönyvét nyitjuk meg, és megteesszük az első bejegyzést.

A történelem különleges szakaszának vagyunk tanúi.

A 90. Zsolt 4. verse. Isten időmértékéről ezt mondja: Mert ezer esztendő előtted annyi, mint a tegnapi nap, amely elmúlt, mint egy őrváltásnyi idő éjjel.

Annai hiányunk van. Nincs nyugalom, biztonság, békesség,

nincs idő... az élet legfontosabbjai hiányoznak. Ezek a hiányok vesszőfutásra sarkallnak, ostoba félelmek sarkantyúznak, retentő aggodalmak ülnek ránk. Nagyon sokan egzisztenciális, lelki és szellemi bizonytalanságban szoronganak. Nem tudják, mi a biztos. Ki a biztos? Most néhány órára megállunk, hogy maradandóvá, felejtetlenné tegyük az ezredfordulót, de a kérdéseinket, a hiányainkat visszük magunkkal.

Isten örök szeretete vet alapot az idő újabb egységének. Az embernek se személyesen, se kollektíve nincs semmi esélye. Minden lehetőségünk Istentől van. Életre, gyógyulásra, munkára, öröme. Ezek a földi életünk szükségletei. De ő ennél sokkal többet készített nekünk.

Isten nem egyszerűen időt ad és lehetőséget, hanem üdvösséget a fentiek értelmében. Önmagát adja.

Van megmentőnk (üdvözítőnk), és érte van esélyünk a megmenekülésre (üdvösségre). Ez nem valahol az idő mélyén beteljesülő ígélet, hanem beteljesült valóság. Istenben való életünk van. Isten teheti teljessé az életünket. Visszatérhetünk szeretetébe. Elválaszthatatlanul hozzátartozónak tudhatjuk magunkat. Mindene a miénk Jézusért: ereje, békéje, szeretete, irgalma, tisztasága és múlthatatlan élete.

Láthatatlanul is egészen közel van hozzánk, hordoz bennünket. Nem a körülmények közvetítik Istent. Akkor is az övéi vagyunk, ha minden ez ellen szól, amit megélünk.

Közelségét, mentő akcióját nem tudjuk egészen átélni. Még akarni sem tudunk. Még azt is neki kell bennünk munkálnia (Fil 2,13) Az isteni élet áradásának bennünk ellenáll valami. Ezért mindig aktuális és nem formális a bűnvallásunk. Az ellenállást csak Isten Lelke képes megtörni, feloldani bennünk. Istené vagyunk, mert ő kezdeményezte és vitte végbe, büntől, haláltól való megmentésünket. Ez akkor is megtörtént, ha még, vagy már nem hisszük, vagy nem tudjuk. Védelmébe fogadott. Cselekvése tárgya vagyunk. Hol mutatná meg igazabban, hogy mivé formálhat, mint büntől megrottott életünkön? Szeretetétől leszünk egészen mások. Erejével, jót munkáló, jóra segítő hatalmával dolgozik az életünkön. Így az életünk minőségi változása őt dicséri, mert az ő munkájának a következménye. Újjá teremtő hatalma nélkül csak önmagunkat tudjuk adni. Szívünkéről pedig olyan lesújtóan vélekedik, hogy romlott, és nem vonhatjuk kétségbe szava igazát.

Minden új nap, minden kezdet nagy irgalmát hirdeti. Az időtől függetlenül szeret bennünket.

Ítélete felé visznek a múlt napok, másrészt a kiteljesedő üdvösség felé, ahol Isten lesz minden mindenkiben.

Igehirdetési vázlat

1. Az időnek és az életünknek is Isten az Ura. Biztos kézzel vezet szent terve szerint.

2. Cselekvő, irgalmas Istenünk van. Új teremtés részesei vagyunk, de az is nyilvánvalóvá lesz, hogy mivé leszünk.

3. Emberi erőtlenségünk, bűneink, gyengeségünk ellenére Lelke hatalmasan munkálkodik általunk.

Bízunk Isten őrző, megszentelő kegyelmére magunkat és mindenünket az új évezredben! Velünk az Isten!

Bálintné Varsányi Vilma

Vizkereszt ünnepe

1Jn 2,7-11

1. Egzegézés

Epifánia, az Úr megjelenése a világban, ez ünnepünk eredeti tartalma – azaz az inkarnáció feletti öröm. Textusunk lezárása a 1,6-tal kezdődő, 6 szakaszból álló sorozatnak, amely a jánosi gyülekezeten belüli „gnosztikus” csoport tévelygéseinek leleplezését szolgálja. Az 1,5-ben megfogalmazott tézis: „Az Isten világosság, és nincs benne semmi sötétség” alapján száll szembe azokkal, akik magukat büntelenekek tartják, semmibe veszik a krisztusi parancsolatokat.

Szakaszunk, a 7-11. rokon vonásokat mutat Jn 13, 31-35 és 15,1-14-gyel. Az elsőben a szeretet parancsa új parancsként hangzik el Jézus szájából. Az 15,9-17-ben pedig az Atya parancsolatainak megtartása nem más, mint az önfeláldozó szeretet gyakorlása (ez lehet a régi parancsolatra, a 3Móz 19,18-ra való utalás az 1Jn 2,7-ben).

A szeretet királyi törvénye tehát egyszerre régi és új. Régi, mivel meghatározza kezdettől fogva az Atya és a Fiú viszonyát: Jn 15,9-10, és mégis új, mert megújult értelmet nyert Jézus kereszthalálában, univerzális hatáskört kapott, már az ellenség szeretete is belefér: Mt 5,43-46; Lk 23,34 és Róm 12, 14-20.

A János evangéliumában szereplő „szeretetlenben maradni” megfelel a levélben megkívánt „világosságban járni” (1Jn 1,7 stb.) fogalomnak. Más párhuzamot is megfigyelhetünk. Az evangéliumban pozitív megfogalmazást nyer a testvérszeretet: annak gyümölcsként jelenik meg a kiteljesedő öröm és a Jézussal való baráti közösség: Jn 15,11 és 14. A levélben ennek negatívumaként bukkan föl a gyűlölet (mint indulat) és a sötétben járás eredménye: a vakság. Ahogy az Isten – és emberszeretet következménye Jézus szerint az öröm és a mély lelki közösség övele. Ugyanúgy a hazugság (1Jn 2,4; azt hazudják, hogy megtartják a parancsolatot) folyománya a kapcsolatokat megölő gyűlölet és a vakság az Isten és emberek iránt.

A 7-8. versek tehát bevezetik a szeretet parancsolatának és az abból következő életmódnak a témáját. Kiindulópont (tájékoztató pont) a gyülekezet tagjai számára: *a sötétség múltban van, és már fénylik az igaz világosság.* A nagy kérdés, mi hol vagyunk! A sötétség birodalmában, vagy a világosság uralma alatt? Erre a következő versekben adja meg az eligazodást segítő választ.

A 9-11. verseken belül megfigyelhetjük az ellentétekre felépülő párhuzamokat a keresztyén ember kétféle állapota kifejezésére. 9. v. Világosság (aki azt mondja) és gyűlölet együtt: a sötétség birodalma (a világ?). 10. Szeretet (cselekvés) és világosság együtt skandalum nélküli élet (azaz nincs botránkozás se kint, se bent az emberek között). 11. Gyűlölet (cselekvés) következménye: sötétség, tudatlanság, vakság. A levélre nézve tipikus ez a fekete-fehér látás, a vagy-vagy felszólítása a gyülekezet felé. A leírtak alapján mindenki – aki nem vak lelkileg – megállapíthatja, hogy életében múltban van-e a sötétség hatalma.

2. Meditáció

Az igehirdetésre készülve már mögöttünk van az évezred utolsó Szilvesztere és az új század első néhány napja. Már elmondhatjuk, hogy a 21. század emberének prédikálunk, egy jobb, békésebb, fényesebb korszakot remélve, mint amit mögöttünk hagytunk. Kortársaink közül sokan lázban égnek, valami egészen újat kívánnak maguknak a jövőre. Bizonyára az elmúlt napokban rengeteg elhatározás született. Újrakezdési ígéretek, fogadalmak jelzik a megváltozni akarást. Mások talán világvége hangulatban várják a holnapot. Előttük szörnyű katasztrófa víziója dereng fel. Mindannyiunknak el kell azonban indulni a szürke hétköznapiakba, megszokott kötelességeink és feladataink felvállalásával.

A vízkereszti gyülekezet is ilyen hétköznapi közösség, szombaton bizonyára a nagyünnepi létszám töredéke várható. Ilyenkor csak a leghűségesebbek jönnek, hozzájuk kell igazítani a mondanivalót.

Elkileg nézve sokban hasonlít a mai helyzet a jánosi levél korára. Új gnoszticista tanok terjednek, amelyek elválasztják az ember szellemi világát a gyakorlati élet etikai kérdéseitől. Egyre kevesebb az erkölcsi gátlás, az etikai kérdésfelvetés a tudomány új eredményeivel kapcsolatban. A szabad határa kitolódik, a tiltakozókat múlt századiaknak, maradiaknak bélyegzik. Egyre divatosabb keresztyén körökben is a szabadság nyílt hirdetése. Nehéz szemben úszni az árral. A hit cselekedetekben megmutatózó gyümölcssei hiánycikké váltak. Ma is vannak keresztyének, akik elutasítják a parancsolatokat, legyen az régi vagy új. Amikor tehát prédikálunk, komoly falakba ütközhetünk.

Az első kérdés, amire a készülés során válaszolni kell, hogyan állunk mi magunk a szeretet- parancs megvalósításával, családjukban, gyülekezeteinkben. Nincs bennünk harag, gyűlölet senki iránt? Valóban Isten világosságában járunk? „Világosságban lenni, az nem valami egyszer elfoglalt és azóta birtokolt magaslati pont, hanem szüntelen úszás a legkülönbözőbb külső és belső kísértések árja ellen.” (Bodrog Miklós)

A második kérdés gyülekezetünk felé szól: vannak-e még közösségeink, ahol emberekhez méltó módon tiszteljük egymást, szeretjük egymást? Nem fenyeget-e minket az intézményszerű veszélye, ahol az emberek adatokká, alanyokká válnak, megoldandó problémává?

Igénk üzenete lehet: közösségeink váljanak az inkarnáció fénycsarnokáivá, ahol Isten világosságában járva gyakoroljuk a befogadást és a teherhordozást egymás iránt. (Gal 6,2)

A 20. századi teológia nagy kérdése Auschwitz után az volt: hogyan találkozik irgalmas felebarátra? A hihetetlenül felgyorsult technikai fejlődés kapcsán lassan azt kell kérdeznünk, hogyan szabadítható fel az ember a technika rabságából, hogy lehet ismét Istenre és a világra nyitott lény? Kicsoda menti meg önmagától? Ez lehet a harmadik kérdéskör, amire igazából textusunk csak utal, de az embertársi szeretet alapvető kérdése ma.

3. Az igehirdetés felé

Mindenki tele van kérdésekkel az új évezred küszöbén. Mit hoz a jövő? Az emberiség boldogságát, vagy pusztulását? Mai

igénk reménységet ad nekünk. Nem indulunk egyedül az ismeretlenbe, velünk van Isten, aki régi és új parancsolataival segít bennünket a helyes út megtalálásában. Aki nem dobja el ezeket a védőkörlátokat, az reménykedhet abban, hogy útja nem a sötét szakadékban ér véget.

Vízkereszt ünnepén – az egyház legrégebbi ünnepe – hadd kapjon nyomatékot meggyőződésünk, hogy múlik már a sötétség, Jézus testetöltésével a világosság közénk érkezett. Nem kell sötétben botorkálnunk. Örülünk annak, hogy van vezetőnk az új évszázad küszöbén, nem vagyunk magunkra hagyva.

A világosság azonban sokszor kellemetlenül érint minket. Amikor feltárja törvénytelen életmódunkat, a másik emberrel való embertelen bánásmódunkat. Ami megbotránczó, annak el kell tűnnie, a gyűlöletnek, önzésnek, anyagiasságnak hatat kell üzennünk közösségeinkben. Az egyház vagy a szeretet közössége lesz az új évszázadban, vagy nem lesz. El kell kezdenünk a nagytakarítást saját házuk táján. Majd ezután hitellessé válhatunk a világ Isten keresői számára, ha Isten is úgy akarja.

Vázlat:

1. Karácsony ismétlése: vízkereszt – azaz Isten szeretete Jézusban megjelent közöttünk. Ezt nem mondhatjuk el elégszer!
2. Reménységgel járunk az új évszázad első napjaiban, nem szkeptikusán. A régi új parancsolatok segítségével indulunk az ismeretlenbe.
3. A világ világossága önvizsgálatra szólít fel minket, hogy rendezzük kapcsolatainkat embertársainkkal.

Gerőfi Gyuláné

MEGJELENT FINTA GERGELY BACH CD-JE

Bach halálának 250. évfordulójára időzítve megjelent *Finta Gergely*, a Hittudományi Egyetem tanársegédjének, CD-je. A hanganyagot a c-moll Fantázia és Fúga és a D-dúr Prelúdium és Fúga keretezi. A G-dúr Triószonáta mellett még korálfeldolgozások és előjátékok is rákerültek a lemezre. Közreműködnek: *Szücs Petra* – ének, *Budaker Dóra* – fuvola, *Gombos Imola* – cselló.

A CD reprezentatív hangyaga kiválóan megfelel ajándékozásra, evangélikus egyházzénénk népszerűsítésére.

Decemberi számunk szerzői

Bálintné Varsányi Vilma lelkész – Budapest
 Bencéné Szabó Márta lelkész – Budapest
 Bódi Emese tanár – Budapest
 Fabiny Tamás teológiai tanár – Budapest
 Gáncs Péter lelkész – Budapest
 Gerőfi Gyuláné lelkész – Budapest
 Győri Gábor lelkész – Budapest
 Hausmann Jutta teológiai professzor – Budapest
 Ittzés János püspök – Győr
 Johann Gyula lelkész – Budapest
 Kiss Miklós lelkész – Mosonmagyaróvár
 Kondor Péter lelkész, esperes – Kondoros
 Krámer György lelkész – Pilis
 Nagy Gyula ny. püspök – Budapest
 Orosz Gábor Viktor PhD ösztöndíjas – Budapest
 Ribár János lelkész, esperes – Orosháza
 Schweitzer, Friedrich valláspedagógia professzor – Tübingen
 Szabóné Mátrai Marianna lelkész, felelős szerkesztő – Budapest
 Szebik Imre püspök – Budapest

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály.

Készült a Plantin Kft nyomdájában. Tördelés: Rezessy Szabolcs

ISSN 0133-2821

Egy szám ára: 300,- Ft. Előfizetési díj egy évre: 3800,- Ft. (mellékletekkel együtt).

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 7.800,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 8.800,- Ft/45 USD vagy 70 DEM postaköltséggel.

A borítón: Szentlélek galamb dicsőfényekkel Balfról.

A fotót Molnár Géza készítette. A borítót ifj. Harmati Béla tervezte.